

PROVINCIE UTRECHT

RAPPORTAGE NATUUR

2017-2020

Colofon

Titel

Rapportage Natuur 2017-2020 Provincie Utrecht

Datum

25 mei 2021

Opgesteld door

Provincie Utrecht, domein Landelijke Leefomgeving, team Natuur en Landbouw

In opdracht van

Provincie Utrecht

Adresgegevens opdrachtgever

Provincie Utrecht

Postbus 80300

3508 TH Utrecht

www.provincie-utrecht.nl

Kaarten

Domein Stedelijke Leefomgeving, Team GIS, Ondergrond: 2021, Kadaster

Natuurdata

Nationale Databank Flora en Fauna en eigen data Provincie Utrecht.

De NDFF is de meest complete natuurdatabank van Nederland waarmee u online natuurinformatie kunt opvragen en beheren.

De databank geeft informatie over waarnemingen van beschermde en zeldzame planten en dieren. In de NDFF zijn uitsluitend gevalideerde gegevens opgeslagen. Nader (veld-) onderzoek kan noodzakelijk zijn om aanwezigheid van een soort te bevestigen of uit te sluiten.

Fotografie

Beeldbank Provincie Utrecht, Pier 19 Utrecht, Allard Willemse, Floor Woortman Harvey van Dieck, Herman van der Bijtel advies, Jelger Herder, Josse Haarhuis/Judith Barke, Lubomir Hlasek, Rimmert Lauwers RUD en Tim Faassen

Tekstredactie

Geert van Duinhoven

Vormgeving

Pier 19, Utrecht

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING	5
SAMENVATTING	7
1 PIJLER 1: NATUUR IN EEN ROBUUST NETWERK	14
1.1 Nieuwe natuur ontwikkelen	14
1.1.1 Natuurnetwerk Nederland	16
1.1.2 Groene contour	17
1.1.3 Recreatie om de stad	18
1.1.4 Rood voor Groen	20
1.1.5 Inrichten nieuwe natuur	20
1.2 Natuur veiligstellen	25
1.2.1 Natuurnetwerk Nederland	25
1.2.2 Groene contour	25
1.2.3 Weidevogelkerngebieden	26
1.2.4 Landschap	26
1.2.5 Tijdelijke natuur	26
1.2.6 Bossen/houtopstanden	27
1.3 Natuur verbinden	27
1.3.1 Faunapassages	27
1.3.2 Monitoring van faunapassages	30
1.3.3 Aanrijdingen	30
2 PIJLER 2: NATUUR MET KWALITEIT	32
2.1 Algemeen	32
2.1.1 Biodiversiteit provinciebreed	32
2.1.2 Meting luchtkwaliteit met behulp van korstmossen	36
2.2 Kwaliteit natuurterreinen	37
2.2.1 Kwaliteit bestaande natuur	37
2.2.2 Kwaliteit nieuwe natuur	40
2.2.3 Droogte van 2018 - 2020	44
2.3 Natuurkwaliteit verbeteren	45
2.3.1 Herstelmaatregelen Natura 2000	45
2.3.2 Natuurbeheer	48
2.3.3 Kwaliteitsverbetering bestaande natuur	49
2.3.4 Handhaving kwalitatieve verplichtingen	50
2.3.5 Verduurzaming pacht	51
2.3.6 Verdrogingsbestrijding	52
2.3.7 Agrarisch natuurbeheer	53
2.3.8 Ecologisch bermbeheer	61

2.4	Soorten	61
2.4.1	Living Planet Index	61
2.4.2	Wilde bijen	63
2.4.3	Soorten helpen	64
2.4.4	Soorten beschermen	66
3	PIJLER 3: BELEVEN EN BETREKKEN	68
3.1	Openstelling natuurgebieden	68
3.2	Routes	69
3.3	Betrekken	69
3.4	Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug	73
4	PIJLER 4: NAAR EEN DUURZAME FINANCIERING	74
5	PIJLER 5: DE BALANS BEWAKEN	75
5.1	Natuurcompensatie: nieuwe natuur voor verdwenen natuur	75
5.2	Programmatische Aanpak Stikstof: economische activiteit in ruil voor vermindering stikstoflast	76
5.3	Evenwicht in soortpopulaties: gezonde populaties zonder maatschappelijke schade	77
5.3.1	Schade voorkomen	77
5.3.2	Exoten bestrijden	82
6	BIJLAGEN	83
6.1	Bijlage 1. Overzicht monitoring faunapassages 2017 – 2019	83
6.2	Bijlage 2. Kaarten biodiversiteit Utrecht	84
6.3	Bijlage 3. Subsidie natuurbeheer	89
6.4	Bijlage 4. Living Planet Index	90
6.5	Bijlage 5. Natuurkwaliteit in de natuurterreinen	103
6.6	Bijlage 6. Voortouwnemers Natura 2000	116
6.7	Bijlage 7. Subsidie agrarisch natuurbeheer	117
6.8	Bijlage 8. Compensatieverplichtingen	118
7	Bijlage 9. Stand van zaken edelhert, damhert en wild zwijn in de provincie Utrecht 2018 – 2019	120
7.1.1	Samenvatting	120
7.1.2	Inleiding	121
7.1.3	Werkwijze	121
7.1.4	Ontheffingen	122
7.1.5	Resultaten	122
7.1.6	Gevolgen voor beheer	125
7.1.7	Vervolg	125
7.2	Bijlage 10: Jaren 2017-2018 en 2019 uit jaarverslagen FBE Utrecht	126
8	AFKORTINGEN	127

INLEIDING

In de Rapportage Natuur 2017-2020 doet de provincie Utrecht verslag van de uitvoering van het natuurbeleid in de periode 2017 tot en met 2020 en rapporteert het de toestand van de Utrechtse biodiversiteit.

De hoofdstukken ('pijlers') van deze rapportage zijn analoog aan die in de Natuurvisie Provincie Utrecht. Het geeft weer welke acties zijn uitgevoerd en in hoeverre de doelen zijn gerealiseerd. De vorige Rapportage Natuur is opgesteld in 2017 en ging over de periode 2013 tot en met 2016.

Rapportage Natuur
2013-2016

SAMENVATTING

PIJLER 1: NATUUR IN EEN ROBUUST NETWERK

Nieuwe natuur ontwikkelen

In Utrecht komen natuurwaarden voor die nationaal en internationaal van groot belang zijn. De provincie heeft daar een verantwoordelijkheid voor en zorgt daarom voor een robuust netwerk van aaneengeschakelde natuurgebieden (Natuurnetwerk Nederland, NNN). Eén van de manieren om dit netwerk robuuster te maken, is de aankoop van grond en de inrichting daarvan als natuurterrein. In 2011 is besloten om de omvang van het bestaande netwerk te vergroten met 4500 ha. In de periode 2017 tot en met 2020 is 430 hectare grond verworven voor natuur. Na het aankopen van landbouwgrond moet deze vaak nog worden ingericht. In de rapportageperiode is 558 hectare eerder verworven grond ingericht als natuurgebied.

De realisatie van het NNN loopt achter bij de planning. Wij hebben in 2020 vooral ingezet op realisatie van een achttal grote en strategische dossiers. Zo wilden we de geplande functieverandering van 125 hectare realiseren. Helaas is met de meeste van deze eigenaren tegen de verwachting in (nog) geen overeenstemming bereikt. Belangrijke oorzaak daarvan is dat de provincie afhankelijk is van de bereidheid en wensen van eigenaren om gronden aan te kopen. Daarbij komt dat de druk op de grond steeds hoger wordt door de vele doelen die overheden in het agrarisch gebied leggen. Niet alle grond die vrijkomt, is beschikbaar voor natuur.

Naast het zelf aankopen van grond, stimuleert de provincie andere partijen om zonder provinciale financiering natuur te realiseren in de Groene contour. In de periode 2016-2020 heeft de provincie personeel beschikbaar gesteld waar andere partijen gebruik van konden maken. In de rapportageperiode is slechts 1 hectare natuur binnen de Groene contour gerealiseerd.

In ruil voor nieuwe natuur staat de provincie op bepaalde plekken het bouwen van huizen toe. Dit leverde de afgelopen jaren 51 hectare nieuwe natuur op.

Natuur veiligstellen

Veel inspanningen van de provincie zijn erop gericht om de bestaande en nieuwe natuur in stand te houden. In eerste instantie doet de provincie dit via het toetsen van gemeentelijke bestemmingsplannen op mogelijke schade op natuur. In het vooroverleg met gemeenten en initiatiefnemers wordt deze zogenaamde 'NNN-toetsing' besproken. Als er sprake is van een mogelijke aantasting van het NNN passen de gemeenten in bijna alle gevallen hun plannen aan. In 2020 heeft de provincie 4 bestemmingsplannen niet geheel goedgekeurd omdat natuurwaarden dreigden te verdwijnen.

Via de Verordening Natuur en Landschap stelt de provincie regels aan ruimtelijke ontwikkelingen op het gebied van woonschepen, slootdempingen en kleine landschapselementen. In de periode 2017-2020 kwamen er 10 meldingen voor slootdempingen. Voor de meldingen voor kleine landschapselementen geldt dat er altijd voorschriften worden opgelegd over het herplanten van de bomen. In de periode 2017-2020 zijn er 2 meldingen gedaan.

De provincie wil het bosareaal tenminste gelijk houden. Ontheffingen van de herplantplicht worden daarom slechts in het kader van natuurherstel en onder strikte voorwaarden verleend. Voor bossen met een erkend hoge biodiversiteitswaarde zet de provincie zo nodig het kapverbod in. In de rapportageperiode is voor 340 hectare een vergunning aangevraagd waarbij een herplantplicht gold. Daarnaast is voor 40 hectare een ontheffing van de herplantplicht verleend in het kader van natuurherstel.

Natuur verbinden

Infrastructuur doorsnijdt natuurgebieden en veroorzaakt daarmee een barrière voor planten- en diersoorten. De provincie pakt de ontsnippering aan met de aanleg van faunatunnels en ecoducten en doet dat samen met het Rijk, ProRail, waterschappen en gemeenten. Uit een evaluatie blijkt dat deze ontsnipperingsmaatregelen hebben gezorgd voor een stevig herstel van de samenhang van de grotere natuurgebieden in de provincie Utrecht en met name op de Utrechtse Heuvelrug. Tegelijkertijd blijkt dat er nog steeds ook veel aanrijdingen plaats vinden met grotere diersoorten zoals ree, das, haas, vos en boommarter. Naar schatting worden jaarlijks ruim 340 reeën, 50 dassen en 5 boommarters slachtoffer in het verkeer. Voor beide diersoorten is dat ongeveer 10 procent van de populatie. Van de overige soorten is onbekend hoeveel verkeersslachtoffers er vallen. Nieuwe natuur kan ook weer nieuwe knelpunten opleveren voor diersoorten.

PIJLER 2: NATUUR MET KWALITEIT

Biodiversiteit

Jaarlijks onderzoekt de provincie een deel van het landelijk gebied op de aanwezige planten- en diersoorten. De onderzoeken van 2017-2020 laten helaas een achteruitgang van de biodiversiteit van de flora in het agrarisch gebied zien. Ook is te zien dat de contrasten tussen het agrarisch gebied en natuurgebieden groter worden. Soorten die in de eerste onderzoeksperiode (1975-1989) in het agrarisch gebied nog redelijk algemeen waren, zoals dotterbloemen langs slootkanten in het veenweidegebied, zijn als gevolg van de intensivering van de landbouw vrijwel verdwenen. Gelukkig worden ook de eerste resultaten van het natuurherstel sinds 1990 zichtbaar. Bijvoorbeeld langs de Kromme Rijn, in de Gelderse Vallei en in de uiterwaarden van de Lek en Nederrijn, waar weer soorten zijn teruggekomen door aanleg van nieuwe natuur. In het Utrechtse deel van de Oostelijke Vechtplassen verwachten wij een herstel van de natuurkwaliteit, omdat we daar veel beheer- en herstelmaatregelen hebben uitgevoerd.

De provincie Utrecht heeft het oudste meetnet korstmossen van de wereld en het aantal korstmossen wordt in de provincie al tientallen jaren bijgehouden. Het aantal soorten is sinds de jaren zeventig gestegen. De belangrijkste redenen hiervoor zijn de afname van de uitstoot van zwaveldioxide en het warmer wordende klimaat. Ook het aantal stikstofminnende soorten stijgt, maar ook nemen de zeldzamere soorten die gevoelig zijn voor stikstof, af.

Kwaliteit van de natuurterreinen

Bestaande natuur

Gedetailleerde monitoring laat zien dat vooral de bestaande natuur in kwaliteit stabiliseert. Veel graslanden scoren weliswaar slecht maar dat heeft ermee te maken dat veel natuurgraslanden relatief nieuw zijn. Ook meerdere bostypen hebben een matige botanische kwaliteit. Zuurdere natuurtypen, zoals heide, scoren beter. Belangrijkste conclusies per natuur(beheer)type:

- De botanische kwaliteit van de **droge heide** is matig en stabiel. De kwaliteit van de vochtige heide is daarentegen goed en verbeterd. Toch is ook de vochtige heide verzuurd: soorten als heidekartelblad en welriekende nachtorchis komen niet meer voor.
- De botanische kwaliteit van het zeer soortenrijke **droog schraalland** is over het algemeen slecht, maar er lijkt verbetering in te zitten. Van het wat voedselrijkere en vochtigere glanshaverhooiland is de kwaliteit matig en daarin lijkt geen verandering plaats te vinden.
- In het **kruiden- en faunarijke grasland** is geen duidelijke verandering in kwaliteit te zien.
- De moerassen hebben een goede kwaliteit.
- Het areaal **nat schraalland** en **vochtig hooiland** is sinds 1990 verdrievoudigd. Het gemiddelde aantal meetsoorten per gebied neemt daardoor weliswaar toe, maar de kwaliteit is desondanks nog slecht.
- Voor de **akkerflora** is de trend positief, maar omdat dit nog erg plaatselijk is, is de kwaliteit van het beheertype op provinciale schaal nog slecht.
- De botanische kwaliteit van **dennen-, eiken en beukenbos** is slecht en er lijkt geen verbetering zichtbaar.
- De **vochtige bossen** laten een wisselend beeld zien wat de botanische kwaliteit betreft. Veel vochtige bossen zijn verruigd en verdroogd waardoor soorten als bosaardbei, dotterbloem en boszegge het afleggen tegen bramen en brandnetels.

Nieuwe natuur

De laatste jaren komen er vooral veel nieuwe natuurgraslanden bij. Nieuw bos, moeras en landschapselementen worden verhoudingsgewijs minder gerealiseerd en heide vrijwel niet. Binnen de graslanden wordt Kruiden- en faunarijke grasland het meest gerealiseerd. Hoewel dit in goed ontwikkelde vorm zeker natuurwaarde heeft, is het in de praktijk vaak soortenarm. Overigens is het aandeel van de bijzondere natuurtypen de afgelopen vier jaar toch gestegen. Dat was bijvoorbeeld te zien aan het feit dat 82 plantensoorten, 36 broedvogels en 26 overige Rode lijstsoorten geprofitteerd hebben van de realisatie van nieuwe natuur in de provincie.

Droogte 2018 en 2019

Zowel bestaande als nieuwe natuur hadden het in twee droge jaren extra moeilijk. Beheerders melden dat jonge bosaanplant in open ruimte is afgestorven, de fijnspar is verzwakt door de droogte en mede daardoor grootschalig aangetast en afgestorven door de letterzetter. Oude beuken staan er erg slecht bij. Om de schade in natte natuurgebieden te beperken, is extra water aangevoerd. Soms pakt dat goed uit, maar soms heeft het ook nadelige gevolgen voor bijvoorbeeld krabbenscheervegetaties. In de Mijdrechtse Bovenlanden is door het inlaten van gebiedsvreemd water verzilting opgetreden.

Natuurkwaliteit verbeteren

Om de kwaliteit van de nieuwe natuur te verhogen, heeft de provincie extra ingezet op het inrichten van verworven gronden. Inrichtingsprojecten hebben een lange doorlooptijd en langdurig bemeste en verdroogde gronden hebben veel tijd nodig om te versralen via beheer. De stikstofdepositie vertraagt dit proces nog verder. In de Natura 2000-gebieden wordt extra hard gewerkt aan de verbetering van de natuurkwaliteit. Deels is dat de verantwoordelijkheid van de terreinbeheerders, in vijf gebieden is juist de provincie voortouwnemer.

De herstelmaatregelen bestaan veelal uit het herstel van de hydrologie, het afgraven van verrijkte bovengrond en het terugzetten van vegetatie naar een pionierstadium.

Met terreinbeheerders is afgesproken dat zij geen beheersubsidie meer krijgen voor Kruiden- en faunarijkgasland als deze percelen worden bemest. Beheerders hebben de pachtcontracten daarop aangepast. Voor de nog onvoldoende ontwikkelde percelen Vochtig hooiland is afgesproken dat de beheersubsidie alleen behouden kan worden als er tweemaal per jaar gemaaid wordt en niet wordt bemest.

Ook buiten de Natura 2000-gebieden zijn soms herstelmaatregelen nodig. Sinds 2018 is hiervoor budget beschikbaar via de Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur Landschap. Beheerders maken hiervan vooral gebruik voor bos, heide en graslanden. In de periode 2018-2020 zijn 9 projecten ondersteund.

Vanuit dezelfde regeling is het ook mogelijk om subsidie aan te vragen voor de aanleg of het herstel van kleine landschapselementen. Maar voor de doorgaans kleine projecten bleek de regeling te hoogdrempelig en werd er beperkt gebruik van gemaakt. Om het aanvragen van een subsidie gemakkelijker te maken, is het platform Kleine Landschapselementen opgericht. In het platform delen gemeenten en agrarische collectieven ervaringen en kennis. De agrarische collectieven ontzorgen de grondeigenaren bij aanleg en herstel van kleine landschapselementen. Het platform heeft enige verbetering gebracht bij de aanvragen en aanleg van de kleine landschapselementen.

Een belangrijk probleem in bestaande natuurgebieden is de verdroging. In 2008 is de provincie daarom een aanpak gestart om de verdroging te bestrijden. In 2020 is deze verdrogingsaanpak in 36 gebieden geëvalueerd. De evaluatie laat zien er veel is gebeurd, maar dat de nog niet alle gebieden zijn hersteld. In veel gebieden waar de hydrologie en ecologie nog niet optimaal zijn, is de kwelinvloed onvoldoende of zakt de grondwaterstand te veel weg door ontwatering buiten de natuurgebieden.

In 2016 is de subsidiëring van het agrarisch natuurbeheer vernieuwd en gedecentraliseerd naar de provincies. In Utrecht gebeurt de uitvoering door 7 agrarische collectieven, verenigingen van boeren en andere gebruikers van landbouwgrond. Het areaal waarop agrarisch natuurbeheer wordt toegepast is tussen 2016 en 2019 toegenomen. Dat komt doordat 2016 het eerste jaar was en alles nog moest opstarten. In de jaren daarna is de oppervlakte jaarlijks toegenomen door het indienen van uitbreidingsaanvragen door de collectieven. In 2018 is er bovendien extra POP3-geld beschikbaar gekomen voor het weidevogelbeheer. En tot slot zijn in 2019 de voormalige gemeenten Zederik en Leerdam bij de provincie Utrecht gekomen.

Soorten

Voor het weergeven van trends in planten- en diersoorten maakt het Centraal Bureau voor de Statistiek de Living Planet Index (LPI). Voor de provincie Utrecht zijn LPI's beschikbaar voor broedvogels, reptielen, amfibieën, vlinders, libellen, zoetwatervissen en zoogdieren. Daarnaast zijn er voor Utrecht LPI's beschikbaar voor boerenlandvogels, stadsvogels, zoetwatermoeras en bos. Al deze gegevens tezamen maken de LPI van Utrecht. Deze gecombineerde LPI laat een matige toename zien: 93 soorten gaan vooruit, 50 soorten nemen af, 74 soorten zijn stabiel en van een soort is de trend onzeker.

Andere belangrijke trends die zichtbaar worden via de LPI's:

- De LPI-zoogdieren is gebaseerd op 13 (zeer) algemene soorten. Deze soorten nemen gemiddeld duidelijk toe.
- De LPI-broedvogels is gebaseerd op 114 soorten en is stabiel. Er gaan 59 soorten vooruit, van 1 soort is het onzeker, 28 soorten gaan achteruit en 26 zijn stabiel.

- De LPI-dagvlinders is gebaseerd op 28 soorten. Sinds een jaar of tien neemt een aantal (algemenere) soorten weer toe, zoals het bont zandooie, het koevinkje, het oranjetipje en het bruin blauwtje. Hierdoor buigt de negatieve trendlijn om. De landelijke trend van deze soorten laten nog een matige afname zien, de Utrechtse trend is stabiel.
- De LPI-libellen is gebaseerd op 28 soorten en is stabiel.
- De LPI-reptielen is gebaseerd op 4 soorten en is stabiel.
- De LPI voor amfibieën is gebaseerd op 9 soorten en is stabiel. Opvallend is de achteruitgang van de gewone pad. De oorzaak hiervan is vooralsnog onduidelijk.
- De LPI vissen (gebaseerd op 22 soorten) voor Utrecht is stabiel.

In Utrecht zijn in 2019 de weidevogels geteld en bleek bijna een stabilisatie van de aantallen weidevogels, de grutto nam zelf iets toe. Mogelijk is dit toe te schrijven aan de toename van het aantal afgesloten zware beheerpakketten en een hogere deelnamebereidheid. Of we er in zijn geslaagd deze stabilisatie/toename voort te zetten moet blijken uit de telling van de weidevogels die in 2021 wordt uitgevoerd.

In 2019 heeft de provincie Utrecht onderzoek laten uitvoeren naar het voorkomen en de verspreiding van wilde bijen. Het blijkt dat de wilde bijen er in de provincie minder slecht voor staan dan gedacht.

De provincie is verantwoordelijk voor het beschermen van individuele dieren en planten volgens de gebods- en verbodsbepalingen uit de Wet natuurbescherming. Tussen 1 januari 2017 en 31 december 2019 zijn op basis van die wet 317 reguliere ontheffingsaanvragen ingediend. Twee daarvan zijn afgewezen en in enkele dossiers heeft een dreigende afwijzing van de ontheffingsaanvraag geleid tot aanpassing waarna de ontheffing kon worden afgegeven. Dat kan bijvoorbeeld gebeuren na aanvullend ecologisch onderzoek.

PIJLER 3: BELEVEN EN BETREKKEN

De bevolking van Utrecht groeit en er is dus steeds meer behoefte aan rust, natuurbeleving en recreatie. De meeste natuurgebieden zijn dan ook opengesteld voor bezoek. Terreinbeheerders krijgen hiervoor een toeslag op de beheersubsidie. De recreatieve druk leidt echter steeds vaker tot conflicten met het beschermen van de natuur.

Begin 2018 heeft de provincie samen met alle Utrechtse gemeenten het Routebureau Utrecht opgericht. Landschap Erfgoed Utrecht coördineert de aanleg en het onderhoud van klompenpaden. In de jaren 2017-2020 onderhielden ongeveer 325 vrijwilligers, 33 klompenpaden met een totale lengte van bijna 500 kilometer. Naar schatting lopen 6000 wandelaars per pad per jaar.

De provincie vindt het voor draagvlak van natuurbeleid belangrijk om mensen te betrekken bij natuur. Dat gebeurde de afgelopen rapportageperiode op verschillende manieren:

- In 2018 waren voor Natuurmonumenten in de provincie Utrecht 138 vrijwilligers actief in natuurbeheer. In totaal hebben deze mensen voor 8.950 uren aan werk verzet.
- Voor het Utrechts Landschap waren in 2019 643 vrijwilligers actief: 222 bij beheer van groen en 372 vrijwilligers waren betrokken bij communicatie.
- Bij Staatsbosbeheer zijn in de provincie Utrecht 375 vrijwilligers geregistreerd.
- In 2017, 2018 en 2019 heeft Landschap Erfgoed Utrecht de Natuurwerkdag gecoördineerd waar 1.175 (in 2019) enthousiaste deelnemers op 55 locaties werkten aan het beschermen en behouden van natuur en landschap.

- IVN organiseert 'Groen doet Goed' om kinderen in de leeftijd van 4 – 12 jaar in contact te brengen met natuur. In de afgelopen drie jaar deden 17.783 kinderen en 3.472 ouders mee aan meer dan 130 activiteiten.
- In 2016 is het programma 'Groen aan de Buurt' van start gegaan voor bestuurders en medewerkers van gemeenten en waterschappen. De deelnemers leren hoe ze wijkinitiatieven en vrijwilligersgroepen kunnen helpen om groene project in hun eigen wijk of dorp uit te voeren. Het beschikbare budget voor de regeling was in 2017 170.000 euro, waarmee 184 aanvragen zijn gehonoreerd. In 2019 zijn 130 aanvragen gehonoreerd met 150.000 euro.
- In 2017 en 2019 is de provinciale natuurlprijs Groene Kroon uitgereikt aan initiatieven of ideeën die bijdragen aan de versterking van de biodiversiteit in de provincie Utrecht.
- RTV Utrecht heeft van 2016 tot en met 2020, met een bijdrage van de provincie, vijf series van het tv-programma 'Mijn mooiste plek' uitgezonden. In 30 afleveringen tonen bewoners en boswachters mooie natuurgebieden en vertellen ze over de bijzondere planten en dieren die er voorkomen.

PIJLER 4: NAAR EEN DUURZAME FINANCIERING

De provincie Utrecht zoekt naar manieren om de financiering van het natuurbeleid te verduurzamen en het minder afhankelijk te maken van de overheid. Bijvoorbeeld door provinciale investeringen aan te vullen met andere fondsen op het gebied van natuur. Of door natuur te koppelen aan andere ontwikkelingen, bijvoorbeeld op het gebied van klimaat, bodemdaling, stikstof, duurzame energie, wateradaptatie, waterveiligheid, verstedelijking of infrastructuur.

Het beleid voor de Groene contour is daar een voorbeeld van. De provincie probeert partners te 'verleiden' om plannen te maken en uit te voeren voor nieuwe natuur. Het is gebleken dat dit nauwelijks van de grond komt zonder financiële bijdragen van de provincie. Daarom is via het coalitieakkoord 2019-2023 alsnog 12 miljoen euro begroot voor de realisatie van de Groene contour.

PIJLER 5: DE BALANS BEWAKEN

De provincie zoekt in het natuurbeleid voortdurend naar een balans tussen instandhoudingsdoelen en het toestaan van ingrepen. Ook wil de provincie dat bepaalde planten- of diersoorten te veel schade toebrengen aan zeldzame natuur en naar een goede balans tussen de verschillende soorten en typen natuur.

Natuur compenseren

In 2018 heeft de provincie Utrecht een natuurcompensatiebank ingesteld. In de natuurcompensatiebank worden gronden op 'voorraad' gehouden voor de realisatie van natuur- en boscompensatieverplichtingen. Voor de aankoop van gronden heeft Gedeputeerde Staten 6 miljoen euro beschikbaar gesteld en is in totaal 45,5 hectare grond aangekocht. Ook Staatsbosbeheer en een particulier hebben gronden aangemeld voor de compensatiebank. Daar gaat het in totaal om nog eens 30 hectare waar natuur gerealiseerd kan worden als deze elders verloren gaat, bijvoorbeeld bij de aanleg van woningen of infrastructuur.

De eerste jaren van deze rapportageperiode gold nog de Programmatische Aanpak Stikstof. Hiermee kon de provincie vergunningen verlenen 'in ruil' voor een algehele landelijke stikstofreductie en gerichte natuurherstelwerkzaamheden. Nadat in 2019 de Raad van State deze werkwijze heeft afgekeurd, werkt de provincie samen met het Rijk en provincies aan korte-, middellange- en langetermijnoplossingen, gericht op een nieuw afwegingskader voor toestemmingsverlening, legalisering en prioritering.

Schade voorkomen

Ganzen en damherten kunnen schade aan landbouwgewassen veroorzaken. Jaarlijks besteedt de Fauna-beheereenheid bijna 60.000 uren aan het verjagen van deze dieren en het plaatsen van verjagingsobjecten zoals linten, poppen, vlaggetjes. Voorjaar 2019 is een pilot gestart met de inzet van gehouden varkens die lokaal het aantal broedende ganzen zouden moeten beperken. In 2019 is ook een praktijkstudie gestart om te onderzoeken of door gewijzigd terreinbeheer gebieden onaantrekkelijker worden voor legselvorming door ganzen. Ook is een pilot uitgevoerd om te onderzoeken of andere samenstellingen van grassoorten de aantrekkelijkheid van dit gewas voor ganzenvraat kan beperken. Tenslotte wordt gekeken of de ganzen met drones verjaagd kunnen worden.

Het Utrechts Landschap beperkt de stand van damherten op de Plantage Willem III en de Remmerdense Heide. Het is niet gelukt om een nulstand te realiseren voor damherten buiten dit gebied. Verspreid in de provincie werden er damherten waargenomen, 112 en 90 in respectievelijk 2018 en 2019. In 2018 en 2019 hebben in de provincie Utrecht respectievelijk 6 en 1 aanradingen met damherten plaatsgevonden. In 2018 en 2019 zijn er verschillende waarnemingen gedaan van telkens één wild zwijn in de Palmerswaard.

Invasieve exoten bestrijden

Er zijn soorten die van nature niet in ons land voorkomen maar die er door menselijk handelen terechtgekomen zijn. Deze soorten kunnen soms veel schade toedoen aan de natuur. In januari 2019 hebben Gedeputeerde Staten het programma Invasieve Exoten vastgesteld. Gelijktijdig is ook een subsidiemogelijkheid opengesteld voor bestrijding en beheersing van invasieve exoten. In 2020 is het plafond voor de bestrijding van onder andere Aziatische duizendknopen overschreden. Andere probleemsoorten in de provincie waarvoor het programma is opgesteld, zijn reuzenbereklaauw, smalle theeplant, Aziatische hoornaar en rivierkreeften.

PIJLER 1: NATUUR IN EEN ROBUUST NETWERK

Visie

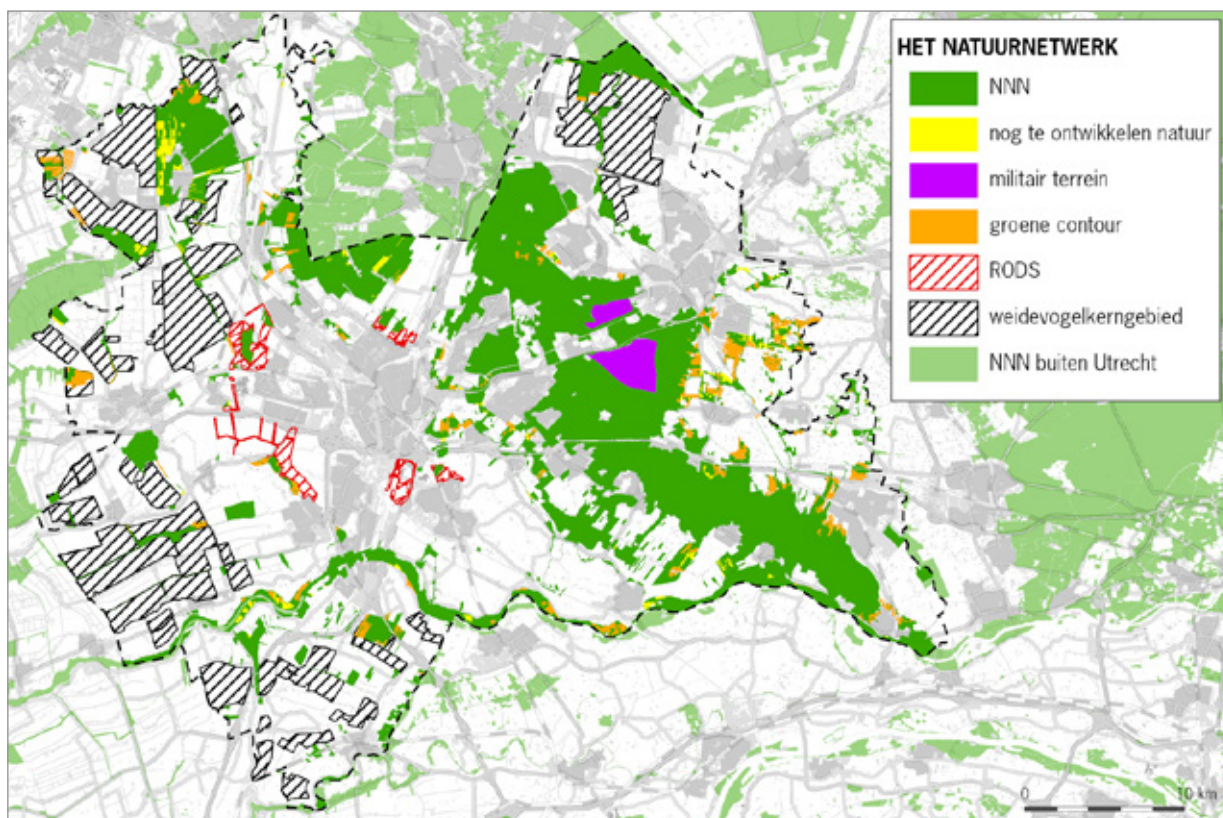
In Utrecht komen natuurwaarden voor die nationaal en internationaal van groot belang zijn. Het is onze ambitie en verantwoordelijkheid deze natuurwaarden te beschermen en te versterken. Hiermee dragen we tevens zorg voor de Utrechtse biodiversiteit, waaronder onze aandachtsoorten. Wij zorgen voor een robuust netwerk van aaneengeschakelde natuurgebieden. Dit Natuurnetwerk Nederland vormt de basis, maar ook natuur in het agrarisch en stedelijk gebied vinden wij belangrijk. De ontwikkeling van het NNN is onderdeel van de Agenda Vitaal Platteland. Hierin werkt de provincie op een gebiedsgerichte en integrale manier aan de opgaven in het landelijk gebied.

1.1 NIEUWE NATUUR ONTWIKKELEN

In 2011 hebben we afgesproken om de omvang van het NNN te vergroten met 4500 ha. Voor 1500 hectare was er op dat moment financiering beschikbaar, voor 3000 hectare niet (Groene contour). Met de gemeente Vijfheerenlanden is er 70 hectare aan de opgave toegevoegd. Tabel 1 geeft de stand van zaken.

	Eindjaar	Doel vanaf 2011	Gerealiseerd 2011-2016	Gerealiseerd 2017-2020				Totaal 2011-2020	Gerealiseerd tussen 1992 en 2011	Totaal alle jaren	Restant-opgave
				2017	2018	2019	2020				
Natuur Netwerk Nederland	2.027	1.570	524	193	124	51	62	954	4.968	5.902	636
Groene contour	2.040	3.000	54	0	0	1	0	55	-	55	2.945
Recreatie in en om de stad									590	590	
Rood voor Groen									102	102	
Totaal			595				419	1.014	5.661	6.675	3.581
Inrichting NNN		4.270	1.294	239	81	144	93	1.852			2.506

Tabel 1. Stand van zaken realisatie nieuwe natuur tot en met 2020.

Kaart 1. Ligging NNN, Groene Contour, RODS, militaire terreinen en weidevogelkerngebieden.

1.1.1 NATUURNETWERK NEDERLAND

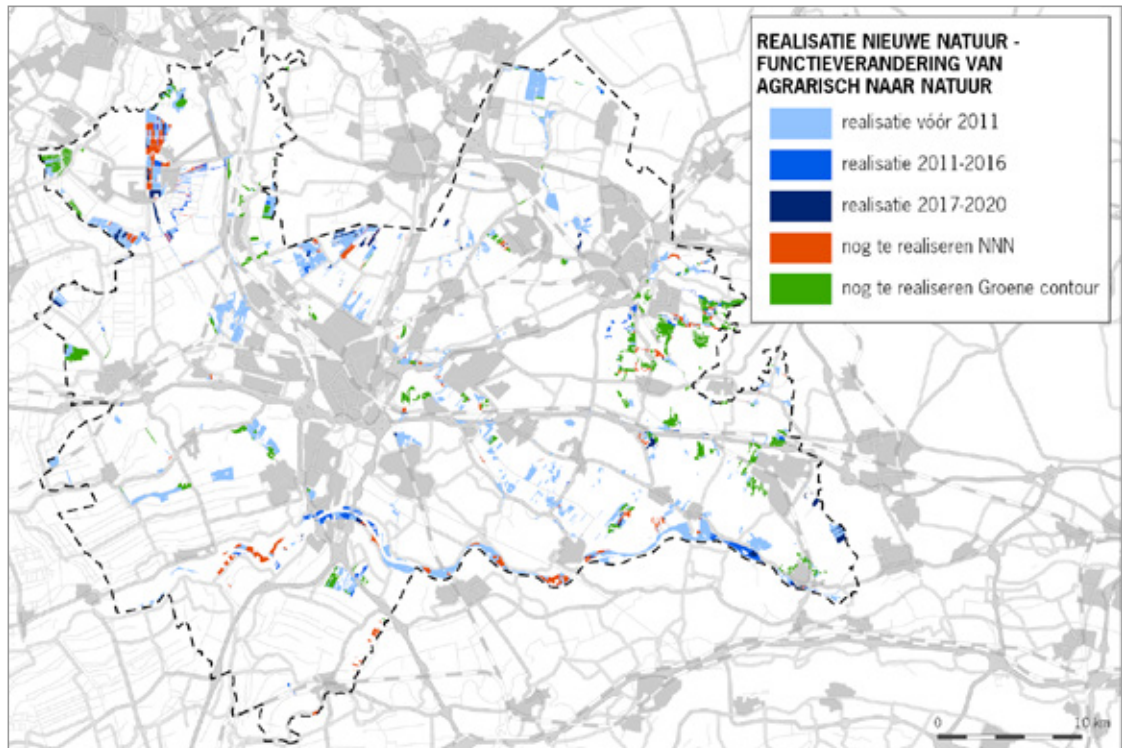
In de periode 2017 tot en met 2020 is 430 hectare grond verworven voor natuur. Dat is minder dan de 125 hectare per jaar die van functie moet veranderen om de doelstellingen in 2027 te halen.

De grond die noodzakelijk is voor de internationale opgave is bijna helemaal verworven. Alleen in de Oostelijke Vechtplassen en in de Vijfheerenlanden liggen nog enkele percelen die daarvoor verworven moeten worden. In de Oostelijke Vechtplassen zijn de onderhandelingen hiervoor gestart en in de Vijfheerenlanden wordt dit voorbereid.

De realisatie van het NNN loopt achter bij de planning. Van de in 2020 geplande 125 hectare nieuwe natuur is 62 hectare gerealiseerd. Wij hebben in 2020 vooral ingezet op realisatie van een achttal grote en strategische dossiers. Zo wilden we de geplande functieverandering van 125 hectare realiseren. Helaas is met de meeste van deze eigenaren tegen de verwachting in (nog) geen overeenstemming bereikt. We zijn afhankelijk van de bereidheid en wensen van deze eigenaren om gronden te kunnen omvormen ten behoeve van natuur. Daarbij is de druk op gronden in West Nederland en daarmee ook in Utrecht fors toegenomen. Dat komt door de vele doelen die neergelegd worden door overheden op het agrarisch gebied. En er zijn veel bedrijven en investeerders die zich op de grondmarkt begeven. Zij kunnen, doordat ze niet gebonden zijn aan de begrenzing van staatssteun, een hogere prijs bieden voor de verwerving van gronden. Vanuit de landbouw blijft ook de vraag naar grond groot. Die ontwikkeling staat op gespannen voet met de (Europese) natuurdoelen in het Natuurnetwerk. Als gevolg hiervan en naar verwachting ook door de stikstofaankoop en de coronacrisis zijn grondeigenaren minder bereid om gronden te verkopen of om te vormen tot natuur. Onze grondmedewerkers zijn vanwege de coronacrisis in 2020 minder goed in staat geweest aan de keukentafel te onderhandelen over verkoop of functieverandering van gronden.

Door eind 2020 in overleg met de Kopgroep Akkoord van Utrecht de NNN op een aantal plekken anders te begrenzen is alsnog een deel van de geplande opgave gerealiseerd. Deze herbegrenzing houdt in dat we bekijken of de grenzen van de nog te realiseren NNN op onderdelen kunnen aanpassen. Dat doen we in

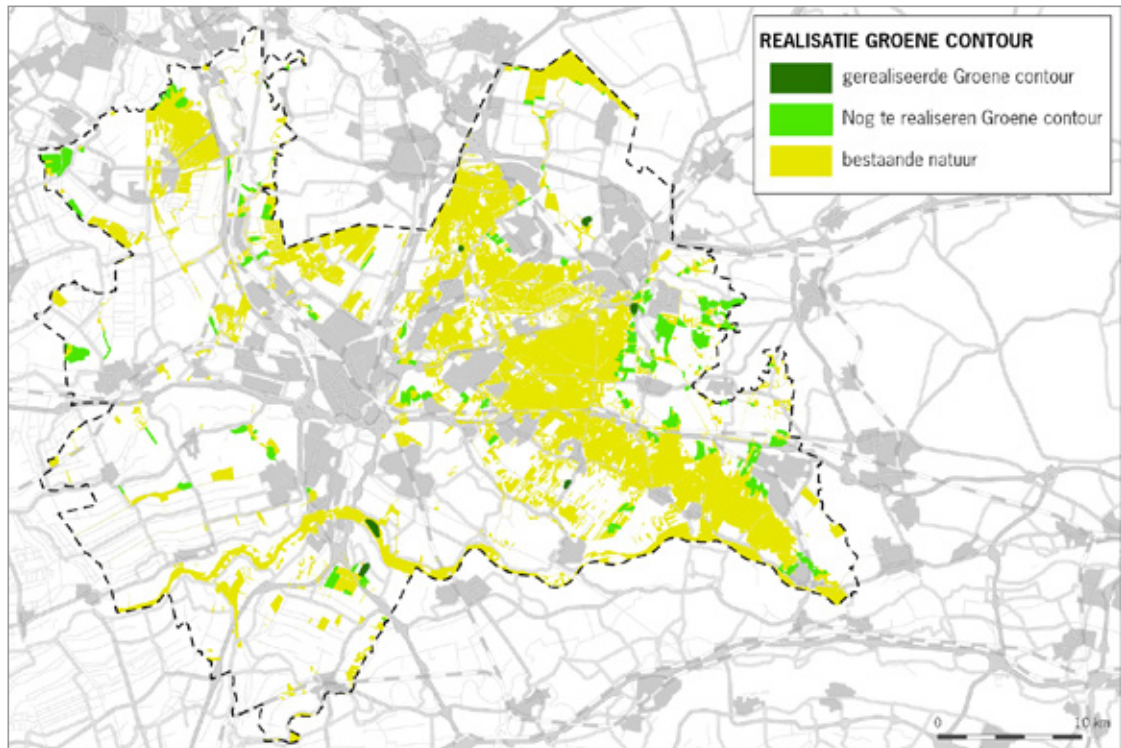
Kaart 2. Realisatie nieuwe natuur

overleg met betrokken organisaties. Hierdoor brengen we kansrijke gebieden die een gelijke of betere ecologische potentie hebben alsnog onder bij het NNN. Tegelijkertijd neemt het totaal van de nog te realiseren NNN niet toe. Dat komt doordat op termijn ook minder kansrijke gronden ontgrensd zullen worden. Het verkennen van kansen om door herbegrenzing NNN te realiseren zetten we in 2021 voort. We gaan planmatig inzetten op verwerving binnen een groter aantal dossiers en op realisatie met en door derden om daarmee de geplande 125 hectare voor 2021 te realiseren. We zullen eigenaren van nog te realiseren percelen binnen het NNN meer gericht benaderen. Ook denken we na over uitbreiding van het financieel instrumentarium voor de langere termijn. Met de ondertekenaars van het Akkoord van Utrecht (2011) wordt periodiek de ingezette strategie gemonitord en zo nodig bijgesteld om de gestelde doelen te behalen. Tot slot is in 2020 ruim 170 hectare natuur binnen het NNN in eigendom bij de provincie verkocht. We hebben deze grond verkocht aan terreinbeherende organisaties en een particulier. Hiermee stellen we langdurig beheer van deze gronden veilig.

1.1.2 GROENE CONTOUR

Naast de ontwikkelgave NNN die de provincie financiert, hebben we voor 3000 hectare van de oorspronkelijke EHS-ontwikkelgave andere partijen uitgenodigd om hier zonder financiering vanuit de provincie natuur te realiseren: de Groene contour. In de periode 2016-2020 is ondersteunende capaciteit (personeel) beschikbaar gesteld waar andere partijen op aanvraag gebruik van konden maken. Daar is geen gebruik van gemaakt. In de rapportageperiode is slechts 1 hectare Groene contour gerealiseerd.

In het coalitieakkoord 'Nieuwe energie voor Utrecht' is afgesproken om de komende vier jaar 400 hectare Groene contour te realiseren. Hiervoor is 12 miljoen euro beschikbaar. In 2020 is gestart met het opstellen van een uitvoeringsplan.

Kaart 3. Realisatie Groene Contour

1.1.3 RECREATIE OM DE STAD

Het programma Recreatie om de Stad (RodS) liep van 2012-2020. Doel was het ontwikkelen van groene gebieden aan de rand van de stad Utrecht met recreatiefaciliteiten, zoals fiets- en wandelpaden. Deze gebieden bieden mensen uit de stad de gelegenheid om natuur in de nabijheid van de woonomgeving te beleven. Dit heeft tevens een positief effect op de gezondheid en het zorgt voor een goed woon- en vestigingsklimaat. De stad Utrecht blijft de komende jaren flink groeien. Hierdoor zal de behoefte aan recreatiegebieden en -voorzieningen blijven toenemen.

De RodS behelsde het aankopen en/of verkopen van grond, het inrichten van gebieden, het aanleggen van fiets- en wandelpaden, het zoeken naar ondernemerschap en het toevoegen van voorzieningen als speelweiden e.d. De laatste wapenfeiten zijn:

- aanleg recreatieterrein Hampoort bij Vleuten (7 hectare, 2014);
- aanleg parkbos De Haar (77 hectare, 2016) met 40.000 particuliere bomen, een geboortebos, een doorlopend fietspad en veel recreatievoorzieningen;
- aanleg fietspad de Rivier bij Haarzuilens (1800 m fietspad met 0,9 hectare bos, 2019).

Het beheer voor de gebieden was tot en met 2018 geregeld. In de afronding van het programma is het gelukt om het beheer van de gebieden te dekken voor 2019 tot en met 2023. Dit met een bijdrage van de provincie en betrokken gemeenten.

Parkbos de Haar, direct na de aanleg.

Aanplant van de geboortebomen in het parkbos.

1.1.4 ROOD VOOR GROEN

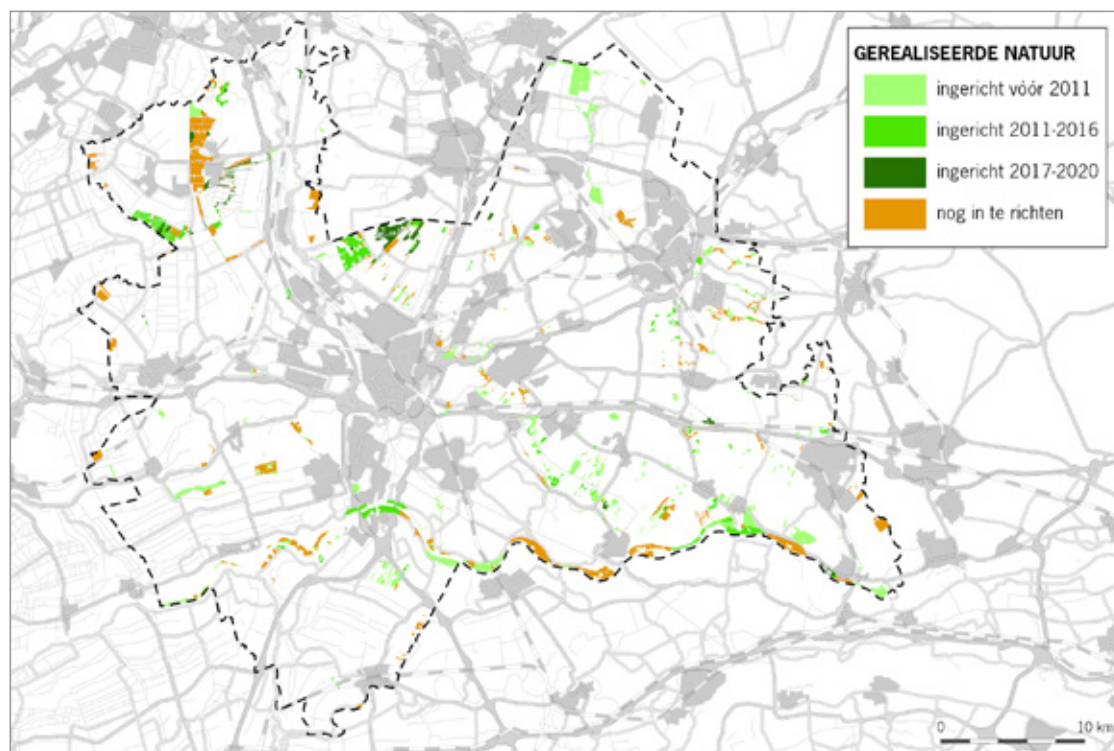
Rood voor Groen houdt in de mogelijkheid om huizen te bouwen waar dat normaal gesproken niet mag (rood) in ruil voor de aanleg van natuur (groen). Nieuwe landgoederen zijn een vorm van Rood voor Groen. Hier wordt bouwen in het buitengebied toegestaan mits er ook nieuwe natuur wordt gerealiseerd. Er zijn sinds 2017 geen nieuwe landgoederen gerealiseerd.

Het grootste 'Rood voor Groen project' (2020) is Hart van de Heuvelrug. Hier is op dit moment circa 50 hectare rood en 51 hectare groen gerealiseerd. Er is echter meer natuurwinst, omdat er in dit project ecoducten zijn aangelegd zodat natuurterreinen beter op elkaar aansluiten. In 2021 gaat de provincie een natuurscan uitvoeren om te kijken wat de maatregelen in Hart van de Heuvelrug voor natuur hebben opgeleverd.

1.1.5 INRICHTEN NIEUWE NATUUR

Na het beschikbaar komen van grond voor natuur moet deze meestal worden ingericht om als natuurgebied te kunnen functioneren. Op 1 januari 2011 was er circa 2.700 hectare grond die wel beschikbaar was gekomen voor natuur, maar nog niet was ingericht. Samen met de 1.500 hectare nog van functie te veranderen percelen was de totaalopgave 4200 hectare nog in te richten natuur. In 2019 kwam daar nog 70 hectare bij door de gemeentelijke herindeling van de huidige gemeente Vijfheerenlanden. Van de totale 4270 hectare is inmiddels 1852 hectare ingericht.

Het inrichten van natuurterreinen kan pas plaatsvinden nadat grotere eenheden beschikbaar zijn voor natuur en loopt daarom achter de functieverandering van percelen aan. De afgelopen jaren is in grote gebieden de inrichting gestart en deels is deze ook al afgerond.

Kaart 4 Inrichting nieuwe natuur. De nog in te richten gebieden (oranje) moeten gedeeltelijk nog eerst verworven worden.

Een greep uit de uitgevoerde projecten:

Kavelruil Kerkdijk - Kooijdijk

Sinds 2013 voert de provincie Utrecht gesprekken met grondeigenaren om enkele agrarische percelen midden in de Westbroekse Zodden om te vormen naar natuur. Deze 14,5 hectare is nodig om de Natura 2000 instandhoudingsdoelen van de moerasnatuur en trilvenen in dit gebied te realiseren en zowel de bemesting als het lage agrarisch waterpeil hier te beëindigen.

Begin 2019 kwam een agrarisch bedrijf aan de nabijgelegen Kooijdijk vrij waardoor het mogelijk werd om met een kavelruil nieuwe natuur te realiseren. De kavelruil met 5 partijen (3 particulieren, een verzekeringsmaatschappij en de provincie Utrecht) maakte het mogelijk dat een agrarisch bedrijf op een toekomstbestendige locatie voortgezet kan worden. De percelen in de Westbroekse Zodden zijn in 2020 als natuurgebied ingericht maar blijven in eigendom van een agrariër.

Voormalige agrarische enclave in de Westbroekse Zodden

De Elster Buitenwaard (Rhenen)

De Elster Buitenwaard bij Rhenen is onderdeel van het Natura 2000-gebied Uiterwaarden Nederrijn en is ongeveer 145 hectare groot. De uiterwaard was tot voor kort in agrarisch gebruik, maar wordt nu ingericht als natuurgebied. Om het gebied te verschralen wordt veel grond afgegraven. De ontgraven grond wordt in de voormalige zandwinplas aangebracht.

Een aantal tegenslagen vertraagde de uitvoering. Zo zijn asbest en niet-gesprongen explosieven gevonden en bleken ook de PFAS-waarden te hoog te zijn voor grondverzet, hierbij waren geen gezondheidsrisico's. Dit betekende een voorlopig einde van de grondverzetwerkzaamheden. Gevolg was dat het contract met de aannemer in oktober 2019 moest worden ontbonden. Het aangelegde deel ontwikkelt zich fantastisch qua vegetatie met nu al ontwikkelingen nat schraalland en vochtig hooiland en ontzettend veel vogels. De aanbesteding voor het 2e deel is in voorbereiding en we hopen in 2021 de realisatie weer te kunnen starten en dan begin 2022 klaar te zijn. Iets meer dan de helft van het grondverzet was uitgevoerd tot het moment van stillegging.

De Elster buitenwaard met werkzaamheden in uitvoering

De Oostelijke Binnenpolder van Tienhoven

In de Oostelijke Binnenpolder van Tienhoven is tussen september 2017 en maart 2019 waar nodig de voedselrijke toplaag afgegraven en afgevoerd naar agrariërs in de buurt. Bij het afgraven is de contour van de oorspronkelijke dekzandondergrond gevolgd, waardoor oude dekzandruggen weer beter te herkennen zijn in het landschap. Ook is het watersysteem zo aangepast dat de bewoners van de polder een eigen watersysteem hebben en het peil in het natuurgebied mee kan bewegen met neerslag en kwel: een natuurlijk peilbeheer. Inmiddels wordt volop gewerkt in de naastgelegen Westbroekse Zodden.

Aanleg natuurvriendelijke slootoevers in de Oostelijke Binnenpolder van Tienhoven in 2018

Moerasblokken Groot Mijdrecht Noord-Oost

In de polder Groot Mijdrecht Noord-Oost komen drie nieuwe moerasblokken met daaromheen bloemrijk grasland. In het voorjaar van 2019 zijn de eerste twee blokken opgeleverd, samen 17 hectare. Ze zijn ingericht voor doelsoorten zoals de purperreiger en de lepelaar. 12 Hectare is ingericht gericht op vis als stapelvoedsel voor moerasvogels en 5 hectare is ingericht gericht op amfibieën. De begrenzing van het derde blok (60 hectare) is samen met de bewoners opgesteld in het Pact van Poldertrots. Eind 2019 is een programma van eisen opgesteld voor dit moerasblok, zodra alle grond verworven is kan de inrichting starten.

Vorbereidende werkzaamheden ten behoeve van de aanleg van moerasblok 2

1.2 NATUUR VEILIGSTELLEN

Bestaande en nog te realiseren natuurgebieden beschermen we met ons planologische instrumentarium. In onze Provinciale Ruimtelijke Verordening (PRV 2013 herijking 2016) is dit geregeld voor gebieden die behoren tot het NNN en de Groene contour. Ook de ganzenrustgebieden en de weidevogelkerngebieden hebben een speciale bescherming.

1.2.1 NATUURNETWERK NEDERLAND

De provincie controleert of in een bestemmingsplan de bescherming van het NNN goed is geborgd. Hierbij hanteren we het Nee tenzij-beginsel. Ontwikkelingen die leiden tot een significante aantasting van het NNN zijn alleen mogelijk als er sprake is van een groot openbaar belang en er geen reële alternatieven zijn die tot minder aantasting leiden. De aantasting zelf moet dan worden gecompenseerd. In sommige gevallen kan door het nemen van positieve maatregelen, significante aantasting worden voorkomen en is een ontwikkeling wel mogelijk.

In een bestemmingsplan dat betrekking heeft op een gebied binnen het NNN dient altijd een onderbouwing (inclusief onderzoeken) te zijn opgenomen waarin de effecten op het NNN zijn beoordeeld en eventueel te nemen mitigerende en compenserende maatregelen zijn geborgd. In het vooroverleg met gemeenten en initiatiefnemers bespreken we deze NNN-toetsing. Dit leidt in bijna alle gevallen waarin sprake is van mogelijke aantasting van het NNN tot aanpassing en verbetering van het plan. Zodra een bestemmingsplan door een gemeente in ontwerp wordt vastgesteld en het bestemmingsplan het NNN raakt, geeft de provincie altijd een formele reactie op dit bestemmingsplan. In enkele gevallen leiden het vooroverleg en de formele reactie niet tot het voorkomen van de aantasting en kan er een reactieve aanwijzing worden gegeven waarbij (een deel van het) bestemmingplan niet in werking treedt.

	2019	2020
Provincie betrokken in het voortraject	30 plannen	16 plannen
Formele reactie op een bestemmingsplan	14 bestemmingsplannen	16 bestemmingsplannen
Formele aanwijzing vanuit natuurbelang	0 bestemmingsplannen	4 bestemmingsplannen

Tabel 2. Reacties provincie op bescherming NNN en/of Groene contour in bestemmingsplannen.

1.2.2 GROENE CONTOUR

Door grootschalige ruimtelijke ontwikkelingen in de Groene contour te voorkomen, zorgen we ervoor dat het realiseren van natuur niet onmogelijk wordt. Als deze ontwikkelingen een groot openbaar belang hebben en alternatieven ontbreken, kunnen ze alleen doorgaan als er compensatie plaatsvindt. Tot nu toe zijn er geen ontwikkelingen van groot openbaar belang geweest in de Groene contour. Kleinschalige stedelijke ontwikkelingen, windmolens en zonnevelden zijn mogelijk onder voorwaarde van natuurontwikkeling, als vorm van financiering van natuurontwikkeling in de Groene contour.

1.2.3 WEIDEVOGELKERNGEBIEDEN

Vanaf april 2021 kennen wij in de Interim Verordening een ruimtelijke bescherming van de weidevogelkerngebieden voor zover dit windturbines (>3 MW) en zonnevelden betreft. Die zijn alleen mogelijk onder voorwaarde dat er per saldo minimaal behoud van de kwaliteit is van het leefgebied. De regel heeft betrekking op weidevogelkerngebieden buiten het NNN. Voor de weidevogelkerngebieden binnen het NNN (reservaatsgebieden) gelden de NNN-regels zelf. Daarnaast wordt er vanuit landschap beoordeeld of er sprake is van aantasting van de openheid, waarmee een indirecte bescherming ontstaat. De landschappelijke kernkwaliteiten, welke worden beschreven in de kwaliteitsgidsen, vormen hierin het uitgangspunt.

1.2.4 LANDSCHAP

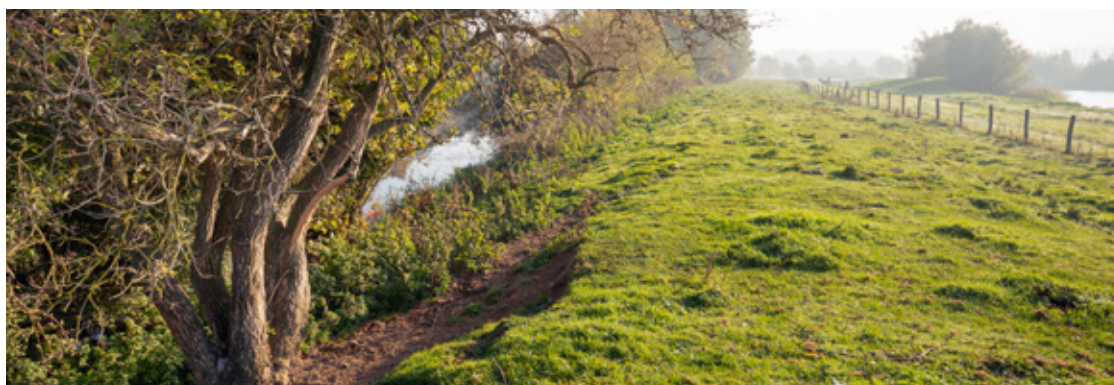
Bij ruimtelijke ontwikkelingen in het buitengebied, zoals bijvoorbeeld de Ruimte-voor-ruimteregeling, zonnevelden en nieuwbouwwoningen, adviseren wij gemeenten over de landschappelijke inpassing van de plannen. Bij de advisering gebruiken wij de Kwaliteitsgids Utrechtse Landschappen. Bij ruimtelijke ontwikkelingen buiten het NNN bekijken wij of deze te combineren zijn met landschaps- en natuurverbetering.

Via de Verordening Natuur en Landschap (VNL) stellen we regels aan ruimtelijke ontwikkelingen op het gebied van woonschepen, slootdempingen en kleine landschapselementen. Daarbij is het mogelijk om ontwikkelingen toe te staan in ruil voor compenserende maatregelen.

Meldingen over storten, dempen en ophogen worden over het algemeen geaccepteerd. Het is een manier om te monitoren. In de periode 2017-2020 kwamen er 10 meldingen voor slootdempingen.

Ontheffingsaanvragen voor het dempen van lengtesloten en voor te brede dammen worden geweigerd. Ook te grote ophogingen in gebieden met openheid als kernkwaliteit worden geweigerd, omdat dit de openheid van het landschap aantast. Aanvragen voor het dempen van zijsloten worden vaak verleend. In sommige gevallen worden maatregelen opgenomen om de tijdelijkheid van een ingreep te garanderen. In de periode 2017-2020 zijn 45 ontheffingen verleend en drie geweigerd omdat deze niet voldeden aan de gestelde kaders (te hoge ophogingen, dammen die de maximale breedte overschrijden).

Voor de meldingen voor kleine landschapselementen geldt dat er altijd voorschriften worden opgelegd over het herplanten van de bomen. In de periode 2017-2020 zijn er 2 meldingen gedaan.

1.2.5 TIJDELIJKE NATUUR

Gebieden die bestemd zijn voor ruimtelijke ontwikkelingen, kunnen tijdelijk van betekenis zijn voor natuur. Initiatiefnemers kunnen bij de provincie een ontheffing tijdelijke natuur aanvragen. Met deze ontheffing mogen alle beschermde soorten die zich na aanmelding op het terrein vestigen bij de start van de werkzaamheden weer verwijderd worden. In de rapportage periode 2017-2020 zijn voor deze regeling geen aanvragen ingediend.

1.2.6 BOSSEN/HOUTOPSTANDEN

De provincie wil het bosareaal tenminste gelijk houden. Ontheffingen van de herplantplicht verlenen we daarom slechts in het kader van natuurherstel en onder strikte voorwaarden. Voor bossen met erkend hoge biodiversiteitswaarde zetten we zo nodig het kapverbod in.

	2017	2018	2019	2020	Totaal
Reguliere kap met herbeplanting	66	67	153	54	340
Ontheffing herplantplicht	11	12	6	11	40
Totaal	77	79	159	65	380

Tabel 3. Kapmeldingen en ontheffingen van de herplantplicht (hectares). Individuele bomen (bijvoorbeeld in lanen) zijn omgerekend naar 64 m² (8 x 8). De daadwerkelijk gekapte oppervlakte is kleiner omdat er vaak minder gekapt wordt dan gemeld.

Om de regelgeving voor houtopstanden te handhaven, worden er herbeplantingscontroles uitgevoerd. In de afgelopen jaren zijn illegale vellingen door middel van gebiedscontroles en luchtverkenningen aangepakt. Tijdens ongeveer 150 controles zijn in ongeveer 85% van de gevallen geen overtredingen geconstateerd. Op 90% van de locaties waar een overtreding is geconstateerd, was bij de eerste hercontrole de situatie hersteld.

Om grip te houden op de omvang van het bosareaal, werkt de RUD sinds 2017 met de 'bomenmonitor'. Hiermee spoort de RUD met behulp van luchtfoto's illegale vellingen op en bewaakt zo het areaal. Pas als de bomenmonitor geen volledige duidelijkheid biedt, voert de RUD fysieke controles uit.

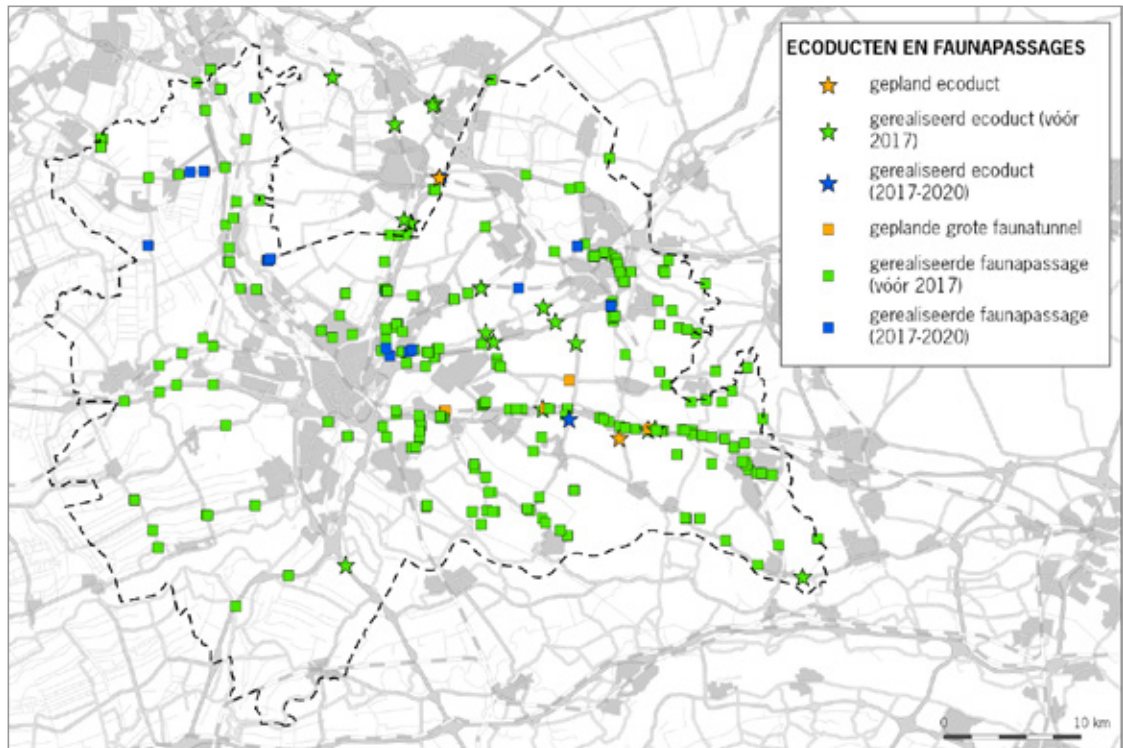
1.3 NATUUR VERBINDEN

Infrastructuur doorsnijdt natuurgebieden en veroorzaakt daarmee een barrière voor planten- en diersoorten. De afzonderlijke kleinere eenheden natuur die daardoor ontstaan zijn kwetsbaarder voor negatieve invloeden van buitenaf dan grotere eenheden natuur. Het verkeer kan een grote impact hebben op populaties en overstekende grotere dieren zoals ree en das veroorzaken bovendien verkeersonveilige situaties. We pakken de ontsnippering aan met de aanleg van bijvoorbeeld faunatunnels en ecoducten.

1.3.1 FAUNAPASSAGES

Rijk

Rijk en ProRail hebben de ecoducten en faunatunnels gebouwd in het kader van het landelijk georganiseerde Meerjarenprogramma Ontsnippering (MJPO). In de Rapportage Natuur van 2017 is hierover verslag gedaan. In 2018 is dit programma afgerond. Als laatste project is in deze rapportageperiode nabij Nigtevecht langs de oevers van het Amsterdam-Rijnkanaal een aantal moerasstapstenen aangelegd met fauna-uitreedplaatsen.

Kaart 5. Ecoducten en faunapassages bij provinciale wegen en rijkswegen.

Provincie

In 2018 is het ecoduct Renée van Notten Wissel over de N227 gerealiseerd. De verbinding vanaf het ecoduct Mollebos A12 krijgt daarmee een voortzetting richting de Kaapse Bossen.

Ecoduct Renée van Notten Wissel over de N227

Een ecoduct over de N226, die een verdere verbinding richting Leersumse Veld mogelijk maakt, is in voorbereiding. In 2019 is een grote faunatunnel gerealiseerd, onder andere voor de zandhagedis, onder de N413 als onderdeel van een heidecorridor tussen de Vlasakkers en de vliegbasis Soesterberg. Bij het natuurterrein Waverhoek heeft de provincie een vispassage in gebruik genomen voor de trek van stekelbaarzen, die als voedsel dienen voor de aanwezige lepelaars. Op provinciale wegen worden kleinere ontsnipperingsmaatregelen genomen in combinatie met wegenprojecten in het kader van de Trajectaanpak Wegen.

Otter

Er komen steeds meer otters voor in Utrecht. Daarom zijn op cruciale plaatsen enkele otterpassages aangelegd. De komende jaren zullen er op basis van het verspreidingspatroon van deze soort naar verwachting nieuwe faunarasters en faunatunnels nodig zijn in het westen van de provincie en in de omgeving van het Noorderpark. Bij de N201 zijn otterrasters geplaatst ter hoogte van de Vinkeveense Plassen bij twee eerder aangelegde ottertunnels. Waternet heeft in de Bethunepolder otterpassages aangelegd bij de Maarseveensevaart en de Middenweg.

Faunapassage N212 Wilnis in aanbouw

Gemeenten

Gemeenten hebben de afgelopen jaren faunavoorzieningen aangelegd bij lokale wegen voor das, kleine marterachtigen en amfibieën. Op de Heuvelrug zijn gemeenten betrokken bij het tegengaan van wildaanrijdingen door het treffen van verkeersmaatregelen, het plaatsen van wildspiegels en bebording.

Waterschappen

Waterschappen realiseren vispassages en vistrappen in watergangen. In de Gelderse Vallei heeft Waterschap Vallei en Veluwe elf van de twintig barrières in de Barneveldse Beek opgelost. Daardoor kunnen de vissen weer grotere delen van de beken optrekken. In Mijdrecht heeft Waterschap Amstel, Gooi en Vecht in 2019 een geautomatiseerde vispassage in gebruik genomen die is afgestemd op het peilbeheer van de polder. Als deze vispassage voldoet, kan die ook elders toegepast worden.

Ter uitvoering van de Kaderrichtlijn Water hebben Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden en Waterschap Amstel, Gooi en Vecht vispassages aangelegd bij drie grote poldergemalen. Hier heeft de provincie subsidie voor verstrekt. Waterschap Rivierenland werkt in de gemeente Vijfheerenlanden aan het weer passeerbaar maken van het stroomgebied van de Linge voor trekvis, door ook hier sluisen en dammen te voorzien van vispassages.

1.3.2 MONITORING VAN FAUNAPASSAGES

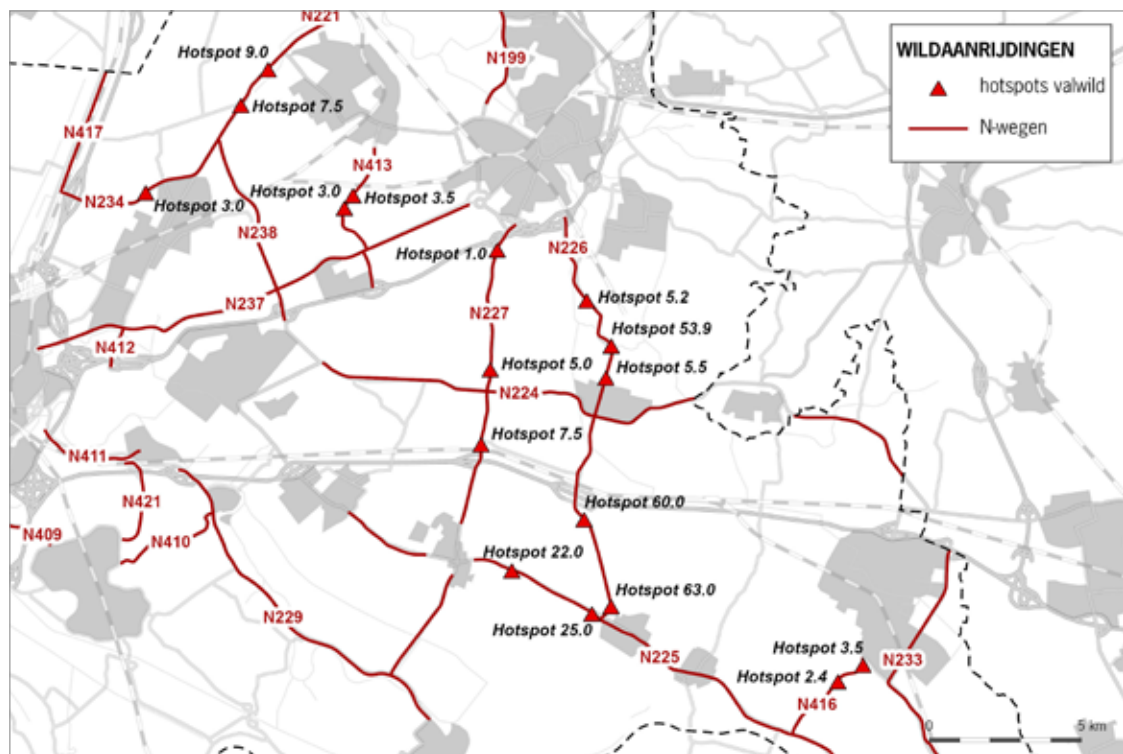
De monitoring van de voorzieningen vindt plaats in samenhang met de omliggende natuurterreinen of ecologische verbindingen. De monitoring geeft informatie over de plant- en diersoorten die baat hebben bij de verbindingen. Daarnaast vindt er jaarlijks inspectie en reparatie plaats van de kunstwerken en rasters en wordt de vegetatie beheerd. Bijlage 1 geeft een overzicht van de uitgevoerde monitoring in de afgelopen vier jaar en van de soorten waarvoor onderzochte faunapassages functioneren.

De provincie heeft een evaluatie van het programma Oversteekbaarheid fauna 2017-2020 uitgevoerd. Enkele conclusies uit deze evaluatie zijn:

- de ontsnipperingsmaatregelen die het Rijk, ProRail, provincie, gemeente en waterschappen sinds 2004 hebben uitgevoerd, hebben gezorgd voor een stevig herstel van de samenhang van de grotere natuurgebieden in de provincie Utrecht en met name op de Utrechtse Heuvelrug;
- een aantal trajecten bij de provinciale N-wegen op de Utrechtse Heuvelrug vraagt nog om aanvullende maatregelen om de oversteekbaarheid voor de fauna te verbeteren. Het zijn trajecten waar nog te veel grotere diersoorten zoals ree, das, haas, vos en boommarter worden aangereden;
- het aantal aanrijdingen met reeën op de provinciale wegen lijkt zich op een vrij hoog niveau te stabiliseren. De vele uitgevoerde maatregelen lijken daarmee een eerste resultaat te boeken;
- de vele kleine faunatunnels, vaak ook buiten de NNN-natuurgebieden, zijn effectief voor soorten als das, boommarter, otter, bever en amfibieën;
- door natuurontwikkeling, zoals rondom de moerasgebieden in West-Utrecht, ontstaan nieuwe leefgebieden voor bijvoorbeeld ree, marterachtigen, bever en amfibieën. Er ontstaan daardoor nieuwe knelpunten met infrastructuur;
- bij wegreconstructies en aanleg van nieuwe infrastructuur worden waar nodig faunavoorzieningen integraal meegenomen. Vaak komt dit voort uit aanvullende eisen vanuit de Wet natuurbescherming.

1.3.3 AANRIJDINGEN

De provincie houdt bij waar aanrijdingen met wild plaatsvinden. Die informatie wordt gebruikt om te bepalen waar rasters, wildspiegels, extra waarschuwborden, aangepast beheer van bermen en beplantingen en gericht populatiebeheer het meest effectief zijn. De komende jaren wil de provincie op locaties met veel aanrijdingen verdere maatregelen nemen om de aanrijdingen te voorkomen of te verminderen.

Kaart 6. Hotspots valwild.

Aanrijdingen	A wegen	N-wegen	Erftoegangs-wegen	Totaal	Voorjaars-tellingen
2013	13	148	158	319	2.632
2014	20	107	140	267	2.094
2015	18	132	117	267	2.487
2016	20	125	165	310	2.492
2017	33	136	194	363	2.526
2018	14	199	180	393	2.823
2019	28	147	169	344	2.688
2020	22	101	221	344	geen telling wegens corona

Tabel 4. Aanrijdingen met reeën en voorjaarstellingen door de wildbeheereenheden in de provincie Utrecht in 2013 tot en met 2020.

Tabel 4 geeft het aantal geregistreerde aanrijdingen met reeën in relatie tot het totaal aantal getelde reeën. Van andere diersoorten worden verkeersslachtoffers fragmentarisch bijgehouden. Naar schatting worden jaarlijks 50 dassen en 5 boommarters slachtoffer in het verkeer. Voor beide diersoorten is dat ongeveer 10% van de populatie. Van de overige soorten is onbekend hoeveel verkeersslachtoffers er vallen.

Kleine landschapselementen zien wij als kleinschalige verbindingen, zie voor meer informatie over dit onderwerp zie paragraaf 2.3.3.

PIJLER 2: NATUUR MET KWALITEIT

Visie

We bestendigen en verbeteren de kwaliteit van ons netwerk van natuur ter behoud en versterking van onze natuurwaarden en onze biodiversiteit. In gebieden waar de natuurkwaliteit voldoende is, zorgen we voor behoud. Daarmee willen we voorkomen dat de kwaliteit achteruit gaat, bijvoorbeeld doordat bepaalde natuurwaarden verdwijnen en vervangen worden door andere waarden die we van minder hoge kwaliteit achten. Daar waar de kwaliteit onvoldoende is, voeren we maatregelen uit die de kwaliteit van onze natuur verbeteren en brengen we een duurzame staat van instandhouding van onze aandachtsoorten dichterbij. Daar waar individuele soorten bedreigd zijn, zullen we die extra beschermen.

Bij de vaststelling van de natuurvisie op 12 december 2016 hebben provinciale staten een motie aangenomen (nr. 119) waarbij Provinciale Staten waarin het belang van het verbeteren van de natuurkwaliteit en opgeroepen wordt om daarvoor extra middelen in te zetten.

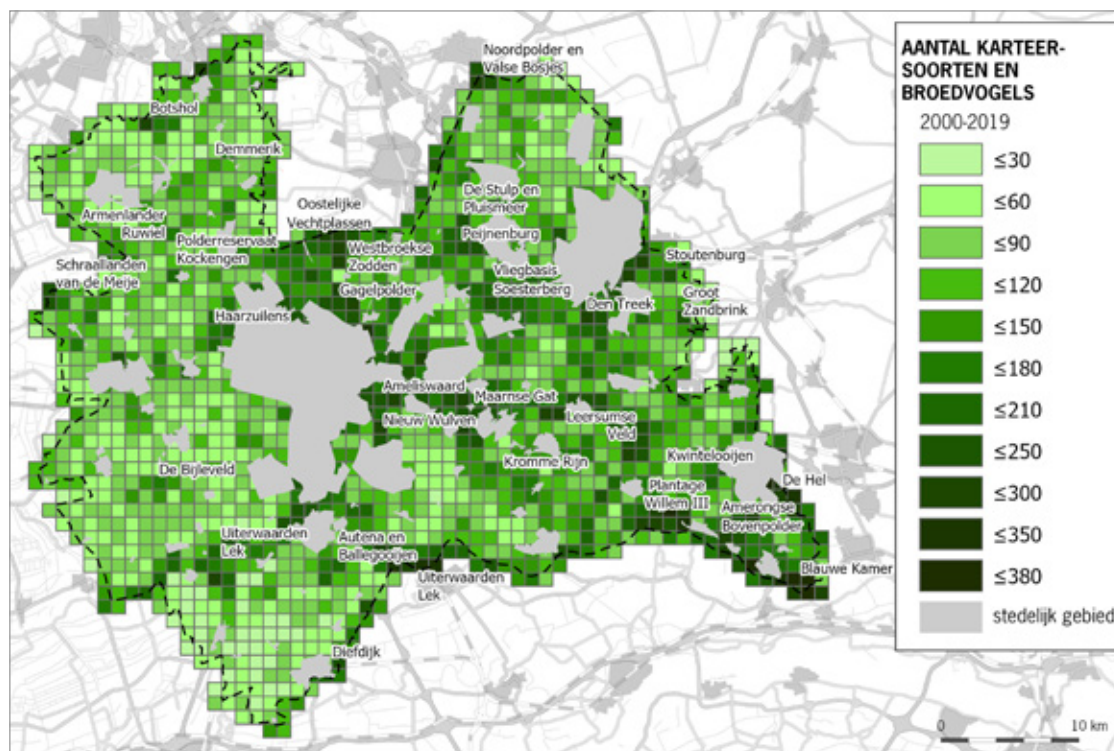
2.1 ALGEMEEN

2.1.1 BIODIVERSITEIT PROVINCIEBREED

Sinds 1975 onderzoeken wij elk jaar een tiende gedeelte van de provincie op de aanwezigheid van flora en fauna. Zo behouden wij goed zicht op de natuurkwaliteit in de provincie en de ontwikkeling daarvan. De afgelopen periode zijn de volgende regio's onderzocht:

- 2017 Leusden, Achterveld, Woudenberg, Renswoude
- 2018 Montfoort, IJsselstein Noord, Oudewater, Linschoten
- 2019 Gemeenten Utrechtse Heuvelrug, Veenendaal, Rhenen en het Langbroekerweteringgebied
- 2020 Vijfheerenlanden en de zuidelijke punt van Nieuwegein

Van elk jaar is een rapportage beschikbaar op de provinciale website.

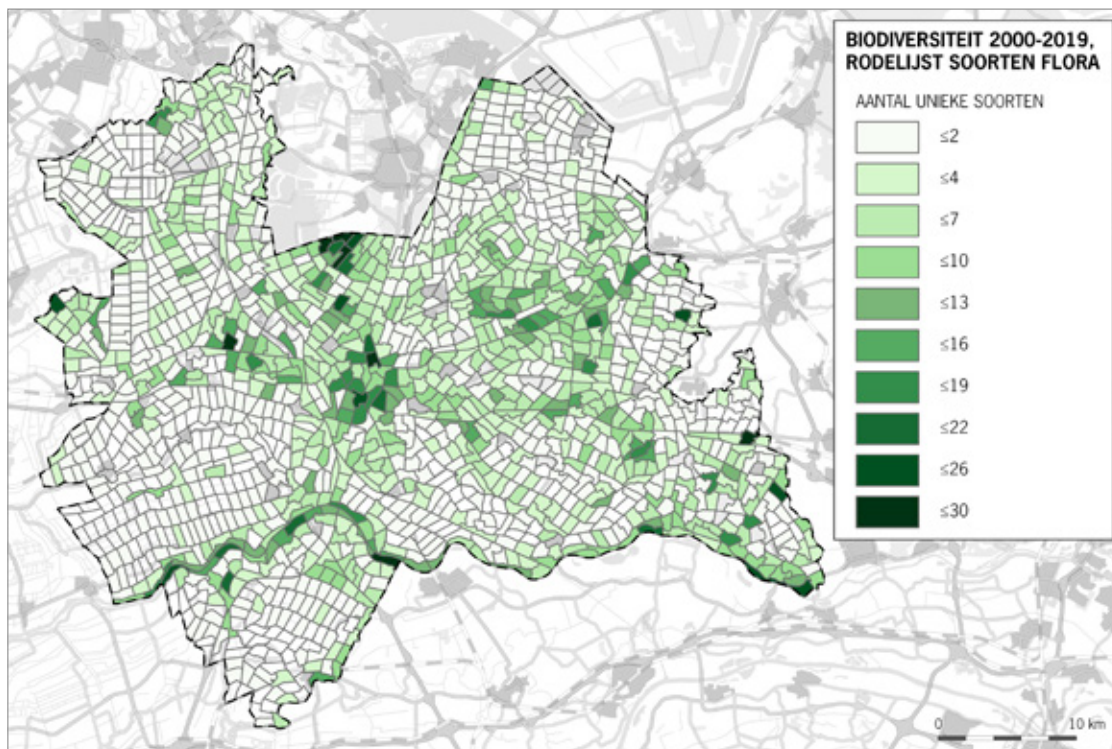
Kaart 7a. Aantal karteersoorten (flora en fauna) en broedvogels in de periode 2000 tot en met 2019.

Op kaart 7a is het aantal waargenomen karteersoorten¹ en broedvogels in de periode 2000-2019 per vierkante kilometer weergegeven. Omdat de algemenere soorten niet zijn meegenomen, geeft deze kaart een goede indicatie van de biodiversiteit.

De verschillende natuurgebieden zijn duidelijk herkenbaar aan de donkere kleur. De gebieden met de hoogste biodiversiteit zijn het Vechtplassengebied, de Hellen bij Veenendaal, delen van de uiterwaarden, vliegbasis Soesterberg en een aantal kleinere natuurterreinen in het oosten en het westen van de provincie. De laagste biodiversiteit is aanwezig in het agrarisch gebied ten oosten van Houten, in polder Groot-Mijdrecht en het gebied tussen Woerden, Utrecht, Oudewater en Lopik. Ook de Vijfheerenlanden lijken een lagere biodiversiteit te hebben, maar daarbij speelt een rol dat dit gebied pas in 2020 voor het eerst vlakdekkend is geïnventariseerd door de provincie Utrecht. De resultaten hiervan zijn nog niet in deze kaart verwerkt.

Op kaart 7b is het aantal plantensoorten dat op de Rode Lijst staat weergegeven per gebied van circa 1 km² (0,75 – 1,25 km²). Hierop onderscheiden de natuurgebieden zich nog meer, omdat de gebieden op landschapsecologische manier begrensd zijn en het alleen Rode Lijst-soorten betreft. (Rode Lijst-soorten zijn soorten die heel erg achteruit gaan in aantallen of verspreiding) Naast natuurgebieden komt de stad Utrecht duidelijk naar voren. Hier worden de bijzondere soorten bedoeld en onbedoeld bevorderd. Ook worden er relatief meer waarnemingen in de stad geregistreerd omdat hier de meeste mensen wonen.

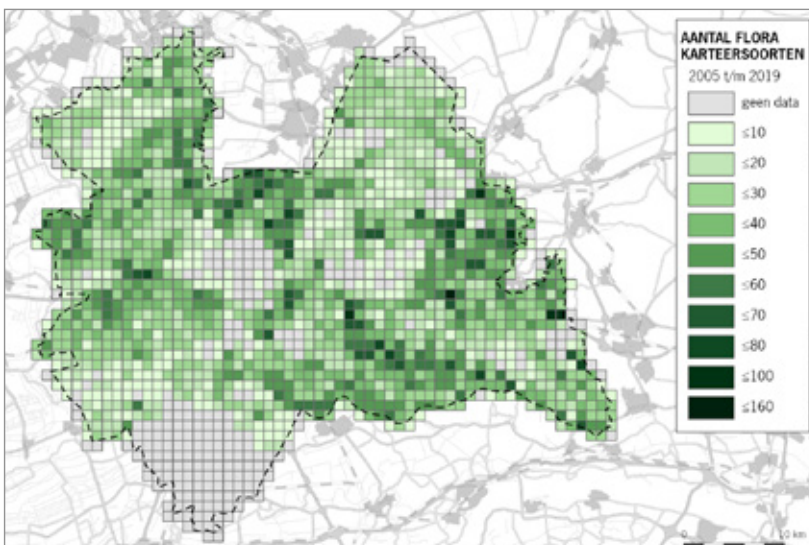
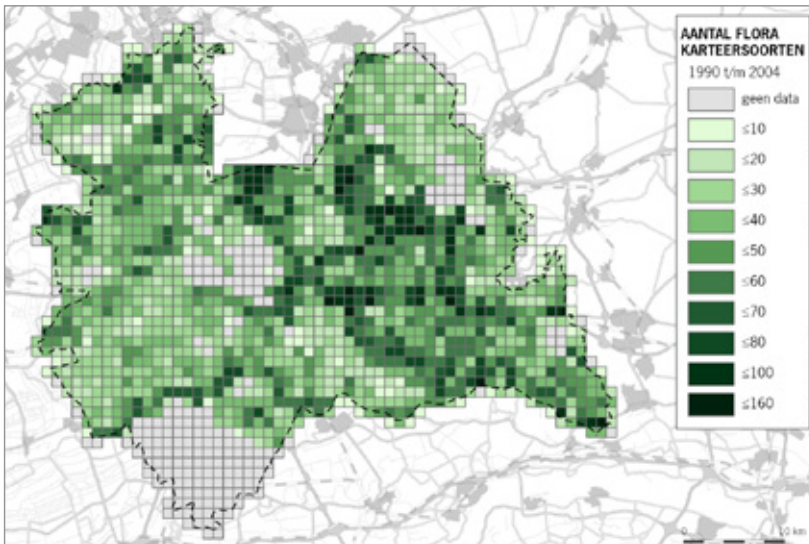
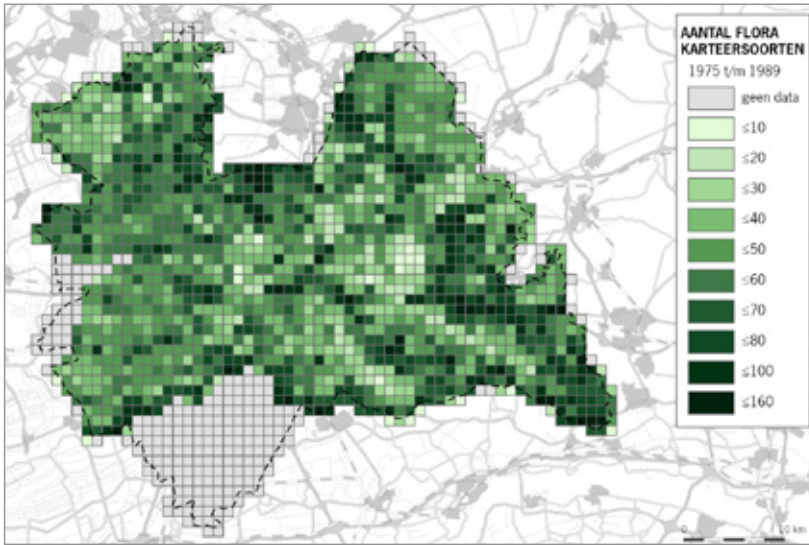
¹ Karteersoorten zijn minder algemene, karakteristieke, bedreigde of beschermde flora- en faunasoorten die door de provincie worden geïnventariseerd in een tienjaarlijkse cyclus. Het betreft de soortgroepen vaatplanten, dagvlinders, libellen, sprinkhanen, amfibieën en reptielen.

Kaart 7b. Aantal vaatplanten van de Rode Lijst in de periode 2000 tot en met 2019 per gebied van circa 1 km² (0,75 – 1,25 km²)

Omdat er al jarenlang volgens dezelfde wijze is gemonitord kan ook de verandering van de biodiversiteit provinciebreed goed in beeld gebracht worden. De kaartjes 8, 9 en 10 geven het aantal gekarteerde plantensoorten weer per periode van 15 jaar. Hierop is de forse achteruitgang van de biodiversiteit van de flora in geheel Utrecht te zien. Ook is te zien dat de contrasten tussen het agrarisch gebied en natuurgebieden groter worden. Soorten die in de eerste periode in het agrarisch gebied nog redelijk algemeen waren, zoals dotterbloemen langs slootkanten in het veenweidegebied, zijn als gevolg van de intensivering van de landbouw vrijwel verdwenen. Maar op de kaart van 2005-2019 worden ook de eerste resultaten van het natuurherstel sinds 1990 zichtbaar. Bijvoorbeeld langs de Kromme Rijn, in de Gelderse Vallei en in de uiterwaarden van de Lek en Nederrijn. In het Utrechtse deel van het Oostelijke Vechtplassengebied verwachten wij ook een herstel van de natuurkwaliteit, omdat we daar verschillende beheer- en herstelmaatregelen hebben uitgevoerd.

In bijlage 2 zijn meer kaarten opgenomen en van toelichting voorzien. Ook wordt hier uitgelegd hoe de kaartjes tot stand gekomen zijn. De gemeente Vijfheerenlanden heeft geen informatie omdat deze gemeente pas sinds 1 januari 2019 onderdeel uitmaakt van de Provincie Utrecht en wij in dit gebied niet al jarenlang onderzoek uitvoeren.

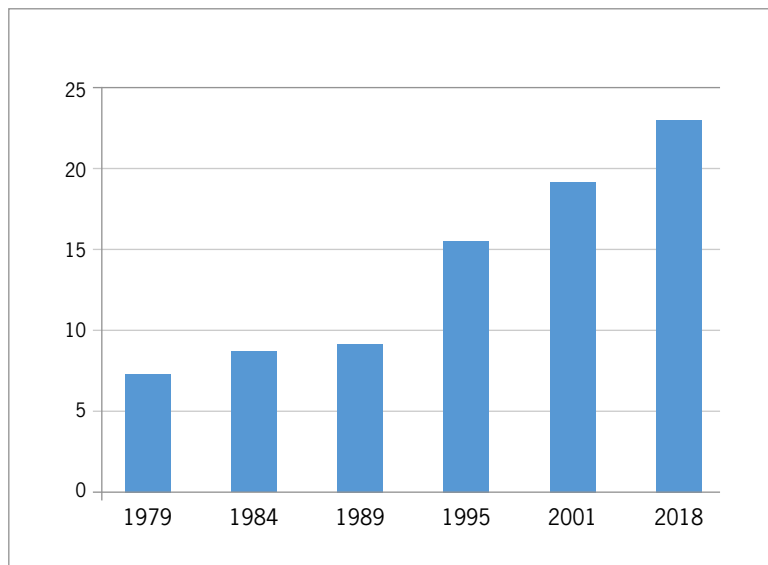
Kaarten 8, 9 en 10.

Aantal flora - karteersoorten per vierkante kilometer in de perioden 1975-1989, 1990-2004 en 2005-2019.

2.1.2 METING LUCHTKWALITEIT MET BEHULP VAN KORSTMOSSEN

Op bomen groeiende korstmossen zijn goede indicatoren voor de luchtkwaliteit. Dit komt omdat ze leven onder extreme omstandigheden en hun voedingsstoffen uitsluitend uit de lucht halen. Ook reageren zij snel op veranderingen. Daarnaast reageren ze op andere omgevingsfactoren, zoals de opwarming van het klimaat.

In Utrecht wordt de soortensamenstelling van de korstmossen al sinds 1979 gevolgd. Onderzoeksrondes waren er in 1979, 1984, 1989, 1995 en 2001. In 2018 hebben we een zesde ronde laten uitvoeren. Utrecht heeft hiermee wereldwijd het langstlopende meetnet korstmossen.

Figuur 1. Aantal korstmossoorten per meetpunt in vijf jaren in de periode 1979 - 2018

Figuur 1 toont dat de soortenrijkdom flink is toegenomen; deze steeg van 7,6 naar 22,3 soorten korstmossen per punt. Aanvankelijk was dit een goed teken, omdat het aangaf dat de lucht minder zwaveldioxide bevatte. Maar sinds 1990 is een flink deel van de toename ook toe te schrijven aan het veelvuldiger voorkomen van soorten die positief reageren op ammoniak en op een toename van warmteminnende soorten. Berekeningen laten zien dat de stijging na 2001 vrijwel alleen het gevolg is van klimaatverandering. Dit leidt tot een sterke toename van soorten die voorheen niet of nauwelijks aanwezig waren.

Het aantal Rode Lijst-soorten per meetpunt is vooral na 1989 sterk afgenomen, dit betreft vooral soorten die gevoelig zijn voor ammoniak. Deze hadden hun hoofdverspreiding op de Utrechtse Heuvelrug. Bijzondere soorten zoals Groot en Bruin boerenkoolmos, Dennenmos en Baardmos zijn hierdoor verdwenen of bijna verdwenen.

Het rapport 'Monitoring van korstmossen in de provincie Utrecht, 1979 – 2018' is te downloaden van de site van de provincie Utrecht.

2.2 KWALITEIT NATUURTERREINEN

2.2.1 KWALITEIT BESTAANDE NATUUR

Als onderdeel van het Subsidiestelsel Natuur- en Landschapsbeheer (SNL) is er voor de beoordeling van de kwaliteit van de natuur een landelijk systeem ontwikkeld. Daarin is voor elk natuurbeheertype een aantal meetsoorten gekozen dat indicatief is voor de natuurkwaliteit. Deze soorten worden gemonitord door de natuurbeheerders of de provincie, waarna op basis van aanwezigheid de kwaliteit van het betreffende beheertype wordt beoordeeld.

De meeste meetsoorten zijn vaatplanten en deze zijn het meest volledig en langdurig geïnventariseerd. Voor een aantal beheertypen wordt daarnaast ook een faunagroep geïnventariseerd, maar de volledigheid daarvan is nog onvoldoende om te kunnen weergeven in getallen. Door BIJ12 is een rekentool ontwikkeld voor het bepalen van de natuurkwaliteit. Deze tool levert helaas nog onvoldoende betrouwbare resultaten op. Wij hebben daarom de kwalificatie gebaseerd op het gemiddelde aantal SNL-vaatplanten per vierkante kilometer. Een goede kwaliteit vraagt aanwezigheid van 20 tot 30% van de in potentie voorkomende meetsoorten (Bal et al., 2001). Daarop zijn de kleuren in tabel 5 gebaseerd.

Beheertype	Aantal gebieden met minstens 1 meetsoort sinds 1975	Aantal verschillende meetsoorten sinds 1975 in de hele provincie	Maximum aantal meetsoorten in een gebied	Gemiddeld aantal meetsoorten per gebied met minstens 1 soort	Gemiddeld % van het maximaal mogelijke aantal meetsoorten	Toplocatie
N05.02 Gemaaid rietland	8	13	4	2,4	18	Zouweboezem en Botshol
N05.03 Veenmoeras	30	18	12	3,6	20	De Hellen
N05.04 Dynamisch moeras	66	18	4	1,6	9	Vechtplassen en Botshol
N06.01 Veenmosrietland en moerasheide	13	16	9	5,3	33	Vechtplassen en Botshol
N06.02 Trilveen	9	12	10	5,7	48	Vechtplassen
N06.04 Vochtige heide	16	20	14	6,3	32	Landgoed Den Treek
N07.01 Droge heide	95	22	15	4,5	20	Leusderheide
N07.02 Zandverstuiving	17	9	5	2,3	26	Lange Duinen
N10.01 Nat schraalland	39	29	16	4,5	16	Meeuwenkampje
N10.02 Vochtig hooiland	65	16	9	2,1	13	Valse bosjes en de Huibert
N11.01 Droog schraalland	26	36	14	4,9	14	Maarnse gat
N12.02 Kruiden- en faunairijk grasland	254	15	7	2,5	17	Steenwaard en Diefdijk Zuid
N12.03 Glanshaverhooiland	21	21	13	5,1	24	Amerongse Bovenpolder
N12.05 Kruiden- en faunairijke akker	41	40	23	4,1	10	Haarzuilens
N14.01 Rivier- en beekbegeleidend bos	13	7	5	2,2	31	Amerongse Bovenpolder
N14.02 Hoog- en laagveenbos	32	16	9	3,6	23	Molenpolder
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	25	14	5	1,5	11	Landgoed Linschoten
N15.02 Dennen-, eiken-, en beukenbos	178	17	7	2	12	Grebbeberg en Driebergse bos
N17.05 Wilgengriend	26	4	2	1,1	28	Scharperswijk
N17.06 Vochtig en hellinghakhout	25	12	3	1,6	13	Vijverbos en Wulperhorst

Tabel 5. Botanische kwaliteit van de beheertypen aan de hand van het gemiddelde percentage aanwezige SNL-vaatplanten in de periode 2005 – 2019 per gebied van circa 1 km². Voorbeeld: van alle gebieden van circa 1 km² in de provincie met het beheertype Gemaaid rietland, hebben 8 gebieden 1 of meer meetsoorten (vaatplanten). Gemiddeld groeien er 2,4 soorten in die 8 gebieden, terwijl er 13 soorten verwacht zouden kunnen worden. Dat is 18%: een matige kwaliteit.

Tabel 5 laat zien dat de gemiddelde botanische kwaliteit van veel beheertypen matig tot slecht is. Veel meetsoorten komen maar in een enkel gebied voor. Vooral de graslanden scoren slecht. Dit heeft ermee te maken dat veel natuurgraslanden relatief nieuw zijn. Vele zijn na 1990, soms dus nog maar een paar jaar geleden, onttrokken aan de landbouw en hebben, of ze nu wel of niet zijn ingericht, nog tijd nodig om geschikt te zijn voor de karakteristieke graslandsoorten. Het is daarom niet toevallig dat Glanshaverhooiland gunstig afsteekt bij de andere graslandtypen, want relatief veel glanshaverhooilanden zijn nooit ontgonnen of zwaar bemest geweest.

Ook meerdere bostypen hebben een matige botanische kwaliteit. Voor kenners is dit geen verrassing. De droge bossen hebben vaak een uiterst soortenarme ondergroei en de vochtige bossen zijn als gevolg van de stikstofdepositie overwoekerd door bramen en brandnetels. Zuurdere natuurtypen, zoals heide, scoren beter. Dat de natuurakkers zo slecht scoren komt omdat we maar enkele gebieden hebben met soortenrijke akkers waar doelgericht soorten worden geïntroduceerd. Waar dit niet gebeurt zijn de akkers soortenarm. Er zijn erg weinig gebieden met trilveen, maar we hebben in de provincie wel een behoorlijk aantal meetsoorten. Daarom heeft trilveen de beste score.

In bijlage 5 is per natuurtype een toelichtende beschrijving gegeven, voorzien van een lijst met de aanwezige meetsoorten en het aantal gebieden waarin die voorkomen. In de bijlage wordt ook aandacht besteed aan de fauna, die in bepaalde natuurtypen belangrijker is dan de flora.

2.2.2 KWALITEIT NIEUWE NATUUR

Sinds 1990 vormen we landbouwgrond om tot natuur om het NNN te versterken. In tabel 6 is weergegeven welke beheertypen zijn gerealiseerd.

Beheertype code	Beheertype naam	Gerealiseerd 1990 - 2016 (ha)	Gerealiseerd 2017 - 2020 (ha)	Totale oppervlakte 2020 (inclusief bestaande natuur) (ha)	% Gerealiseerd 1990 - 2020 t.o.v. totale oppervlakte
L01.01	Poel en klein historisch water	6	0	23	28
L01.02	Houtwal en houtsingel	4		107	4
L01.03	Elzensingel	1		3	31
L01.05	Knip- en scheerheg	1		3	22
L01.06	Struweelhaag	0		1	28
L01.07	Laan	7		404	2
L01.08	Knotboom	2	0	8	29
L01.09	Hoogstamboomgaard	9		38	24
L01.16	Bossingel	4		86	5
L02.01	Fortterrein			216	0
N00.05	Nog in agrarisch gebruik	272		369	74
N02.01	Rivier	109		1.125	10
N03.01	Beek en bron	3		22	15
N04.01	Kranswierwater	15	3	798	2
N04.02	Zoete plas	135	1	2.343	6
N05.02	Gemaaid rietland	4		41	9
N05.03	Veenmoeras	15	3	157	12
N05.04	Dynamisch moeras	240	9	505	49
N06.01	Veenmosrietland en moerasheide	4	0	99	4
N06.02	Trilveen	16		104	15
N06.04	Vochtige heide	1	0	114	1
N06.05	Zwakgebufferd ven	1		25	2
N06.06	Zuur ven of hoogveenven	3		6	57
N07.01	Droge heide			1.414	0
N07.02	Zandverstuiving			239	0
N10.01	Nat schraalland	274	45	429	74
N10.02	Vochtig hooiland	366	0	526	70
N11.01	Droog schraalland	140	3	406	35
N12.02	Kruiden- en faunairijk grasland	3.221	305	4.569	77

Beheertype code	Beheertype naam	Gerealiseerd 1990 - 2016 (ha)	Gerealiseerd 2017 - 2020	Totale oppervlakte 2020 (inclusief bestaande natuur) (ha)	% Gerealiseerd 1990 -2020 tov totale oppervlakte
N12.03	Glanshaverhooiland	158		269	59
N12.05	Kruiden- en faunarijke akker	172	5	274	65
N12.06	Ruigteveld	28		46	60
N13.01	Vochtig weidevogelgrasland	669	50	841	86
N14.01	Rivier- en beekbegeleidend bos	67	4	293	24
N14.02	Hoog- en laagveenbos	23	1	339	7
N14.03	Haagbeuken- en essenbos	261	0	778	34
N15.02	Dennen-, eiken- en beukenbos	66	0	5.705	1
N16.03	Droog bos met productie	0		9.278	0
N16.04	Vochtig bos met productie	15		699	2
N17.02	Droog hakhout			43	0
N17.03	Park- en stinzenbos	21		563	4
N17.04	Eendenkooi			18	0
N17.05	Wilgengriend	3		183	1
N17.06	Vochtig en hellinghakhout	2	0	393	1
Totaal		6338	433	33.901	

Tabel 6. Beheertypen van de gerealiseerde nieuwe natuur tussen 1990 tot en 2020 (hectares) in relatie tot de totale oppervlakte natuur anno 2020. Het betreft de nieuwe natuur die is gerealiseerd in het kader van de realisatie NNN, Groene contour, RodS en Rood voor Groen. “Gerealiseerd” betekent “beschikbaar gekomen voor natuur” door aankoop of subsidie functieverandering; de inrichting vindt vaak later plaats.

Vergelijking met de Rapportage Natuur 2017 laat kleine verschillen zien. Die worden veroorzaakt door de (nieuwe) natuur in de Vijfheerenlanden die in de vorige rapportage nog niet meegerekend was en de verwerving en inrichting van nieuwe natuur in de afgelopen vier jaar.

Uit tabel 6 blijkt dat er vooral veel nieuwe natuurgraslanden ontstaan. Nieuw bos, moeras en landschapselementen worden verhoudingsgewijs minder gerealiseerd en heide vrijwel niet. Binnen de graslanden wordt Kruiden- en faunarijke grasland het meest gerealiseerd.

Het ene type natuur is voor de biodiversiteit belangrijker dan het andere. Realisatie van natuurtypen met de hoogste natuurwaarden heeft prioriteit (Natuurbeheerplan, tabel 1). Tabel 7 laat zien welke prioriteit de beheertypen van tabel 6 hebben, uitgesplitst per regio.

Prioriteit		Utrechtse Heuvelrug	Gelderse Vallei en Binnenveld	Kromme Rijgebied	Uiterwaarden	Vijfheerenlanden	Zuid-West	Vecht, Venen en Midden West	Noorderpark	Eemland	% van het totaal
1 (hoog)	vochtig weidevogel-grasland		0		0		42	292	0	385	12
1	overig	119	62	52	171	0	10	157	206	0	13
2	alle typen	127	33	79	71	63	97	73	44	21	10
3	bos	23	34	115	40	2	25	14	25	1	5
3	overig	0	0	0	117	2	0	0	1	0	2
3/4	kruiden- en faunarijck grasland	180	280	462	918	63	146	696	386	99	53
4 (laag)	overig	11	12	1	40	1	36	28	25	7	3
	landschapselementen	1	3	7	1	0	1	1	0	0	0
	nog in agrarisch gebruik	24	12	29	0		23	10	0	36	2
Totaal		484	437	745	1.359	131	379	1270	687	549	

Tabel 7. Ecologische prioriteit van het gerealiseerde NNN in de periode 1990 - 2020 (hectares), uitgesplitst per regio.

Zoals in de vorige rapportage al werd geconstateerd, bestaat meer dan de helft van de nieuwe natuur uit Kruiden- en faunarijck grasland. Hoewel dit in goed ontwikkelde vorm zeker natuurwaarde heeft, is het in de praktijk vaak soortenarm “basisnatuurgrasland”. Een kwart van de gerealiseerde natuur is van de hoogste prioriteit, waarvan ruim de helft weidevogelgrasland en de rest nat schraalland. Hierbij moet de kanttekening worden gemaakt dat ook recent afgeplagde percelen een beheertype met hoge prioriteit krijgen, terwijl de vegetatie er feitelijk nog niet aanwezig is. De beheerder moet immers in staat gesteld worden om gelijk na afgraven met het dure beheer te beginnen. Dat betekent dat een deel van het areaal nieuwe natuur met de beheertypen trilveen, moeras, nat schraalland en vochtig hooiland nog niet voldoet aan de kwaliteitseisen.

Vergeleken met de vorige rapportage zien we wel een lichte toename van de hoge prioriteit-beheertypen en een lichte procentuele afname van het Kruiden- en faunarijck grasland. Dat komt door de uitvoering van inrichtingsprojecten, met name in het Vechtplassengebied. Tegelijkertijd komt er natuurlijk ook elk jaar nieuw “gerealiseerd” Kruiden- en faunarijck grasland bij.

Voor het hoge aandeel nieuwe natuur van lagere prioriteit kunnen de volgende verklaringen worden gegeven:

- percelen wachten nog op inrichting, bijvoorbeeld omdat er nog nabijgelegen, hydrologisch belangrijke percelen verworven moeten worden of omdat ze nog zijn verpacht;
- hoogwaardiger typen zijn technisch niet mogelijk, bijvoorbeeld door gebrek aan kwel of een te diep fosfaatfront;
- hoogwaardiger typen zijn maatschappelijk niet mogelijk, bijvoorbeeld door weerstand tegen afgraven, moerasontwikkeling of bosaanleg;
- ontwikkeling naar een hoogwaardiger type via beheer vergt lange tijd;
- onvoldoende intensief beheer wegens te krap budget.

Het achterblijven van hoge ecologische kwaliteit belemmert het beter functioneren van het NNN en beperkt het herstel van de biodiversiteit. Daarom zijn er diverse acties in gang gezet om tot hogere natuurkwaliteit te komen. Zo is er de laatste jaren extra ingezet op het (versneld) inrichten van reeds verworven gronden. Daarbij zijn ook projecten die een extra inrichtingsslag krijgen in vervolg op een eerdere inrichting. Het is al wat langer niet meer mogelijk om subsidie functieverandering te krijgen zonder een goed inrichtingsplan dat tot hoge ecologische prioriteiten leidt, behalve in enkele gebieden waar andere gebiedsafspraken zijn gemaakt. Nieuwe particuliere natuurterreinen met een kwalitatieve verplichting zijn bezocht, en waar nodig is ongewenst gebruik beëindigd (zie paragraaf 2.3.4). Tevens zijn daarbij adviezen gegeven over beheer en inrichting, in een aantal gevallen leidend tot (extra) inrichtingsmaatregelen.

Naar aanleiding van de SNL-gesprekken met de grote beheerders hebben zij pachtcontracten tegen het licht gehouden en waar mogelijk aangescherpt. Ook is er aandacht gevraagd voor ontwikkelingsbeheer richting hogere graslandtypen in plaats van instandhoudingsbeheer van basisnatuurgrasland. Sommige beheerders, met name Staatsbosbeheer, hebben hier moeite mee omdat het hogere kosten met zich mee brengt die ze niet zelf kunnen opbrengen. Het subsidiestelsel is er niet op ingericht en dekt slechts 75% van de kosten. Recent is landelijk afgesproken om dit (weer) op te trekken naar 84%.

Inrichtingsprojecten hebben een lange doorlooptijd en langdurig bemeste en verdroogde gronden hebben heel veel tijd nodig om te verschromen via beheer. De stikstofdepositie vertraagt dit proces nog verder. Hoge natuurkwaliteit wordt dan een zaak van lange adem. Dit neemt niet weg dat er belangrijke successen zijn behaald. In de Rapportage Natuur 2017 is dit in beeld gebracht met het aantal Rode Lijst-soorten per nieuw natuurgebied. Rode Lijst-soorten zijn meer of minder bedreigd. Er bleken 82 plantensoorten, 36 broedvogels en 26 overige soorten van de Rode Lijst geprofiteerd te hebben van de realisatie van nieuwe natuur in de provincie. In een volgende rapportage zal deze analyse opnieuw gedaan worden.

Nieuwe natuur in Langbroek

In het Langbroekerweteringgebied is veel nieuwe natuur door particulieren gerealiseerd. In 2009 heeft de provincie die percelen laten inventariseren. In 2019 is een deel daarvan opnieuw geïnventariseerd als onderdeel van de tienjaarlijkse monitoringscyclus. Dit biedt de mogelijkheid om te bekijken hoe de terreinen zich sindsdien ontwikkeld hebben. Het betreft voor het merendeel graslanden.

	2009	2019
Aantal karteersoorten flora	78	99
Gemiddeld aantal karteersoorten flora per terrein	9	12
Aantal Rode Lijst-soorten flora	8	9
Aantal Aandachtsoorten flora	0	0

Tabel 8. Ontwikkeling van de botanische kwaliteit door beheer in 22 nieuwe natuurterreinen in het Langbroekerweteringgebied tussen 2009 en 2019.

Vergeleken met 10 jaar geleden is een lichte toename van de natuurkwaliteit te zien. Inmiddels zijn er in totaal 99 karteersoorten waargenomen, waarvan 16 waterplanten. Er zijn inmiddels 9 Rode Lijst-soorten gevonden.

Circa driekwart van de soorten komt nog sporadisch voor in het Utrechtse agrarisch gebied, namelijk in extensief beheerde perceelsranden, slootkanten, schone sloten, schrale wegbermen en houtwallen. Een deel hiervan heeft zich waarschijnlijk op dergelijke plekken in en langs de nieuwe natuurterreinen weten te handhaven en is weer uitgebreid de percelen in. De waterplanten hebben geprofiteerd van de verbeterde waterkwaliteit doordat de bemesting is gestopt.

Een kwart van de soorten komt tegenwoordig uitsluitend voor in natuurterreinen. Deze soorten zijn met zekerheid nieuw verschenen in de nieuwe natuurgebieden.

2.2.3 DROOGTE VAN 2018 - 2020

De zomers van 2018, 2019 en 2020 waren extreem warm, zeer zonnig en droog. Door de droogte treden kwantitatieve en kwalitatieve veranderingen op in de hydrologie van natuurgebieden. Dat kan onherstelbare schade aan natuurgebieden geven. Om een beeld te krijgen van de opgetreden schade in 2018 en de te verwachten schade in de toekomst, heeft de provincie in 2019 een enquête gehouden onder de terreinbeheerders in de provincie Utrecht. Hieruit kwam het volgende beeld.

De bossen op de zandgronden hebben veel geleden onder de droogte. Jonge bosaanplant in open ruimte is afgestorven. Fijnspar is verzwakt door de droogte en mede daardoor grootschalig aangetast en afgestorven door de letterzetter. Oude beuken staan er erg slecht bij en zullen waarschijnlijk voor een deel afsterven op korte of langere termijn. Plaatselijk zijn jonge heidevegetaties (bijna) afgestorven. Plaatselijk zijn bijzondere moerasgebiedjes zoals bij de Moorsterweg op landgoed De Boom, het Treekermeer en het Soesterveen drooggevallen. Sterke peildaling is gemeld in de Valse Bosjes bij Eemnes en op landgoed Blikkenburg.

Ondanks de aanvoer van oppervlaktewater zijn de grondwaterstanden in de natuurpercelen in het westen van de provincie plaatselijk ver uitgezakt. Dit was onder andere het geval bij Broek en Blokland (Lopikerwaard), de schraallanden van de Meije en de polder Demmerik. In enkele gebieden is gebiedsvreemd water ingelaten, hetgeen nadelige gevolgen kan hebben voor bijvoorbeeld krabbenscheervegetaties. In de Mijdrechtse Bovenlanden is hierdoor verzilting opgetreden.

Van de geconstateerde schade is moeilijk te zeggen of en zo ja op welke termijn deze herstelt. De drooggeval- len veenbodems en hun vegetatie hebben mogelijk onomkeerbare schade opgelopen door oxidatie en mineralisatie.

Wij hebben ons in 2018 aangesloten bij een grootschalig onderzoek naar effecten van de droogte van 2018. Het onderzoek moet aanbevelingen opleveren voor een toekomstig handelingsperspectief bij droogtebestrij- ding. Een aantal gebieden in de Gelderse Vallei zit nu in dit grote onderzoek. Voor de in Utrecht voorkomende natuurtypen treedt volgens de deskundigen de meeste schade op in beken en bronnen (fauna), veenmosriet- landen en trilveen (vegetatie), vochtige heiden en vennen (fauna) en hoog- en laagveenbos (vegetatie).

Het lijkt er op dat grootschalige nadelige effecten van de droogte tot dusver zijn uitgebleven. Dit beeld kan veranderen door het cumulatief effect van de extreme droogte die in het voorjaar van 2020 aan de orde was. Deze droogte was ernstiger dan in 2018 (en 1976) en staat al te boek als het meest droge voorjaar sinds de metingen.

Lokaal zijn wel effecten opgetreden, zoals op de zandgronden met diepe grondwaterstanden op de Utrechtse Heuvelrug.

2.3 NATUURKWALITEIT VERBETEREN

2.3.1 HERSTELMAATREGELEN NATURA 2000

Natura 2000 is de overkoepelende naam voor gebieden die worden beschermd vanuit de Europese Vogel- en/ of Habitatrichtlijn. Volgens deze richtlijnen moeten lidstaten van de EU specifieke leefgebieden (habitats) en soorten beschermen om de biodiversiteit te behouden. In mei 2019 heeft de Raad van State beoordeeld dat de uitgangpunten van het voormalige Programma Aanpak Stikstof (PAS) niet geldig zijn. In Utrecht is afgesproken om in ieder geval de uitvoering van de herstelmaatregelen en de monitoring van de natuur door te laten gaan.

Op dit moment zijn wij voor vijf Natura 2000-gebieden voortouwnemer (zie bijlage 6). Hier bespreken we kort de voortgang van de uitvoering van de herstelmaatregelen.

Botshol

Het herstel van het gebied omvat zowel maatregelen die de waterkwaliteit verbeteren als maatregelen die de verlandig bevorderen. Voor het behoud en herstel van de kranwierwateren is het belangrijk dat het water helder is en het fosfaatgehalte van het water laag is. Daarom wordt het inlaatwater gedefosfateerd. Daarnaast is de voedselrijke Kloosterkolk afgesloten en wordt afspoeling van voedselrijk water naar de grotere plassen zo veel mogelijk voorkomen. In 2019 was het water in de grotere plassen voor het eerst in deze eeuw weer helder, maar in 2020 was het water weer troebel en het herstel van de karakteristieke kranwiervegetaties heeft nog niet plaats gevonden.

Voor behoud en herstel van de verlandingsvegetaties van het laagveen is een aantal inrichtingsmaatregelen uitgevoerd: graven van petgaten, plaggen van rietlanden, graven van greppels en afvlakken van oevers. De uitvoering van de maatregelen is in meerdere fasen uitgevoerd. Zo zijn er al in 2007 en 2014 petgaten gegraven. Sinds 2015 wordt in de zomer gemaaid, het sluijk afgevoerd, houtopslag verwijderd en het veenmosrietland begreppeld. De veenmosrietlanden herstellen zich inmiddels langzaam en de kruidenrijkdom neemt toe met onder andere welriekende nachtorchis, rolklaver en koekoeksbloem.

Kolland en Overlangbroek

Het gebied bestaat uit eeuwenoud essenhakhout. Op de stoven zijn in de loop der tijd bijzondere mossen gaan groeien. Door de essentaksterfte (veroorzaakt door een schimmel) gaan veel essen dood en verandert het bos van karakter. Dode essen worden vervangen door verschillende soorten zodat het bos diverser en dus weerbaarder wordt. Het behoud van het vochtig alluviaal bos – en dus de doelstelling voor het gebied - is in ieder geval mogelijk, maar niet meer in de vorm van hakhout.

Voor het herstel is het belangrijk dat er meer kwel in dit vochtige bos komt en dat de verdroging wordt bestreden door de waterstand te verhogen. De gronden die daarvoor nodig waren zijn in 2017 en 2020 verworven. De hydrologische maatregelen zijn in Kolland in 2017-2018 en een jaar later in Overlangbroek uitgevoerd, maar de effecten op de vegetatie en het bos nemen meer tijd in beslag en zijn nog niet bekend. De uitvoering van de laatste hydrologische maatregelen in Oud-Kolland wordt in 2021 verwacht.

Binnenveld

Het Natura 2000-gebied Binnenveld bestaat uit twee delen: de Bennekomse Meent in Gelderland en de Blauwe Hel en Hel in Utrecht. Door de voeding met kwelwater vanaf de Heuvelrug en de variatie in bodemstructuur met veen, klei en zand bestaat dit gebied uit zeer gevarieerde maar kwetsbare vegetaties van blauw grasland, trilveen en veenmosrietland. De herstelmaatregelen betreffen zowel hydrologische maatregelen als inrichtings- en beheermaatregelen.

De uitvoering van de herstelmaatregelen in de Bennekomse Meent is in 2020 afgerond. In de Hellen zijn de laatste benodigde gronden in 2018, 2019 en 2020 verworven. Een belangrijke mijlpaal was de verwerving van een ruim 18 ha groot blok landbouwgrond ten zuidoosten van de Hellen. Hiermee kan de hydrologie hersteld worden. De inrichtingsplannen voor de herstelmaatregelen in de Hellen zijn gereed. In 2020 is een vuilstort gesaneerd. De overige maatregelen zijn in voorbereiding en realisatie zal plaatsvinden in 2021-2023. De herstelmaatregelen omvatten plaggen en afgraven van fosfaatrijke bodems, saneren van een tweede vuilstort, het kappen van 6 ha bos en het maaien met lichter materiaal zodat de bodem minder verdicht.

Utrechtse deel Oostelijke Vechtplassen

Voor het Natura 2000-gebied Oostelijke Vechtplassen is Noord-Holland voortouwnemer, maar Utrecht is verantwoordelijk voor de monitoring en de uitvoering van de PAS-herstelmaatregelen in het Utrechtse deel. De uitvoering van de herstel- en uitbreidingsmaatregelen verloopt voorspoedig: de Taartpunt is afgerond in 2017 en de Oostelijke Binnenpolder van Tienhoven in 2019. Vanaf het nieuwe Zoddenpad en een uitkijkheuvel is goed te zien hoeveel vogels al gebruik maken van de nieuwe omstandigheden. Het bijbehorende flexibele peilbeheer is in beide gebieden ook ingesteld.

In 2017 en 2019 is een aantal belangrijke percelen beschikbaar gekomen voor natuur, waarna in november 2019 is gestart met de werkzaamheden in de Molenpolder en de Westbroekse Zodden. Daarbij is wat vertraging opgetreden in verband met de ontwikkelingen rond stikstof en PFAS, maar dit is inmiddels opgelost. De werkzaamheden in deze gebieden zijn per 1 maart 2021 grotendeels afgerond en zijn eind 2021 geheel gereed. Het gaat om het verwijderen van voedingsstoffen door af te plaggen, het terugzetten van de vegetatieontwikkeling door het verwijderen van opslag en het aanpassen van het watersysteem om het aanwezige kwelwater beter te benutten en een meer natuurlijk peil te krijgen zonder overlast voor de omgeving te veroorzaken. De verwijderde bosopslag zal in het kader van het nieuwe programma natuur en het strategisch bosbeleid worden gecompenseerd. In totaal gaat het om 52 ha, waarvan het grootste areaal compensatie is voor het Oostelijke Vechtplassengebied.

Zouweboezem

Sinds 2019 is de provincie Utrecht verantwoordelijk voor het behoud van het aangewezen blauwgrasland, rietland en moerasbos in de Zouweboezem in de Vijfheerenlanden. Er is een onderzoek uitgevoerd naar de basenrijkdom van het blauw grasland. Deze bleek goed te zijn voor verder behoud en ontwikkeling. In het kader van het voormalig programma PAS zijn vrijwel alle herstelmaatregelen uitgevoerd zoals het plaggen van het riet en het kappen van bos omwille van het riet en de doelstellingen voor moerasvogels. Wel moet er nog een pomp komen voor ontwikkelingsbeheer op de kleigronden. Ook moeten er nog andere maatregelen uitgevoerd worden die de kwaliteit van dit gebied verbeteren, deze staan beschreven in het Natura 2000 beheerplan.

Uiterwaarden Lek

Sinds 2019 is Utrecht verantwoordelijk voor de uitvoering van de herstelmaatregelen in de uiterwaarden Lek. Het betreft vooral het behoud en realisatie van stroomdalgrasland en glanshaverhooiland. De meeste herstelmaatregelen zijn uitgevoerd. Er is – met name door de steeds groter wordende schepen - veel afslag van de oevers, waar vooral de stroomdalgraslanden last van hebben. In de Horde is een palenrij geplaatst en de oever is versterkt om de afslag te beperken en de stroomdalgraslanden te behouden

Overige Natura 2000-gebieden

Naast bovengenoemde gebieden liggen er nog vier Natura 2000-gebieden (gedeeltelijk) in Utrecht, waar we geen voortouwnemer voor zijn. Dit zijn Eemmeer en Gooioever-zuid, Nieuwkoopse plassen, Lingegebied en Diefdijk-Zuid en de Rijn-uiterwaarden.

Voor het grote gebied Eemmeer is Rijkswaterstaat voortouwnemer. In Utrecht ligt maar een klein stukje, dat bovendien geen stikstofgevoelig leefgebied of habitatype is. Hier hoefden de afgelopen periode geen maatregelen getroffen te worden.

Ook van Natura 2000-gebied de Nieuwkoopse plassen ligt maar een klein stukje in Utrecht, namelijk de Schaallanden langs de Meije. Hier ligt zeldzaam blauwgrasland, dat gevoelig is voor stikstofdepositie. Recent is hier grond aangekocht, zodat de waterhuishouding verbeterd kan worden. Ook is er onderzoek gedaan naar een voorziening om schoon water aan te voeren.

Het Utrechtse gedeelte van de Diefdijk betreft grotendeels bos, dat vrij gevoelig is voor de depositie van stikstof. Het is op 1 januari 2019 met de komst van de gemeenten Zederik en Leerdam bij Utrecht gekomen.

De uiterwaarden van de Blauwe kamer tot Wijk bij Duurstede horen bij het Natura 2000-gebied Rijntakken. In de Amerongse Bovenpolder is een groot inrichtingsproject afgerond. Er wordt nog gewerkt aan de Elster Buitenwaard. Bij delen van die uiterwaard is in 2020 de toplaag afgegraven om diverse soortenrijke natte graslandtypen te ontwikkelen. Tegelijk komen in het gebied geulen, moeraszones en natuuroevers die bijdrage aan schoner water en water met een hogere ecologische kwaliteit. De maatregelen op circa 320 hectare voormalige agrarische grond zullen bijdragen aan de Natura 2000-opgave voor onder andere de soorten kwartelkoning en porseleinhoen en de habitattypen slikkige oevers, stroomdalgrasland en glanshaverhooiland. Het dijkversterkingsproject Grebbedijk ligt grotendeels in de provincie Gelderland. Het project wordt opgepakt als integraal gebiedsproject, waarbij naast de dijkversterking delen van de uiterwaarden tussen Rhenen en Wageningen voor natuur ingericht worden. Voor de provincie Utrecht zijn deze maatregelen van belang, omdat ze een ecologische verbinding gaan vormen voor flora en fauna tussen de Utrechtse Heuvelrug, de uiterwaarden en de Veluwe. Voor de Lunenburgerwaard is een uitwerking gemaakt om delen van het gebied verder in te richten voor natuur. Het betreft o.a. glanshaverhooilanden, vochtige hooilanden en struwelen. De Lunenburgerwaard wordt ontwikkeld in samenhang met de Waarden van Gravenbol en de Sandenburgerwaard. Binnen dit kader vindt ook de afweging plaats tussen de natuurwaarden en recreatief gebruik van deze gebieden.

2.3.2 NATUURBEHEER

Wij subsidiëren het beheer van natuurterreinen. Het Natuurbeheerplan geeft aan waar voor welke natuur- en landschapsbeheertypen subsidie beschikbaar is.

Bijlage 3 geeft een overzicht van de aantallen, lengtes en oppervlakten van de verschillende beheertypen en landschapselementen in natuurterrein waarvoor in 2019 door ons subsidie is verleend.

Sinds 2019 is de gesubsidieerde oppervlakte uitgebreid met ongeveer 660 hectare natuur in de voormalige gemeenten Zederik en Leerdam. Daarnaast neemt de oppervlakte elk jaar toe met nieuw gerealiseerde natuur. Sporadisch is sprake van nieuwe particuliere aanvragers die nog niet eerder beheersubsidie kregen voor hun natuurterrein. Vaak zijn het kleine oppervlakten, maar in 2020 kreeg het 120 hectare grote landgoed Noord Houtringe in De Bilt zijn eerste subsidiebeschikking.

Ook is er jaarlijks verandering in de gesubsidieerde typen, omdat na inrichting (afgraven, afplaggen, aanleg bos) de nieuwe beheertypen gesubsidieerd worden. De laatste jaren leiden vooral de grootschalige herstelmaatregelen in het Vechtplassengebied tot aanzienlijke toename van de gesubsidieerde oppervlakte aan dure beheertypen met hoge ecologische prioriteit, zoals Trilveen en Nat schraalland.

Elk jaar spreken wij met de grote beheerders (> 75 ha) en de natuurcollectieven (bestaande uit beheerders < 75 ha) over de beheersubsidie en het beheer van hun natuurterreinen. De afgelopen jaren hebben wij daarbij in het bijzonder aandacht gevraagd voor het beheer van de beheertypen Kruiden- en faunarijk grasland (basisnatuurgrasland) en Vochtig hooiland. Om de ecologische ontwikkeling daarvan te stimuleren hebben wij afgesproken dat de beheerders geen beheersubsidie voor deze percelen meer krijgen als ze worden bemest. Beheerders hebben de pachtcontracten daarop aangepast. Een deel van het Vochtig hooiland is nog onvoldoende ontwikkeld. Voor deze percelen is afgesproken dat de beheersubsidie alleen behouden kan worden mits er tweemaal per jaar gemaaid wordt en niet wordt bemest.

2.3.3 KWALITEITSVERBETERING BESTAANDE NATUUR

Ook buiten de Natura 2000-gebieden zijn soms herstelmaatregelen nodig. Sinds 2018 is hiervoor budget beschikbaar via de Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur Landschap. Hiervan wordt goed gebruik gemaakt, met name voor bos, heide en graslanden.

Projectdoel	Gebied	Beheerder
Heideherstel	Landgoed Eyckenstein	Particulier
Ontwikkeling schraalgrasland	Landgoed De Boom	Particulier
Ontwikkeling schraalgrasland	Landgoed Linschoten	Particulier
Ontwikkeling schraalgrasland	Heuvellaan, Tienhoven	Particulier
Geleidelijke bosranden	Heuvelrug	Het Utrechts Landschap
Heideherstel	Noord Heidestein, Driebergen	Het Utrechts Landschap
Bosherstel	Bornia, Driebergen	Het Utrechts Landschap
Ontwikkeling schraalgrasland en moeras	Coelhorst, Amersfoort en Heuvellaan, Tienhoven	Natuurmonumenten
Heideherstel	Landgoed Soria Moria, Maarn	Particulier
Verbeteren weidevogelreservaat	Mijdrechtse Bovenlanden	Staatsbosbeheer

Tabel 9. Projecten met subsidiebeschikking kwaliteitsverbetering bestaande natuur (exclusief Natura 2000) in 2018 tot en met 2020.

Via de SKNL wordt ook een deel van de inrichting nieuwe natuur gesubsidieerd (paragraaf 1.1.5), specifiek op aandachtsoorten gerichte projecten (paragraaf 2.4.3) en aanleg van kleine landschapselementen (zie kader).

Kleine landschapselementen

Binnen de SKNL is het ook mogelijk om subsidie aan te vragen voor de aanleg of het herstel van kleine landschapselementen. Maar voor de doorgaans kleine projecten bleek de regeling te hoogdrempelig waardoor er beperkt gebruik van is gemaakt. Om het aanvragen van een subsidie gemakkelijker te maken, heeft het platform Kleine Landschapselementen van 2017-2019 een pilot gehad. Hierin werkten vier gemeenten en twee agrarische natuurcollectieven samen om meer landschapselementen te realiseren of te herstellen en de biodiversiteit en landschappelijke kwaliteit te verbeteren. De provincie Utrecht heeft hiervoor 0,2 miljoen euro subsidie beschikbaar gesteld.

Via het platform krijgen grondeigenaren hulp bij het ontwerp en de aanleg of het herstel van landschapselementen. Bovendien wordt de aanvraag door het (agrarisch) natuurcollectief geregeld. Ook de gemeenten deden actief mee in het platform: zij realiseerden vooral nieuwe elementen op erven en gemeentelijke gronden. De pilot liep tot juni 2019. In totaal heeft deze pilot geresulteerd in realisatie van onderstaande grotere en kleinere landschapselementen, die de provincie voor 154.000 euro heeft gesubsidieerd.

De resultaten zijn weliswaar wisselend per gemeente, maar voldoende om met het project verder te gaan – zeker als dit vergeleken wordt met de resultaten in de periode vóór de pilot. Het platform is daarom in juni 2019 uitgebreid naar 10 gemeenten en in 2020 sloten nog vier gemeenten en een agrarisch natuurcollectief zich aan.

Landschapselement	Gerealiseerd
Poel	10 stuks
Laanboom	155 stuks
Knotboom	42 stuks
Houtwal, bosje etc	6.700 m ²
Heg, elzensingel en natuurvriendelijke oever	1.120 meter

Tabel 10. Gerealiseerde landschapselementen door het platform kleine landschapselementen in 2017 t/m 2019.

2.3.4 HANDHAVING KWALITATIEVE VERPLICHTINGEN

Grondeigenaren die nieuwe natuur realiseren krijgen de waardedaling van de grond vergoed via subsidie functieverandering (onderdeel SKNL). Om te borgen dat het terrein daarna alleen als natuurterrein gebruikt wordt, wordt een Kwalitatieve Verplichting (KV) middels een notariële akte gevestigd. In 2018 tot en met 2020 zijn alle percelen die tussen 1999 en 2014 functieverandering hebben ondergaan een of meerdere keren gecontroleerd op het nakomen van de afspraken in de KV. Het betreft zo'n honderd verschillende particuliere natuurbeheerders die een of meerdere KV's hebben afgesloten, in totaal voor 778 hectare.

Bij de controles is vooral gekeken naar het gebruik en beheer en de kwaliteit van de natuur. In tweederde van de gevallen was er reden voor vervolgacties, meestal bijsturen van het beheer (vroeger maaien, beweiding staken). In enkele gevallen is naleving gevorderd (staken golfbaanbeheer, staken agrarisch gebruik) en eenmaal is de kwalitatieve verplichting deels ontbonden omdat er een huis met tuin op het natuurterrein was gebouwd. In vier gevallen worden compensatie- of herstelmaatregelen uitgevoerd om verloren gegane natuurkwaliteit te compenseren (waarvan tweemaal door de plaatsing van zonnepanelen). Met veertig 'KV-houders' zijn een of meerdere gesprekken gevoerd naar aanleiding van de bevindingen van de controle. Met de anderen is tijdens het terreinbezoek gesproken of is na afloop nog telefonisch contact geweest.

De voornaamste problemen zijn geconstateerd op Kruiden- en faunarijk grasland, het basisnatuurgrasland (40% van totale oppervlakte). Omdat deze percelen vrijwel nooit zijn ingericht maar wel een lange historie van agrarisch gebruik kennen, moet hier door middel van maaien en afvoeren verschraling plaatsvinden. Regelmatig werd er echter beweid of zelfs nog bemest waardoor er vooral algemene kruiden en grassen groeiden en de natuurkwaliteit laag was. Inmiddels is de bemesting overal gestaakt en de beweiding gestaakt of sterk teruggebracht.

Bij andere, vaak hogere, natuurdoeltypes zijn minder problemen geconstateerd, waardoor de benadering meer adviserend was en minder handhavend. Over het algemeen zijn de reacties vanuit de particuliere natuurbeheerders positief. Het feit dat we in gesprek gaan over het beheer zorgt voor een goede basis om de natuurkwaliteit te verhogen en door de korte lijnen kunnen concrete vragen snel beantwoord worden. Beheerders ervaren het over het algemeen als positief dat er controle is vanuit de provincie, sommigen laten graag de resultaten van hun inspanningen zien en de soorten planten en dieren die er op hun natuurterrein voorkomen. De veldcontroles hebben daarmee zowel een controlerend als een stimulerend en informerend effect op de KV-houders.

2.3.5 VERDUURZAMING PACTH

In 2019 heeft de Provincie Utrecht circa 1150 hectare landbouwgrond in pacht uitgegeven. Daarvan ligt 450 hectare binnen het NNN. Deze gronden zijn voormalige (ruil)gronden die door Bureau Beheer Landbouwgronden (BBL) zijn verworven en die zijn overgenomen door de provincie. Deze gronden moeten nog verkocht worden en ze dienen voor zover ze buiten het NNN liggen voor de financiering van de realisatie van het NNN. Bij het uitgeven van pachtgronden hanteren wij voorwaarden om de biodiversiteit te bevorderen.

Buiten het NNN (Pacht zonder natuurvoorwaarden op de kaart) is de pachter verplicht om randenbeheer toe te passen. Hierbij mag bij graslandranden van 3 meter breed aan de buitenkant van het perceel niet gemaaid worden voor 15 juni en mag er op deze randen alleen pleksgewijze chemische bestrijding toegepast worden. Bij akkers gaat het om randen van minimaal 6 meter breed waarop gras, ingezaaide kruiden en granen, eiwitgewassen (luzerne, rode klaver) of groene braak staat.

Binnen het NNN moet de pachter voldoen aan meer eisen. Er mag geen mest en chemische onkruidbestrijding worden gebruikt, met uitzondering van plaatselijke distelbestrijding. Grasland moet tenminste tweemaal per jaar worden gemaaid ten behoeve van de verschraling. Beweiding mag alleen tussen 1 september en 1 april, met maximaal 1,5 stuks rundvee per hectare.

Kaart 11. Door de Provincie verpachte gronden in 2019.

2.3.6 VERDROGINGSBESTRIJDING

In diverse natuurgebieden komen bijzondere, grondwaterafhankelijke vegetatietypen voor. Sinds de jaren negentig is er aandacht voor de verdroging van natte natuur. In 2008 heeft de provincie Utrecht met diverse samenwerkingspartners afspraken gemaakt over de aanpak van verdroging in TOP- en SUBTOP-gebieden. Deze zijn vastgelegd in het Convenant verdrogingsbestrijding. De 12 TOP-gebieden hebben daarin prioriteit gekregen vanwege hun (inter)nationaal belang. SUBTOP-gebieden zijn gebieden met verdrogingsgevoelige natuur met een regionaal of lokaal belang. De SUBTOP-gebieden vielen buiten de afspraken van het Convenant, maar over de aanpak van deze gebieden werden wel afspraken gemaakt in het kader van Agenda Vitaal Platteland (AVP).

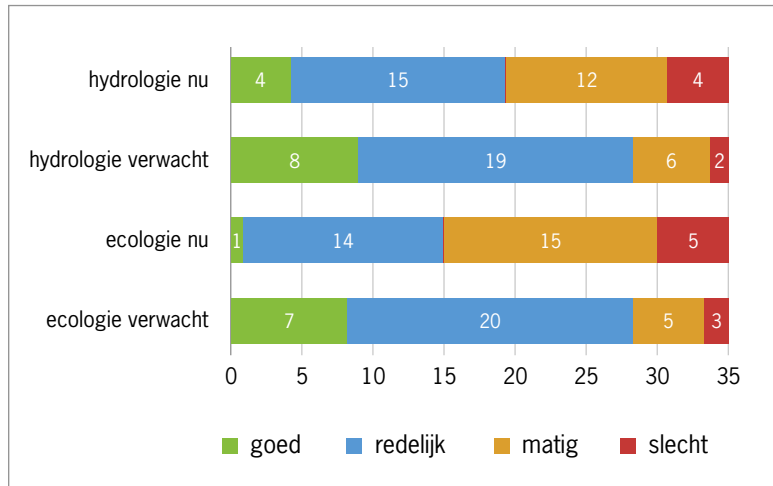
In 2020 heeft de provincie een evaluatie van de verdrogingsaanpak in 36 gebieden laten uitvoeren. De evaluatie laat zien hoe de uitvoering is gevorderd en of de hydrologie en ecologie zijn verbeterd. Voor de gebieden waar geen maatregelen zijn uitgevoerd (5 van de 36) is duidelijk waarom dit zo is: de gewenste situatie is al aanwezig, de planvorming loopt nog, er worden geen mogelijkheden gezien voor herstel of ontwikkeling van natte natuurdoelen of er bleken geen verdrogingsgevoelige natuurwaarden aan de orde.

Voortgang maatregelen	Aantal gebieden
Maatregelen uitgevoerd	13
Maatregelen uitgevoerd + gepland	14
Inrichtingsplan vastgesteld, uitvoering volgt	4
Geen maatregelen uitgevoerd	5
Totaal	36

Tabel 11. Status uitvoering maatregelen verdrogingsbestrijding.

De meest toegepaste maatregelen zijn waterhuishoudkundige isolatie, peilverhoging, verondiepen van watergangen, afplaggen van percelen, grondverwerving (uitbreiding natuurgebied) en verwijderen van begroeiing om de verdamping te beperken. Vergoeding van natschade bleek geen passende oplossing en is niet toegepast, ook niet in de TOP-gebieden. Wel zijn soms buffergebieden aangekocht om natschade te voorkomen.

De evaluatie laat zien dat er veel gebeurd is, maar dat de doelstelling van optimaal herstel nog niet voor alle gebieden is bereikt. In veel gebieden waar de hydrologie en ecologie nog niet optimaal is, is de kwelinvloed onvoldoende of zakt de grondwaterstand te veel weg door ontwatering buiten de natuurgebieden. De Evaluatie verdrogingsbestrijding provincie Utrecht (mei 2020) is gepubliceerd op de website van de Provincie Utrecht.

Figuur 2. Samenvattend overzicht hydrologische en ecologische beoordeling van TOP- en SUBTOP-gebieden (Evaluatie verdrogingsbestrijding provincie Utrecht, mei 2020).

2.3.7 AGRARISCH NATUURBEHEER

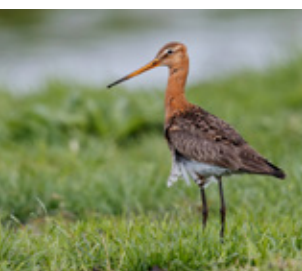
In 2016 is de subsidiëring van het agrarisch natuurbeheer vernieuwd en gedecentraliseerd naar de provincies. Kern van het vernieuwde agrarisch natuurbeheer (voluit aangeduid als: agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLb)) is een collectieve gebiedsgerichte benadering met de inzet van agrarisch natuurbeheer, op die plekken waar dit het meest kansrijk is voor een goed natuurrendement. De uitvoering gebeurt door agrarische collectieven, verenigingen van boeren en andere gebruikers van landbouwgrond. De collectieven ontvangen op aanvraag de subsidie voor het agrarisch natuurbeheer. De collectieven maken op basis van de ontvangen subsidie afspraken met de aangesloten leden over het uit te voeren beheer en de daarvoor te ontvangen vergoeding. In Utrecht zijn 7 agrarische collectieven actief, landelijk zijn dit er 40.

Het agrarisch natuurbeheer is bedoeld voor soorten die gebonden zijn aan agrarische habitats. De agrariërs krijgen een vergoeding voor de kosten van aangepast beheer en een vergoeding voor de inkomstenderving als gevolg van dat beheer.

Voor de subsidiëring van het agrarisch natuurbeheer maken we een onderscheid in leefgebieden. In Utrecht bestaat de mogelijkheid subsidie te ontvangen voor drie leefgebieden: open grasland, droge dooradering en natte dooradering. Daarnaast is er de categorie water op basis waarvan subsidie voor agrarisch waterbeheer mogelijk is. Aan het eind van deze paragraaf staat een samenvattende tabel.

Open grasland

Het leefgebied open grasland bestaat uit open landschappen waarbinnen het weidevogelbeheer plaatsvindt. Het zwaar beheer in dit leefgebied bestaat uit hoger waterpeil, plas-dras en uitgesteld maaien - al dan niet gecombineerd met kruidenrijk of botanisch grasland, zodat kuikens van weidevogels de tijd hebben om op te groeien en weg te vliegen voordat er gemaaid wordt. Licht beheer bestaat vooral uit nestbescherming en 'last minute beheer': op percelen waar kuikens zijn gesignaleerd wordt nog niet gemaaid.

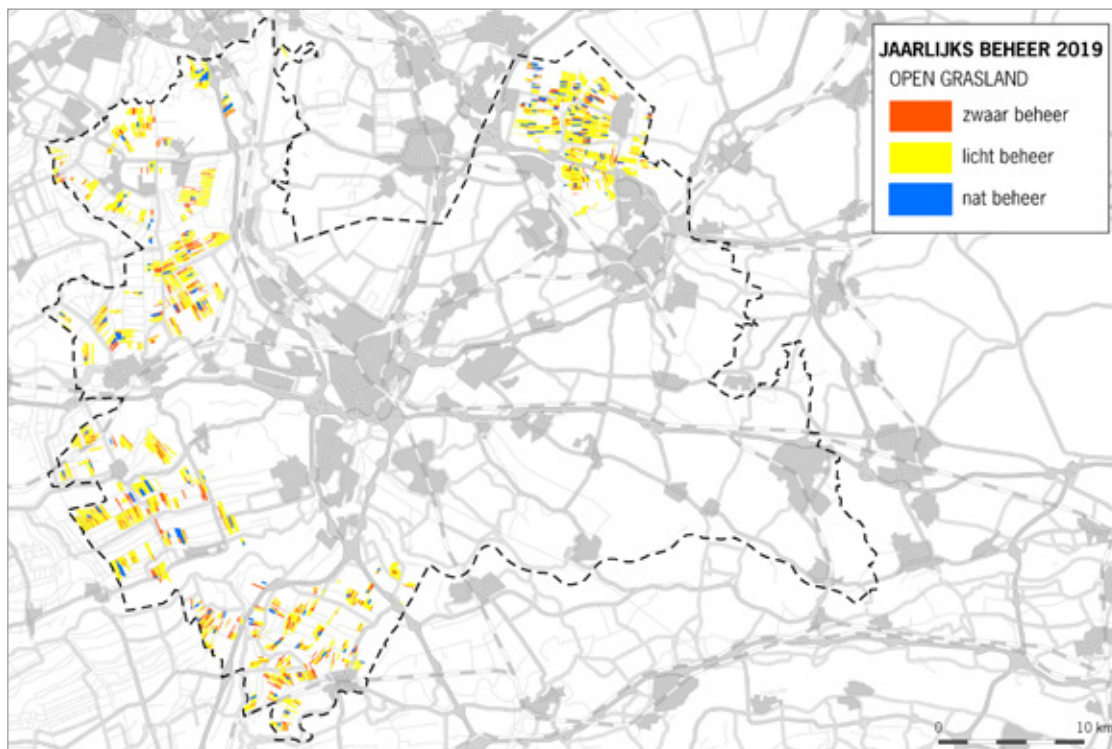
In 2019 zijn de weidevogels in het Utrechtse kerngebied en de randzone geteld (ook op percelen zonder agrarisch weidevogelbeheer). In totaal zijn 17 soorten en 9771 territoria van weidevogels vastgesteld. Het talrijkst waren Kievit (3007 territoria), grutto (1938 territoria), scholekster (1022 territoria) en tureluur (865 territoria). Daarnaast hebben in de reservaten (natuurgebieden voor weidevogels) ongeveer 550 paar grutto's gebroed. Vergeleken met de aantallen in 2016 is er sprake van een lichte achteruitgang van de weidevogels met 1,4%. Dat is veel minder dan de trend van de jaren voor 2016, die circa 3-7% achteruitgang per jaar betrof.

De beleidsdoelstelling, beschreven in de Weidevogelvisie in 2012, is 'het duurzaam behoud van ten minste 75% van de (toenmalige) Utrechtse kritische weidevogelpopulatie'. Deze doelstelling kan voor 2019 worden vertaald in het duurzaam behoud van 2.000 paar grutto's. In 2019 was er in de provincie Utrecht in totaal sprake van circa 2500 paar broedende grutto's, waarvan ruim 75% in het agrarisch weidevogelgebied en 25% in de Utrechtse weidevogelnatuurreservaten. Er is sprake van een stabilisatie van de weidevogelstand in Utrecht en het aantal grutto's is licht toegenomen. De achteruitgang van de grutto lijkt weliswaar gestopt, maar behoud is nog niet gegarandeerd. Mogelijk dat de toename van het aantal zware beheerpakketten en de hogere deelnamebereidheid aan het agrarisch natuurbeheer hebben bijgedragen aan deze positieve ontwikkeling.

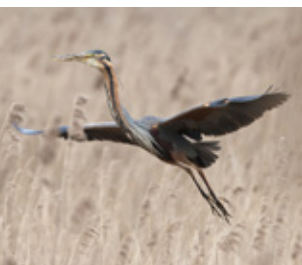
Tabel 12 toont het areaal waarop door de verschillende collectieven agrarische weidevogelcontracten zijn afgesloten in 2016 en in 2019. In totaal is daarmee een bedrag gemoeid van respectievelijk 2.000.676 euro en 2.727.465 euro.

Open grasland (ha)		
Agrarisch collectief	2016	2019
ANV Lopikerwaard	1.012	1.523
Hollandse Venen	81	81
Alblasserwaard-Vijfheerenlanden (alleen het deel Vianen)	57	174
Utrecht Oost	0	0
Rijn, Vecht en Venen	2.300	2.793
Rijn & Gouwe Wiericke	130	153
Eemland	1.478	2.057
Totaal	5.059	6.783

Tabel 12. Afgesloten contracten (hectares) in het leefgebied Open grasland per collectief (2019 exclusief grondgebied Zederik en Leerdam).

Kaart 12. Afgesloten contracten Open grasland.

Natte dooradering

Het leefgebied natte dooradering bestaat in Utrecht uit gebieden met een netwerk van soortenrijke graslandranden (purperreigerstroken) en sloten waar de zwarte stern broedt. Van de mogelijkheid wordt vooral gebruik gemaakt in de Venen en Vijfheerenlanden. Het beheer voor de purperreiger in de Venen en Vijfheerenlanden is 233 hectare, voor de zwarte stern is dit 7,5 hectare.

Natte dooradering (ha)		
Agrarisch collectief	2016	2019
ANV Lopikerwaard	0	0
Hollandse Venen	2	2
Alblasserwaard-Vijfheerenlanden (alleen het deel Vianen)	0	0
Utrecht Oost	6	7
Rijn, Vecht en Venen	85	85
Rijn & Gouwe Wiericke	0	0
Eemland	0	0
Totaal	93	94

Tabel 13. Afgesloten contracten (hectares) in het leefgebied Natte dooradering per collectief (2019 exclusief grondgebied Zederik en Leerdam).

Kaart 13. Afgesloten contracten Natte dooradering.

Purperreigerstroken zijn mestvrije randen die, mits ze op de juiste plaatsen worden ingezet en goed worden beheerd, goed kunnen uitwerken voor deze soort. De provincie is daarom kritisch bij het bepalen waar wel en waar geen subsidie beschikbaar is. Omdat we met de provincie Zuid-Holland afgesproken hebben dat het agrarisch natuurbeheer een op een overgaat, is in dit nieuwe deel van Utrecht (tijdelijk) meer randenbeheer mogelijk. In Vijfheerenlanden lag in 2019 145 hectare aan purperreigerstroken.

Het agrarisch collectief Rijn, Vecht en Venen is in 2016 een pilot gestart om de zwaar bedreigde libellensoort groene glazenmaker met het pakket krabbenscheer te gaan beschermen. De agrariërs die meedoen schonen de sloot op natuurvriendelijke wijze en bemesten de oevers niet meer. Als krabbenscheer afwezig is, brengen ze krabbenscheer in de sloten omdat deze waterplant essentieel is voor de groene glazenmaker. Voorheen haalden de agrariërs de krabbenscheer juist uit de sloot omdat het waterschap hen daartoe verplichtte.

Het uitzetten van de krabbenscheer is in de helft van de gevallen is gelukt. Het project heeft belangrijke juridische duidelijkheid gebracht over de richtlijnen voor het schonen van sloten met krabbenscheer. Het was volgens de habitatrichtlijn verboden om planten te verwijderen, maar door een verplichting vanuit de waterschapskeur werden agrariërs beboet als zij sloten niet schoonden. Veehouders, loonwerkers, vergunningverleners en ecologen hebben nu samen een goede en werkbare schoningsmethode ontwikkeld.

Het collectief Rijn, Vecht en Venen coördineert tevens het uitleggen van vlotjes voor de zwarte stern. Dankzij deze inzet broeden er 219 paren in het Utrechtse veenweidegebied (in 2018 waren dit er 205). Deze 219 paar is wel onder het gemiddelde van 233 over de afgelopen 4 jaar. In heel Nederland is in de periode 2016 - 2018 het aantal broedparen overigens met 25% is afgenomen. In totaal vlogen er 231 kuikens uit en was er een goed broedsucces met 1,1 vliegvlug kuiken per broedpaar, ruim boven het langjarig gemiddelde van 0,9.

Droge dooradering

In het leefgebied droge dooradering wordt het onderhoud van landschapselementen gesubsidieerd, zoals lanen, elzensingels, houtwallen, heggen, knotbomen en poelen. Vooral in Utrecht-Oost zijn er veel landschapselementen en wordt er volop gebruik gemaakt van deze subsidie. In Utrecht-West blijft areaal landschapselementen beperkt tot knotbomen en soms boerengeriefbosjes en houtkaden.

Daarnaast horen akkers en grasland zonder bemesting tot dit leefgebied. Botanisch grasland en soortenrijk akkerland worden alleen gesubsidieerd op landbouwgrond in het NNN en in de Groene contour. Hiermee wordt dit relatief dure beheer gericht ingezet ter versterking van het NNN. Voor akkerranden is een aantal extra gebieden aangewezen, met name op de flanken van de Heuvelrug. In 2016 heeft de provincie de resultaten van het botanisch beheer op graslanden laten onderzoeken (zie Rapportage Natuur (oktober 2017)).

Anders dan in grootschalige akkerbouwgebieden zijn er in Utrecht weinig mogelijkheden om bijzondere (vogel) soorten aan te trekken door akkers en akkerranden natuurvriendelijk te beheren. Die mogelijkheden zijn er alleen op beperkte schaal in de Gelderse Vallei en in delen van het Langbroekerweteringgebied. Hier kunnen agrariërs op hun akkers en akkerranden de voedselvoorziening van akkervogels, roofvogels en uilen in de winter verbeteren. Het agrarisch collectief heeft hierbij in het bijzonder aandacht voor de patrijs. Voor bijen en andere insecten zijn de randen in de zomer soms interessant. Ook kan de kievit hier broeden en de kuikens grootbrengen.

In 2019 heeft de provincie een klein onderzoek uitgevoerd naar het gebruik van wintervogelakkers door vogels. In totaal werden 25 soorten aangetroffen, het talrijkst was de vink. Op de grootste locaties werden 120 tot meer dan 800 vinken tijdens één bezoek geteld. Ook riet- en geelgorzen werden bij de meeste grotere locaties aangetroffen. Vooral de grotere wintervoedselakkers (2-35 ha) werden goed bezocht door zaadetende vogels. Op 'normale' akkers in de buurt van de wintervoedselakkers waren nauwelijks vogels aanwezig. Ook op de kruidenrijke akkerranden zijn nauwelijks vogels gezien. Dit komt omdat in deze zaadmengsels weinig granen aanwezig zijn. Het agrarisch collectief Oost kan met deze resultaten doelgerichter te werk gaan bij het afsluiten van nieuwe contracten.

Droge dooradering (ha)		
Agrarisch collectief	2016	2019
ANV Lopikerwaard	6	11
Hollandse Venen	0	0
Alblasserwaard-Vijfheerenlanden (alleen het deel Vianen)	9	12
Utrecht Oost	210	540
Rijn, Vecht en Venen	9	19
Rijn & Gouwe Wiericke	0	1
Eemland	0	0
Totaal	235	584

Tabel 14. Afgesloten contracten (hectares) in het leefgebied Droge dooradering per collectief (2019 exclusief grondgebied Zederik en Leerdam).

Kaart 14. Afgesloten contracten Droge dooradering.

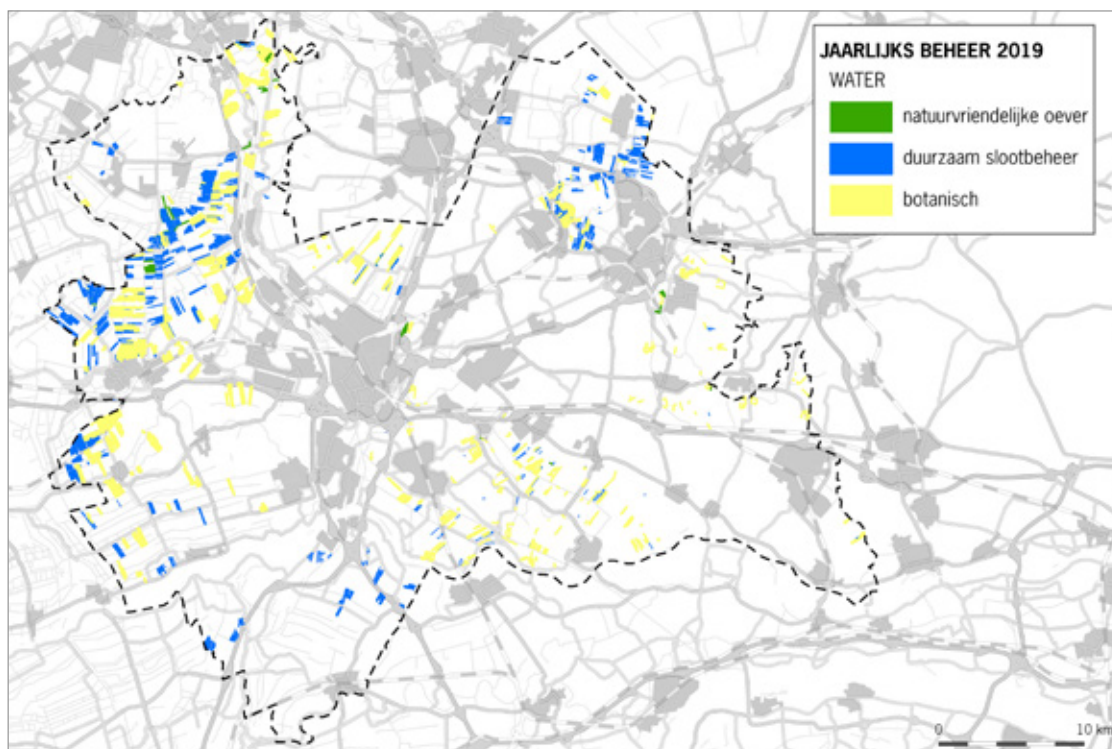

Water

Met het leefgebied Water worden de sloten en slootranden bedoeld. Voor natuurvriendelijke manieren van slootschonen en het niet bemesten van de randen van sloten kunnen agrariërs subsidie krijgen. Doel is het bereiken van een betere waterkwaliteit. Dit onderdeel van het ANLb wordt voor 50% bekostigd door de waterschappen.

Water		
Agrarisch collectief	2016	2019
ANV Lopikerwaard	22	38
Hollandse Venen	0	0
Alblasserwaard-Vijfheerenlanden (alleen het deel Vianen)	0	4
Utrecht Oost	24	170
Rijn, Vecht en Venen	157	208
Rijn & Gouwe Wiericke	17	35
Eemland	0	20
Totaal	221	476

Tabel 15. Afgesloten contracten (hectares) in het leefgebied Water per collectief (2019 exclusief grondgebied Zederik en Leerdam).

Kaart 15. Afgesloten contracten Water.

Conclusies agrarisch natuurbeheer

Tabel 16 geeft een samenvatting van de oppervlakte met beheerovereenkomsten en de daarmee gepaard gaande subsidiebedragen. In bijlage 7 is het areaal en het uitgegeven bedrag per collectief te zien.

Water	2016 (hectare)	2019 (hectare)	2016 euro	2019 euro
Open grasland	5.059	6.784	2.000.676	2.727.465
Natte dooradering	94	95	163.045	164.995
Droge dooradering	235	584	887.916	1.735.435
Totaal leefgebieden (excl. water)	5.388	7.463	3.051.637	4.627.895
Water	221	476	311.049	726.030
Totaal leefgebieden en water	5.609	7.938	3.362.687	5.353.925

Tabel 16. Totaal oppervlaktes (hectares) en verstrekte subsidies voor beheerjaar 2016 en beheerjaar 2019 in de provincie Utrecht (exclusief Zederik en Leerdam) per leefgebied (op basis van afgegeven beschikkingen eind 2015 en eind 2018).

Uit de tabellen hierboven blijkt dat het areaal waarop agrarisch natuurbeheer wordt toegepast tussen 2016 en 2019 toegenomen is. De toename heeft drie oorzaken.

1. 2016 was het eerste jaar van het nieuwe stelsel, waarbij de collectieven voor het eerst subsidieaanvragen konden doen. Een aantal oudere pakketten was niet meer beschikbaar. De oppervlakte agrarisch natuurbeheer was daardoor in 2016 nog relatief beperkt. In de jaren daarna is de oppervlakte jaarlijks toegenomen door het indienen van uitbreidingsaanvragen door de collectieven. Zo heeft het collectief Utrecht Oost in het leefgebied Droge dooradering een aanzienlijke uitbreiding van de oppervlakte van ruim 300 hectare weten te realiseren.
2. In 2018 is er extra POP3-geld beschikbaar gekomen voor het weidevogelbeheer. Hiervoor hebben wij het gebied waar subsidie mogelijk is voor weidevogelbeheer uitgebreid met weidevogelrandzones rondom de weidevogelkerngebieden. Dat heeft tot een toename van het aantal contracten geleid.
3. In 2019 zijn de voormalige gemeenten Zederik en Leerdam bij de provincie Utrecht gekomen. Wij hebben de subsidiëring van het agrarisch natuurbeheer overgenomen van de provincie Zuid-Holland. Het gaat in 2020 om een oppervlakte van in totaal 1.528 hectare, voor het overgrote deel in het leefgebied Open grasland, en een jaarbedrag van 1.072.082 euro.

Financiering agrarisch natuurbeheer

De subsidies voor agrarisch natuurbeheer zijn POP3-middelen (EU) en provinciale middelen. Bij de invoering van het nieuwe stelsel in 2016 hebben provincies en het Ministerie van LNV afgesproken om het agrarisch natuurbeheer voor de helft te financieren uit POP3-middelen, en de ander helft uit provinciale middelen. In Utrecht is met de waterschappen afgesproken dat het agrarisch waterbeheer (de categorie water) voor 50% uit de POP3 komt en de waterschappen de andere helft betalen.

De afgelopen jaren is door RVO (als EU-betalorgaan) meer dan 50% (tot 75%) van de kosten van de subsidies agrarisch natuurbeheer uit POP3-middelen betaald. Dit met het oog op het landelijk gewenste kasritme van de besteding van het totaal aan POP3-middelen. De provincie heeft hierdoor de afgelopen jaren minder dan 50% bijgedragen aan de kosten van de subsidiëring. Begin 2021 is duidelijk geworden dat aan het eind van de subsidieperiode niet alsnog een verrekening zal plaatsvinden. Dit maakt het mogelijk de niet bestede provinciale middelen in de afgelopen jaren in te zetten voor een eenmalige uitbreiding van het agrarisch natuurbeheer in 2022. De agrarische collectieven kunnen in de tweede helft van 2021 hiervoor uitbreidingsaanvragen indienen.

2.3.8 ECOLOGISCH BERMBEHEER

De provincie is overgegaan op de werkwijze Kleurkeur, een keurmerk van de Vlinderstichting voor het beheer van bermen. In de praktijk betekent dat maaien en het maaisel afvoeren voor alle bermen langs ca. 300 km provinciale wegen. Bermen met heidevegetatie op delen van de Heuvelrug worden niet gemaaid. Bij elke maaibeurt, zowel in de zomer als in het najaar, blijft 15-20% van het gewas staan om dieren, zoals insecten en amfibieën, de kans te geven hun levenscyclus af te maken danwel schuilplaats te bieden voor overwintering. De verwachting is dat daarmee ook natuurlijke bestrijders van de eikenprocessierups toe zullen nemen. De eerste meter langs de weg wordt vanuit verkeerveiligheidsmaatregelen intensiever gemaaid.

Rijkswaterstaat voert een vergelijkbaar bermbeheer langs de rijkswegen in Utrecht. Ook diverse gemeenten voeren een vergelijkbaar bermbeheer langs de lokale wegen en langs wegen in stedelijk gebied die zich daarvoor lenen.

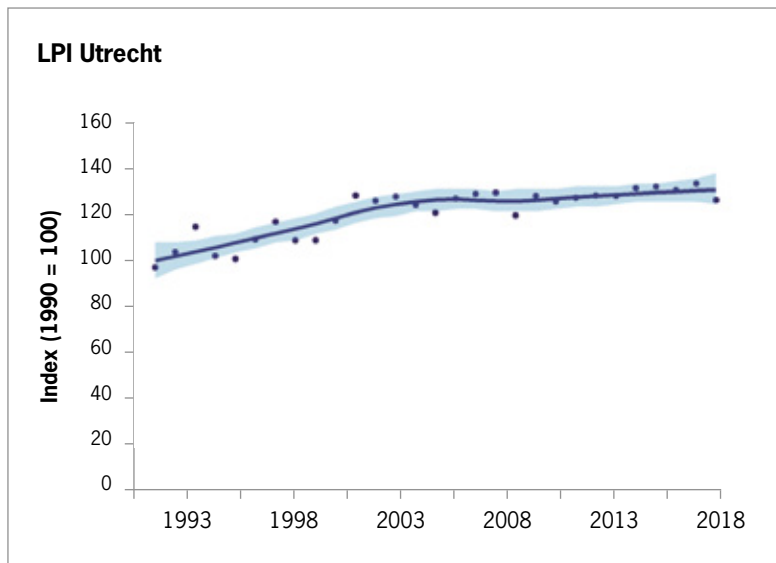
2.4 SOORTEN

2.4.1 LIVING PLANET INDEX

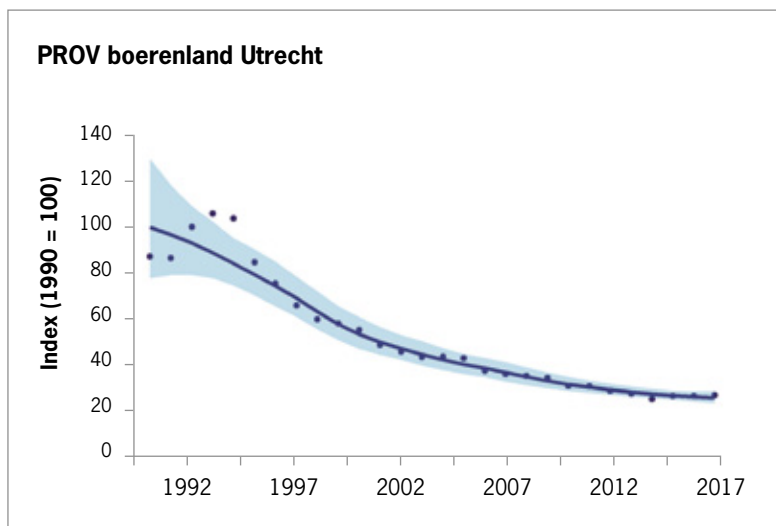
Voor het weergeven van trends (voor- of achteruitgang) maakt het Centraal Bureau voor de Statistiek de Living Planet Index (LPI). Deze index wordt wereldwijd gebruikt als indicator voor de biodiversiteit. Het CBS rekent voor Nederland de LPI uit en doet dat sinds 2019 ook op provinciaal niveau. Voor het maken van de LPI's maakt het CBS gebruik van data over de populatiegrootte (aantallen) en het aantal kilometerhokken waarin ze voorkomen (verspreiding). De data over populatiegrootte komen uit het landelijk Netwerk Ecologische Monitoring en de data over verspreiding uit de Nationale Databank Flora en Fauna. De provinciale LPI's zijn relatief nieuw en nog volop in ontwikkeling.

Voor de provincie Utrecht zijn er LPI's beschikbaar voor broedvogels, reptielen, amfibieën, vlinders, libellen, zoetwatervissen en zoogdieren. Daarnaast zijn er voor Utrecht LPI's beschikbaar voor boerenlandvogels en stadsvogels en voor twee leefgebieden: zoetwatermoeras en bos. Deze LPI's zijn gebaseerd op de karakteristieke soorten voor dat het betreffende leefgebied/groep. Zie bijlage 4 voor de lijsten en grafieken van de provinciale LPI's van deze groepen.

De LPI van Utrecht, van alle soorten waarvoor tenminste een matig plausibele trend kan worden berekend (217 soorten) laat een matige toename zien: 93 soorten gaan vooruit, 50 soorten nemen af, 74 soorten zijn stabiel en van een soort is de trend onzeker. De analyse betreft voor het overgrote deel de meer algemene soorten. Van de zeldzame, bedreigde soorten, die over het algemeen het meest achteruitgaan, is het in de meeste gevallen niet mogelijk om een statistisch verantwoorde uitspraak te doen over een trend. Ook zijn soortgroepen waarover minder of geen gegevens zijn, zoals sprinkhanen, haften, mollusken, bijen, kevers, paddenstoelen, mossen, korstmossen en vaatplanten, maar die wel relevant zijn voor de biodiversiteit en de natuurkwaliteit, niet vertegenwoordigd in deze indicator. Daarom is deze trendlijn niet representatief voor de gehele biodiversiteit van Utrecht. Wat de trendlijn aangeeft is dat de algemenere soorten van de goed onderzochte soortgroepen vooruit gaan. Dat het met de gehele biodiversiteit niet goed gaat is bijvoorbeeld af te lezen uit de sterke achteruitgang van boerenlandvogels en de florakarteersoorten (zie kaartjes paragraaf 2.1.1.), het verdwijnen van ammoniakgevoelige korstmossen (paragraaf 2.1.2.) en de kwaliteit van de verschillende beheertypen (paragraaf 2.2.2.).

Figuur 3.
LPI Utrecht voor alle
soortgroepen.

Figuur 4.
LPI Utrecht voor
boerenlandvogels.

Noordse woelmuis

De noordse woelmuis (*Microtus oeconomus* subsp. *Arenicola*) is een prioritaire Habitatrichtlijnsoort. In Nederland leeft een ondersoort die uitsluitend hier voorkomt. De noordse woelmuis leeft in hoge, grasachtige of kruidenrijke vegetaties zoals rietlanden, moeras en vochtige ruige graslanden. De soort heeft baat bij wisselende waterstanden, in drogere gebieden wordt de soort snel weggeconcentreerd door de veel algemenere aardmuis of veldmuis. De landelijke staat van instandhouding van de Noordse woelmuis is zeer ongunstig. Dit geldt met name voor het Utrechts-Hollandse Veenweidegebied. De soort verdwijnt niet alleen op tal van plaatsen maar in de terreinen waar de soort voorkomt nemen ook de aantallen af (Jong, T.H. de 2019). Utrecht is van groot belang voor het voorkomen van de noordse woelmuis. In het Utrechts-Hollandse Veenweidegebied komt of kwam de soort verspreid voor in het Noorderpark, de Loosdrechtse plassen, de Kamerikse Nessen, Botshol en mogelijk op enkele andere geïsoleerde plaatsen zoals het Polderreservaat Kockengen. In 2021 laten we nader onderzoek doen naar de aanwezigheid van deze soort.

Mossen van het essenhakhout

Sinds 2003 wordt in de Provincie Utrecht de touwtjesmosgemeenschap gemonitord. Dit is een bijzondere begroeiing van mossen op oude essenstoven die bijna uitsluitend in de provincie Utrecht voorkomt. In het voorjaar van 2020 is de begroeiing van 26 geselecteerde oude essenstoven in het Kromme Rijngebied voor de vijfde achtereenvolgende maal geïnventariseerd. Uit de bevindingen tijdens de vijfde monitoringsronde blijkt dat het voortbestaan van essenhakhout als bosbiotoop in de Provincie Utrecht ernstig gevaar loopt. Het reeds in 2005 gesignaleerde verval van de oude stoven in essenhakhout heeft zich, zowel in beheerde als in onbeheerde percelen, onverminderd voortgezet. Veel stoven zijn inmiddels in verregaande staat van aftakeling (rottend hout, afbladderende schors, alle staken afgestorven). Sommige oude exemplaren hebben inmiddels het loodje gelegd en zijn omgevallen.

De hoofdoorzaak van het wegwijnen van de stoven is de aantasting door de schimmel die de essentaksterfte veroorzaakt. Na aantasting door het essenvlieskelkje volgt secundaire aantasting door andere schimmels zoals de kogelhoutskoolzwam en de echte honingzwam. Het rottingsproces treedt versneld op in de vochtige lucht onder braam- en sleedoornstruwelen en ruigtekruiden, die hun kans gegrepen hebben nu het bladerdek van de essen zo veel licht doorlaat. Nagenoeg alle essenhakhoutpercelen zijn door de bramen en ruigte inmiddels vrijwel onbegaanbaar. De voor 2020 geprogrammeerde vlakdekkende inventarisatie van de percelen bleek daardoor onuitvoerbaar. De inventarisatie is daarom beperkt tot de gemarkeerde stoven.

Op nog gezonde stoven weet de touwtjesmosgemeenschap zich nog goed te handhaven. Het kan echter niet anders of dit is van tijdelijke aard: na het uit elkaar vallen van de stoven zullen ook de mossen afsterven. Er is tot op heden geen remedie tegen deze aantasting. De meeste hakhoutbossen zullen spontaan of met hulp van de beheerder veranderen in opgaand bos. De provincie ondersteunt de beheerders daarbij met subsidie via de SKNL. De mossoorten verdwijnen niet helemaal: zij groeien in beperkte mate ook op andere plekken dan in het essenhakhout.

2.4.2 WILDE BIJEN

In 2019 hebben wij onderzoek laten uitvoeren naar het voorkomen en de verspreiding van wilde bijen in Utrecht. Dit onderzoek werd uitgevoerd door Van den Bijtel Ecologisch Onderzoek en bestond vooral uit het rangschikken en analyseren van bestaande gegevens. Daarnaast is een veldonderzoek van beperkte omvang uitgevoerd. Hiervoor zijn verspreid over de provincie verschillende terreinen die qua habitat geschikt zijn voor wilde bijen één of meer keren bezocht. Dat leverde nog eens 3000 waarnemingen op.

Sinds 2000 zijn er in Utrecht dertig soorten vastgesteld die nooit eerder in deze provincie waren gezien. Zes daarvan zijn waargenomen tijdens het veldonderzoek in 2019. Het betreft de gouden kegelbij, breedbandgroefbij, vierbandgroefbij, driedoornige metselbij, zompmaskerbij en gele tubebij. Deze soorten zijn of waren in hun verspreiding beperkt tot het zuidoosten van het land. Hun vestiging hangt dus vermoedelijk samen met het opwarmen van het klimaat.

Behalve 'nieuwe soorten' heeft het beperkte veldonderzoek in 2019 ook geresulteerd in een meer gedetailleerd verspreidingsbeeld. Een voorbeeld van een soort waarvan een beter beeld is verkregen, is de donkere klaverzandbij, een icoonsoort van de provincie Utrecht. In de Atlas van de Nederlandse bijen (Peeters et al. 2012) wordt deze soort voor Utrecht voor zes uurhokken opgegeven. In 2019 is de soort in nog eens tien uurhokken vastgesteld.

Verschillende soorten zijn met zekerheid toegenomen. Behalve voor de nieuwkomers (met een zuidelijke herkomst) geldt dit bijvoorbeeld ook voor de ogentroostbij. Deze soort is in Utrecht pas na 2000 voor het eerst waargenomen. In 2006 werd de soort vastgesteld in Park Oudegein in Nieuwegein en in 2015 in de Middelwaard bij Vianen. Op beide locaties kwam de soort mogelijk al langere tijd voor. De populatie die in 2019 werd aangetroffen in de Amerongse Bovenpolder is nieuw. In de jaren tachtig van de vorige eeuw kwam de rode ogentroost in dit gebied talrijk voor, maar aan het begin van deze eeuw was deze soort hier zo goed als verdwenen. In de afgelopen tien jaar is de rode ogentroost in de Amerongse Bovenpolder door natuurontwikkeling sterk toegenomen en in 2015 was deze weer zo talrijk dat gericht is gezocht naar ogentroostbijen. Toen was die zoektocht nog tevergeefs, maar tijdens een vergelijkbare inspanning in 2019 werden ruim twintig exemplaren waargenomen.

Een van de doelstellingen van het onderzoek was het in kaart brengen van gebieden die rijk zijn aan wilde bijen. Op en langs de randen van de Utrechtse Heuvelrug liggen tal van terreinen die rijk zijn aan bijen, zoals de heide en de zon beschenen randen van bossen en bosjes met een gevarieerde en relatief soortenrijke vegetatie. Drie gebieden op de Heuvelrug springen er qua soortenrijkdom duidelijk uit: de Vliegbasis Soesterberg, Kwintelooyen in Rhenen en de Plantage Willem III in Elst. Buiten de Heuvelrug zijn de uiterwaarden, vooral waar natuurontwikkeling heeft plaatsgevonden, de dijken, in het bijzonder de zomerkaden, de forten en schrale wegbermen belangrijk.

De wilde bijen in Utrecht staan er minder slecht voor dan mogelijk werd verondersteld, dat wil zeggen dat veel soorten een ruimere verspreiding hebben dan gedacht. Dat betekent niet dat veel soorten ook daadwerkelijk zijn toegenomen. In 2018 is er een nieuwe Rode Lijst wilde bijen gepubliceerd. Voor Utrecht zijn er 24 soorten wilde bijen toe te voegen als aandachtsoort. Van deze soorten is de mate van bedreiging landelijk toegenomen. Van 13 soorten wilde bijen gaat het beter en is de bedreiging landelijk afgenomen.

2.4.3 SOORTEN HELPEN

Sinds de inwerkingtreding van de Wet natuurbescherming in 2017 heeft de provincie als taak om met actief soortenbeleid voor de gunstige staat van instandhouding te zorgen voor alle in Utrecht in het wild voorkomende flora en fauna. De wet schrijft voor om de bescherming vooral te richten op soorten van de Vogel- en Habitatrichtlijn en soorten die 'met uitroeiing zijn bedreigd of speciaal gevaar lopen'. De provincie heeft in 2016 uitgezocht welke soorten dit voor Utrecht zijn. Dit heeft geresulteerd in een lijst van 517 Utrechtse aandachtsoorten, waarvan we 41 tot iconsoort benoemd hebben. Die laatste zijn soorten waarvoor de provincie Utrecht een bijzondere betekenis heeft omdat een belangrijk deel van de Nederlandse populatie in Utrecht voorkomt.

In 2019 hebben we de Uitvoeringsverordening Subsidie Biodiversiteit (USB) gelanceerd voor actief soortenbeleid buiten het NNN, en is een specifiek budget opengesteld voor actief soortenbeleid in de reeds bestaande Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap (SKNL) binnen het NNN. Tabel 17 laat zien welke projecten daarmee zijn gefinancierd. Overigens zijn ook de projecten voor kwaliteitsverbetering natuur (paragraaf 2.3.3) vaak van belang voor aandachtsoorten. Daarnaast is bij de vaststelling van het Actieplan geld beschikbaar gesteld voor een kwaliteitsverbetering van de weidevogelreservaten. Met dit geld zijn de volgende inrichtingsmaatregelen uitgevoerd: inrichting buitendijks reservaat in Eemland voor onder andere de kemphaan, onderzoek terugdringen krulzuring zodat pachters van weidevogelreservaten het hooi beter kunnen gebruiken, verwijdering van onderbemaling Kadelanden, inrichtingsmaatregelen in de polders Botshol en Nellestein en aanvullende inrichtingsmaatregelen in de Maatpolder. Daarnaast worden nog inrichtingsmaatregelen genomen in de Mijdrechtse Bovenlanden en de Poelweg bij Waverveen.

Uitvoeringsverordening Subsidie Biodiversiteit (USB)	Subsidiebedrag (euro)
Aanleg krabbenscheersloten voor groene glazenmaker, noordwestelijk Utrecht	38.622
Verbeteren leefgebied heikikker en purperreiger, optimaliseren ecologische verbindingzone Benschop	35.481
Blikkenburgerlaan Zeist inrichting berm voor kleibosrussula en andere zeldzame paddenstoelen	40.707
Aanleg bloemrijke terreinen voor wilde bijen Houten	35.601
Aanleg en verbetering leefgebied moeras voor amfibieën, ringslang, libellen, vleermuizen en vogels	57.000
Inrichting moeras Zouweboezem voor purperreiger, porceleinhoen, grote modderkruiper, zwarte stern	149.710
Provinciebreed onderzoek naar staat van instandhouding grote modderkruiper	44.770
Provinciebreed onderzoek naar staat van instandhouding kamsalamander	45.750
Aanleg oevers voor voortplanting kwabaal Vinkeveense plassen	41.744
Aanleg nest, verblijf-, overwinter-, en kraamplaatsen voor gierwaluw en vleermuizen Soesterhof	16.896
Verkenning optimalisatie leefgebied voor wilde bijen en reptielen Kaapse bossen	5.919
Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap (SKNL)	
Herstel stuifzandrestant voor zeldzame korstmossen en zandhagedis, Soest	57.059
Aanleg heidecorridor tussen Vlasakkers – vliegbasis Soesterberg voor zandhagedis, kommavliinder en andere heidesoorten en kleinschalige maatregelen voor wilde bijen en zeldzame mossen en korstmossen Soestduinen	160.450
Uitvoering diverse kleinschalige maatregelen voor kritische weidevogels en heidesoorten West-Utrecht en Heuvelrug	227.800
Maatregelen voor akkerflora Haarzuilens	35.247
Nieuw leefgebied voor moerasvogels en Noordse woelmuis Tienhoven	178.607
Impuls leefgebied moerasvogels Waverhoek	23.914

Tabel 17. Gesubsidieerde projecten actief soortenbeleid 2019 -2020.

Bosranden: project van Het Utrechts Landschap

Overgangen tussen vegetatietypen (gradiënten) hebben vaak een hoge biodiversiteit en zijn leefgebied voor veel aandachtsoorten. Zo zijn bijvoorbeeld veel aan bos gebonden vlinders afhankelijk van bosranden en geleidelijke overgangen tussen bos en open veld. Dit geldt ook voor tal van (bos)broedvogels. Ook bieden deze overgangen leefgebied voor reptielen, kleine zoogdieren en insecten. In zes natuurgebieden van Het Utrechts Landschap worden geleidelijke overgangen gecreëerd tussen bos en open natuur. Aandachtsoorten die hopelijk gaan profiteren van deze verbetering van habitat zijn bijvoorbeeld: grauwe klauwier, grote vos, keizersmantel, wilde bijen, paapje en sleedoornpage.

Kleibospaddenstoelen Zeist: project van gemeente Zeist

De bermen van de Blikkenburgerlaan in Zeist zijn een toplocatie voor zeldzame paddenstoelen, waaronder zes aandachtsoorten: kleibosrussula, kersrode boleet, satansboleet, bleke melkzwam, gedrongen hazenoor en streephoedridderzwam. Deze waardevolle groeiplaats werd echter verstoord door parkerende auto's en het uitlaten van honden. Gemeente Zeist heeft door het treffen van fysieke bescherming en het geven van voorlichting deze verstoring beëindigd. Ook is boomopslag verwijderd en wordt voortaan het juiste verschringsbeheer toegepast in deze waardevolle paddenstoelenlaan.

2.4.4 SOORTEN BESCHERMEN

De provincie is niet alleen verantwoordelijk voor het ruimtelijk beschermen van natuurgebieden (paragraaf 1.2.1) maar ook voor het beschermen van individuele dieren en planten conform de gebods- en verbodsbepalingen uit de Wet natuurbescherming. Dit noemen we passief soortenbeleid. Dit komt niet alleen aan de orde in grote projecten, maar ook bij kleine ingrepen aan bebouwing, zoals renovatie en na-isolatie. Hierbij kunnen verblijfplaatsen van beschermde dieren worden beschadigd en vernield, en kunnen dieren worden verstoord en groeiplaatsen van planten verloren gaan. Dat is volgens de Wet natuurbescherming verboden en het is alleen mogelijk met een ontheffing. Om ontheffing te kunnen verkrijgen moet de initiatiefnemer aantonen dat het project geen negatief effect heeft op de staat van instandhouding van de betreffende soorten, dat het project een belang dient zoals is omschreven in de Wet natuurbescherming, en dat er geen bevredigende alternatieven voorhanden zijn waarbij de beschermde soorten minder of niet geraakt worden.

Tussen 1 januari 2017 en 31 december 2019 zijn 317 reguliere ontheffingsaanvragen ingediend. Ook zijn er twintig Verklaringen van geen bedenkingen aangevraagd, waarbij de ontheffing aangehaakt is in de omgevingsprocedure van een gemeente. Er zijn in deze periode twee ontheffingsaanvragen afgewezen. In enkele dossiers heeft een dreigende afwijzing van de ontheffingsaanvraag geleid tot aanpassing waarna de ontheffing kon worden afgegeven, bijvoorbeeld na aanvullend ecologisch onderzoek.

Onderdeel van een ontheffing is een bijlage met voorschriften die de initiatiefnemer moet opvolgen om de effecten op beschermde soorten te verkleinen. Het kan dan gaan om bijvoorbeeld het aanbieden van vervangende verblijfplaatsen (uilen- en vleermuiskasten) of het vermijden van kwetsbare periodes (zoals de broedperiode van vogels). Op veel locaties hebben deze maatregelen effect gehad. Zo heeft de kerkuil in Haarluis direct gebruik gemaakt van de uilenkasten die zijn opgehangen toen de nestlocatie verloren ging bij sloop, en maken gierzwaluwen, huismussen en vleermuizen gebruik van (inbouw)voorzieningen die worden aangebracht bij renovatieprojecten.

Vrijgestelde soorten bij ruimtelijke ontwikkelingen

In de Wet natuurbescherming is zowel een aantal algemene soorten als ook een aantal (zeer) zeldzame soorten opgenomen die in aanmerking komen voor provinciale vrijstelling bij ruimtelijke ingrepen. Bij de algemeen voorkomende soorten wordt het in de provincie Utrecht niet gewenst geacht dat voor alle werkzaamheden in het kader van ruimtelijke ontwikkelingen en voor activiteiten in het kader van beheer en onderhoud een ontheffing moet worden aangevraagd. Het gaat hierbij om de volgende diersoorten: aardmuis, bosmuis, bunzing, dwergmuis, dwergspitsmuis, egel, gewone bosspitsmuis, haas, hermelijn, huisspitsmuis, konijn, ondergrondse woelmuis, ree, rosse woelmuis, tweekleurige bosspitsmuis, veldmuis, vos, wezel, woelrat, bruine kikker, gewone pad, kleine watersalamander, meerkikker, en middelste groene kikker. Bij minder algemene of in een ongunstige staat van instandhouding verkerende soorten, is een individuele beoordeling van belang en dient derhalve een ontheffing te worden aangevraagd.

Op 03 november 2020 is er een nieuwe Rode Lijst Zoogdieren vastgesteld. Van bovenstaande lijst vrijgestelde soorten staan de volgende soorten op de Rode Lijst: Bunzing: gevoelig, haas: gevoelig, hermelijn: gevoelig, konijn: gevoelig, wezel: gevoelig. Voor amfibieën wordt in 2021 een nieuwe Rode Lijst verwacht.

Gezien de vaak omvangrijke onderzoeksinspanning die nodig is voor een ontheffing biedt de Wet natuurbescherming de mogelijkheid voor een gebiedsgerichte ontheffing op basis van een soortenmanagementplan. In een dergelijk plan wordt voor een bepaald gebied, bijvoorbeeld een gemeente, in beeld gebracht welke beschermde soorten waar voorkomen, en hoe de staat van instandhouding van deze soorten voor de langere termijn verbeterd kan worden. Het uitvoeren van de verbetermaatregelen maakt het afgeven van een ontheffing voor individuele ingrepen mogelijk. Burgers kunnen zo bij kleine ruimtelijke ingrepen aan de Wet natuurbescherming voldoen zonder geconfronteerd te worden met hoge onderzoekslasten.

De provincie heeft een subsidiekader opgesteld voor het opstellen van een soortmanagementplan door gemeenten. Ook ontvingen gemeenten een vergoeding voor de kosten van het lidmaatschap van de Nationale Databank Flora en Fauna. Daarmee kunnen de gemeenten beter inschatten of een ontheffing van de Wet natuurbescherming nodig is. Daarnaast hebben we bijeenkomsten georganiseerd om kennis te delen met gemeenten, woningbouwcorporaties en andere betrokkenen en hen aan te sporen tot het opstellen van een soortenmanagementplan. We noemen dit de Utrechtse aanpak. Er zijn drie subsidies verleend voor het maken van soortenmanagementplannen, aan gemeenten Zeist, Amersfoort en Wijk bij Duurstede.

PIJLER 3: BELEVEN EN BETREKKEN

Visie

Natuur is van belang voor het welbevinden van mensen en verbetert het lichamelijke en geestelijke welzijn. Dit is in coronatijd nog eens extra duidelijk geworden. De bevolking van Utrecht groeit en er is dus steeds meer behoefte aan rust, natuurbeleving en recreatie. We willen de mogelijkheden voor recreatief gebruik van natuurgebieden beter benutten en we investeren in kansen om natuur en recreatie te koppelen. Uiteraard zonder dat dit ten koste gaat van de ecologische waarden van de Utrechtse natuur.

3.1 OPENSTELLING NATUURGEBIEDEN

De meeste natuurgebieden zijn opengesteld voor bezoek. De terreinbeheerders krijgen daarvoor een toeslag op de beheersubsidie. Alleen als de ecologische omstandigheden dusdanig zijn dat de natuur er schade aan zou ondervinden mag een terrein (gedeeltelijk) worden afgesloten. Ook de fiscale voordelen van de Natuurschoonwet voor landgoederen vereisen openstelling.

Terreinbeheerders geven aan dat steeds meer natuurgebieden te druk worden, ook vóór de coronatijd. Wandelaars, joggers, hondenuitlaters, natuurvorsers, fietsers, mountainbikers en ruiters genieten allen op hun wijze van de natuur. Ter illustratie geeft tabel 18 het aantal personen dat een bezoekerscentrum van het Utrechts Landschap heeft bezocht of heeft deelgenomen aan een excursie. In 2020 konden weinig bezoekerscentra en evenementen worden bezocht als gevolg van corona.

	2017	2018	2019	2020
Bezoekers infocentra	63.900	65.250	71.952	20.681
Deelnemers excursies	5.400	8.620	10.558	1.771
Deelnemers pontvaarten	1.800	1.400	1.529	64
Deelnemers kinderactiviteiten	1.180	1.065	1.356	236
Deelnemers kindervaart	290	210	243	0
Bezoekers evenementen	24.600	20.600	22.924	26

Tabel 18. Publieksbezoek Utrechts Landschap 2017 – 2020.

In toenemende mate leidt de recreatieve druk tot conflicten met het beschermen van de natuur. Reeën worden regelmatig opgejaagd en verstoringsgevoelige vogelsoorten zijn verdwenen of alleen nog aanwezig in afgesloten gebieden, zoals de Leusderheide (in gebruik bij Defensie). In de rapportageperiode is openstelling dan ook vaker onderwerp van gesprek tussen terreineigenaren en provincie.

3.2 ROUTES

Wij investeren samen met partners in recreatieve routes en wandelpaden. Begin 2018 heeft de provincie samen met alle Utrechtse gemeenten het Routebureau Utrecht opgericht. Het Routebureau functioneert als het centrale aanspreekpunt voor routegebonden recreatie en is bruggenbouwer tussen routebeheerders, marketingorganisaties, routeontwikkelaars, gemeenten, provincie en organisaties die van doen hebben met recreatieve routes. Het Routebureau zorgt voor uniform routebeheer, informatie en marketing en routeontwikkeling.

Landschap Erfgoed Utrecht (LEU) coördineert de aanleg en het beheer door vrijwilligers van Klompenpaden in de provincie. In de jaren 2017-2020 onderhielden ongeveer 325 vrijwilligers, georganiseerd in ruim twintig groepen, 33 klompenpaden met een totale lengte van bijna 500 kilometer. LEU schat dat de klompenpaden door gemiddeld 6000 wandelaars per pad per jaar belopen worden. De routes van deze paden zijn via een app te bekijken. LEU krijgt van de provincie een lumpsumbudget waarvoor ze deze paden onderhoudt.

3.3 BETREKKEN

Vrijwilligers spelen een essentiële rol bij het betrekken van nog veel meer mensen bij natuur. Er wordt onderscheid gemaakt tussen “tellers, vertellers en herstellers”. Dit staat voor vrijwilligers die vaak op gestructureerde wijze soorten waarnemen en invoeren op telmee.nl of waarneming.nl (tellers), natuurgidsen die met groepjes kinderen of volwassen belangstellenden een park of natuurgebied bezoeken (vertellers) en mensen die de handen uit de mouwen steken bij het beheer of onderhoud van natuurgebieden of landschapselementen (herstellers).

In 2018 waren voor Natuurmonumenten in de provincie Utrecht 138 vrijwilligers actief in natuurbeheer. In totaal hebben deze mensen voor 8.950 uren aan werk verzet. Bij publiekscontact (promotie, gidsen, lezingen, enz.) waren 89 vrijwilligers betrokken voor in totaal 5.429 uur. Verder hebben 11 vrijwilligers voor in totaal 1.056 uur flora en/of fauna geïnventariseerd. Voor het Utrechts Landschap waren in 2019 643 vrijwilligers actief: 222 bij beheer van groen en 372 vrijwilligers waren betrokken bij communicatie. Nieuw is de flexpool van 87 vrijwilligers. Bij Staatsbosbeheer zijn in de provincie Utrecht 375 vrijwilligers geregistreerd.

De partnerorganisaties LEU, NMU en IVN ondersteunen op professionele wijze deze vrijwilligers. Via LEU zijn in totaal ca. 5000 vrijwilligers actief in het natuur- en landschapsbeheer (bomen knotten, weidevogelbescherming, beheer van Klompenpaden, enz.). In 2018 is vrijwilligersproject Je School Kan de Boom In door LEU stopgezet vanwege onvoldoende budget. In 2017, 2018 en 2019 heeft Landschap Erfgoed Utrecht, met subsidie van de provincie Utrecht, de Natuurwerkdag gecoördineerd. Op zaterdag 2 november 2019 werkten 1.175 enthousiaste deelnemers op 55 locaties aan het beschermen en behouden van natuur en landschap. De Natuurwerkdag is een evenement waarbij veel bewoners kunnen kennismaken met groen vrijwilligerswerk in hun omgeving. In de provincie Utrecht zijn 10 IVN-afdelingen en 1.548 leden actief. De leden organiseren vanuit de meer dan 100 werkgroepen diverse natuuractiviteiten. Hiermee bereikt IVN jaarlijks circa 6.000 volwassenen en 2.700 kinderen en jongeren.

LEU, NMU, IVN en het Utrechts Landschap spelen met hun kennis, ervaring en netwerk (onder andere in de gemeenten) een belangrijke rol in de uitvoering van het natuurbeleid. De provincie subsidieert deze organisaties op basis van hun (meerjaren)programma's voor de periode 2017-2020 voor de activiteiten die invulling geven aan het beleid van de provincie. In 2020 wordt dit geëvalueerd met het oog op de subsidieverlening voor de periode 2021 – 2024.

Een belangrijke activiteit uit het meerjarenprogramma van IVN is 'Groen doet Goed', een programma dat tot doel heeft om kinderen in de leeftijd van 4 – 12 jaar in contact te brengen met natuur. Vanaf 2015 zijn in de gemeenten Amersfoort, Utrecht, Zeist, Houten, Woerden en Nieuwegein lokale werkgroepen gestart met het opzetten van activiteiten, die vaak worden begeleid door vrijwilligers. Met ingang van 2019 zijn ook de gemeenten De Ronde Venen en Vijfheerenlanden aangesloten. De activiteiten variëren van hutten bouwen, waterdieren vangen, zelf groente kweken tot een blote voetenpad beleven. Bij een aantal activiteiten wordt samengewerkt met terreinbeheerders. Op veel verschillende manieren zijn kinderen, die misschien anders niet in de natuur komen, buiten met veel plezier actief. In de afgelopen drie jaar deden 17.783 kinderen en 3.472 ouders mee met meer dan 130 activiteiten. Deze activiteiten hebben daarna vaak een onzichtbare spin-off, omdat kinderen en ouders regelmatig op eigen initiatief terugkomen naar NME-centra en aangelegde natuurplekken of zelf meedoen met andere natuuractiviteiten. De provincie subsidieert deze activiteiten en de gemeenten dragen tenminste evenveel bij aan de kosten (zie: <https://groendoetgoedutrecht.com/>). In november 2018 heeft een 'Groen doet goed Herfstfeest' plaatsgevonden waarbij de resultaten van dit programma gedeeld zijn. (zie: <https://www.ivn.nl/groen-doet-goed/nieuws/groen-doet-goed-herfstfeest>).

Natuur is er niet alleen in het buitengebied, maar ook in de stad. In 2016 is het programma Groen aan de Buurt - een initiatief van NMU, LEU en IVN - van start gegaan. De provincie subsidieert dit programma, om gemeenten en particulieren te ondersteunen bij de aanleg en beheer van groen door bewoners in of nabij de

stedelijke omgeving. Onderdeel van dit programma is een website die als inspiratiebron en helpdesk fungeert voor bewoners. Groen aan de Buurt is uitgegroeid tot een netwerk waarin enthousiast kennis en ervaringen door gemeenten en waterbeheerders wordt gedeeld.

Groen aan de Buurt organiseert ook themabijeenkomsten voor bestuurders en medewerkers van gemeenten en waterschappen. Thema's die al aan bod kwamen: zelfbeheer en continuïteit, financiering van lokale initiatieven, praktijkervaringen uit de pilotgemeenten, koppeling tussen Groen aan de Buurt en het sociale beleidsdomein van gemeenten, juridische vraagstukken en ruimtelijke procedures. Inmiddels hebben in acht gemeenten dergelijke participatietrajecten plaats gevonden waarbij tientallen groene bewonersinitiatieven zijn gerealiseerd.

Aan het programma is ook het voucher-systeem 'Beleef en Bewonder!' gekoppeld. Deze voucherregeling is er voor vrijwilligersgroepen die een groen project in hun eigen wijk of dorp wilden uitvoeren. Voor deze projecten konden de vrijwilligers een bedrag van 500 euro of 1.000 euro aanvragen. Het beschikbare budget voor de regeling was in 2017 170.000 euro, waarmee 184 aanvragen zijn gehonoreerd. In 2019 zijn 130 aanvragen gehonoreerd. Toen was het beschikbare budget 150.000 euro. In 2020 is er geen voucherregeling geweest.

Groen aan de Buurt in Soest

Iedereen die goede ideeën had voor een groenere en aantrekkelijker Noorder Eng in Soest was welkom om deze in te brengen tijdens twee bewonersavonden Groen aan de Buurt. De goed bezochte avonden leverden vele ideeën op en uiteindelijk zijn acht ideeën uitgekozen waarmee bewoners in 2018 en 2019 aan de slag gingen:

- Landschappelijke heggen
- Werkgroep landschapsbeheer Noorder Eng
- Aanleg bloemenweiden
- Bramenplukstruiken
- Herenboeren Soest e.o.
- Boomspiegels
- Fruitbomen en bloemen Van Goyenlaan
- Vrijwilligersgroep Sleedoornpag

Zo hebben bewoners ongeveer 240 meter meidoornheg aangeplant rondom de akker van de Lazarusberg, tegen het bestaande (en soms defecte) hekwerk aan. De nazorg en het beheer zijn goed geregeld. Tijdens de erg droge zomer van 2018 hebben bewoners onkruid gewied en de struiken water gegeven. Ook zijn vanuit Groen aan de Buurt elektrische heggenscharen aangeschaft om de komende jaren de heggen bij te houden.

Een ander voorbeeld is de aanleg van bloemenweiden aan weerszijden van de door fietsers en wandelaars drukbezochte laan over de Noorder Eng. Deze weiden zijn aantrekkelijk voor de mensen en bieden tevens voedsel, schuilgelegenheid en voortplantingsplaatsen voor vlinders, bijen en andere insecten. De saamhorigheid in de buurt, de goede samenwerking met de gemeente en de gezellige momenten tijdens het werk behoren volgens de bewoners tot de goede resultaten. Om blijvende schuil- en voortplantingsmogelijkheden te bieden en niet elk jaar de grond te hoeven bewerken, hebben ze gekozen voor meerjarige planten.

De provinciale natuurprijs Groene Kroon is in 2017 en 2019 uitgereikt. Groene initiatieven of ideeën die bijdragen aan de versterking van de biodiversiteit in de provincie Utrecht dingen mee naar deze prijs. De provincie wil met de natuurprijs iedereen stimuleren om te helpen met de bescherming en versterking van onze soortenrijkdom. In 2019 was de prijs gericht op initiatieven die met name bijdragen aan biodiversiteit in de stedelijke woonomgeving.

RTV Utrecht heeft van 2016 t/m 2020, met een bijdrage van de provincie, vijf series van het tv-programma "Mijn mooiste plek" uitgezonden. In 30 afleveringen tonen bewoners en boswachters mooie natuurgebieden en vertellen ze over de bijzondere planten en dieren die er voorkomen. Ook landschap en cultuurhistorie komen aan bod. In het programma en op de website van RTV Utrecht worden tips voor bezoeken en excursies gedeeld. Voor 2021 wordt een nieuwe serie voorbereid.

3.4 NATIONAAL PARK UTRECHTSE HEUVELRUG

In 2018 hebben gebiedspartijen de Samenwerkingsagenda 2019-2020 voor het Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug opgesteld, waarin de gezamenlijke ambities en activiteiten voor het park zijn bepaald. Hiermee is een belangrijke basis gelegd voor het intensiveren van de samenwerking tussen de gebiedspartijen. Daarnaast zijn sinds 25 september 2019 de nieuwe statuten van de stichting Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug van kracht, waarin de nieuwe organisatiestructuur – inclusief een kleine werkorganisatie - wordt geregeld. Nieuw is ook dat de gemeenten en de provincie gezamenlijk de stichting NPUH en een deel van het programma financieren. Tabel 19 geeft een overzicht van de activiteiten.

Start 'blauwe agenda': naar een robuust watersysteem
Start voor planontwikkeling gericht op een zonering van natuur en recreatie
Onderzoek naar geldstromen (baten en lasten) rond natuur, erfgoed en recreatie
Parkinclusief ontwikkelen: nieuwe arrangementen voor meer ruimte, geld en draagvlak voor natuur, landschap en erfgoed
Contracten met 29 particuliere eigenaren en 3 terreinbeherende organisaties voor beheer en onderhoud van wandel- en fietspaden door bos- en natuurterreinen
42 bedrijven leveren ongeveer 72 gastheren van het landschap
Gebruikersloket nationaal park beheert aanvragen voor evenementen
Meer dan 300 vrijwilligers onderhouden 100 km aan mountainbikepaden
Gezamenlijk toezicht door de BOA's
Uitvoering van boomveiligheidscontroles
Project heuvelrugtuinen in samenwerking met IVN en NMU: bewoners verleiden om van hun achtertuin een stukje nationaal park te maken

Tabel 19. Activiteiten stichting Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug 2019 – 2020

PIJLER 4: NAAR EEN DUURZAME FINANCIERING

Visie

We zoeken naar manieren om de financiering van het natuurbeleid te verduurzamen en zo mogelijk minder afhankelijk te maken van de overheid.

Nieuwe verdienmodellen kunnen het eigenaarschap dat partijen bij natuur ervaren vergroten en leveren tevens een bijdrage aan de bekostiging van het natuurbeleid. Bijvoorbeeld door provinciale investeringen aan te vullen met andere fondsen op het gebied van natuur. Of door natuur te koppelen aan andere ontwikkelingen, bijvoorbeeld op het gebied van klimaat, bodemdaling, stikstof, duurzame energie, wateradaptatie, waterveiligheid, verstedelijking of infrastructuur.

In het Akkoord van Utrecht (2011) is afgesproken dat van de toenmalige 6000 hectare nog te realiseren NNN er 3000 ha als de Groene contour aangewezen wordt. Voor deze oppervlakte was geen geld beschikbaar. De financiering moest bijvoorbeeld geregeld worden door middel van rood voor groen-constructies bij landgoedontwikkeling of kleinschalige verstedelijking. Wel zou de provincie voor de nieuwe natuurgebieden de reguliere beheersubsidie betalen.

In 2018 was slechts 50 hectare Groene contour gerealiseerd en werd duidelijk dat de doelstelling bij lange na niet zal worden gehaald. Eind 2018 heeft de provincie Utrecht als antwoord op de statenmotie “versnelling realisatie Groene contour” opdracht verleend aan het platform Duurzame Landbouw Met Natuur om gedurende twee jaar een pilot Groene contour uit te voeren. Hier konden nieuwe instrumenten bedacht en getest worden om de Groene contour alsnog binnen de afgesproken termijn te realiseren. Het eindrapport van de pilot Groene contour is in oktober 2020 opgeleverd. Het Utrechts Landschap heeft de resultaten van een eigen pilot Groene contour rond diezelfde tijd aangeboden aan de provincie.

Inmiddels is via het coalitieakkoord 2019-2023 12 miljoen euro begroot voor de realisatie van de Groene contour, daarmee de tot 2019 gangbare praktijk vanuit het Akkoord van Utrecht loslatend. We hebben in ons beleid opgenomen dat de Groene contour in 2040 moet zijn gerealiseerd.

Op basis van de pilots hebben we met de partijen van het Akkoord van Utrecht nieuw Groene contour-beleid ontwikkeld. Initiatiefnemers krijgen meer keuzevrijheid en de mogelijkheid voor een financiële bijdrage. Hierdoor wordt het voor hen aantrekkelijker om de Groene contour te realiseren. In 2021 zullen Provinciale Staten besluiten over het voorgestelde nieuwe Groene contour-beleid.

PIJLER 5: DE BALANS BEWAKEN

Visie

De provincie zoekt in het natuurbeleid voortdurend naar een balans tussen instandhoudingsdoelen en het toestaan van ingrepen, naar een goed evenwicht tussen onze soortenpopulaties en naar een goede balans tussen de verschillende typen natuur. Zo zien we de gebods- en verbodsbepalingen uit de Wet natuurbescherming als een basis voor het behoud van onze natuurkwaliteit maar zien we tegelijkertijd dat activiteiten die vanwege het natuurbelang in principe niet zijn toegestaan, soms toch om andere redenen wenselijk zijn. En als er dan ergens natuurwaarden verdwijnen, heeft de provincie via het instrument van de compensatie mogelijkheden om de schade elders te compenseren.

5.1 NATUURCOMPENSATIE: NIEUWE NATUUR VOOR VERDWENEN NATUUR

Om een goede balans te vinden tussen instandhoudingsdoelen enerzijds en het toestaan van ontwikkelingen anderzijds is adequate compensatie van groot belang. Het principe hierachter is dat natuur in sommige gevallen mag worden aangetast, als tegelijkertijd degene die de aantasting veroorzaakt verloren gegane natuurwaarden compenseert door nieuwe natuur aan te leggen. Per saldo verdwijnt er op deze manier geen natuur.

In 2018 hebben we de natuurcompensatiebank ingesteld. In de natuurcompensatiebank houden we gronden op 'voorraad' voor de realisatie van natuur- en boscompensatieverplichtingen. Voor de aankoop van gronden heeft Gedeputeerde Staten 6 miljoen euro beschikbaar gesteld. Deze zes miljoen euro is revolverend. Als gronden na realisatie van compensatieverplichtingen door de provincie worden verkocht, komen de vrijvallende middelen weer beschikbaar voor nieuwe aankopen.

Naast de gronden in eigendom van de provincie Utrecht zijn ook door Staatsbosbeheer (SBB) en door een particulier gronden aangemeld voor de compensatiebank. In totaal gaat het om ca. 30 hectare. De gronden van SBB betreffen het IJsselbos bij IJsselstein. SBB wil op die locatie bos realiseren via de uitvoering van boscompensatieverplichtingen. Deze gronden maken onderdeel uit van het programma RodS (Recreatie om de Stad). Deze gronden gaan na realisatie geen onderdeel uitmaken van het NNN omdat de hoofdfunctie recreatie is. Om die reden kunnen daar geen NNN-compensatieverplichtingen worden uitgevoerd.

Tot nu toe zijn in totaal zes overeenkomsten tussen de provincie en compensatieplichtigen gesloten over de uitvoering van natuur- en boscompensatie op gronden die onderdeel uitmaken van de compensatiebank. Deze zijn vermeld in bijlage 8, met daarbij ook kaartjes met de ligging van de compensatiegronden. Deze overeenkomsten hebben allemaal betrekking op de locatie Autenasekade in de gemeente Vijfheerenlanden. In bijlage 8, tabel 1 is een overzicht opgenomen van de gesloten overeenkomsten.

Voor de compensatiebank hebben we in de rapportageperiode op twee locaties gronden aangekocht: Autenasekade in de gemeente Vijfheerenlanden en Valkenheide in de gemeente Utrechtse Heuvelrug. Deze gronden grenzen aan bestaande en te ontwikkelen natuur in het NNN. Door de realisatie van compensatieverplichtingen op de aangekochte gronden kan het NNN worden versterkt. De gronden die zijn aangekocht liggen deels in de Groene contour en deels daarbuiten. De locatie Valkenheide bestaat deels uit bestaande natuur en agrarische gronden binnen het NNN (NNN-agrarisch), waar geen natuur- en boscompensatieverplichtingen worden gerealiseerd. In onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van de oppervlaktes van de aangekochte gronden op de locaties Autenasekade en Valkenheide.

Locatie	Totaal	Waarvan Groene contour	Waarvan agrarisch buiten NNN	Waarvan NNN-agrarisch	Waarvan bestaande natuur
Autenasekade	12,3	1,6	10,7	0	0
Valkenheide	33,2	4,7	0	16,2	12,3
Totaal	45,5	6,3	10,7	16,2	12,3

Tabel 20. Overzicht van gronden in de compensatiebank in eigendom van de provincie Utrecht (hectares).

5.2 PROGRAMMATISCHE AANPAK STIKSTOF: ECONOMISCHE ACTIVITEIT IN RUIL VOOR VERMINDERING STIKSTOFLAST

In 2015 is het Programma Aanpak Stikstof (PAS) van kracht geworden. Daarmee kon de provincie vergunningen verlenen 'in ruil' voor een algehele landelijke stikstofreductie in de toekomst en over de tijd verspreide gerichte natuurherstelwerkzaamheden (zie ook paragraaf 2.3.1). De Raad van State heeft deze manier van werken (toestaan van activiteiten voordat natuurresultaten al verzekerd zijn) in 2019 afgekeurd waardoor de vergunningverlening in 2019 tijdelijk stil is komen te liggen.

We werken sindsdien samen met het Rijk en provincies aan korte-, middellange- en langetermijnoplossingen, gericht op een nieuw afwegingskader voor toestemmingsverlening, legalisering en prioritering daarin. Dit resulteert onder andere voor vergunningverlening in de beleidsregels intern en extern salderen. Vanwege de overbelasting met stikstof in onze Natura 2000-gebieden en om verdere verslechtering

zoveel mogelijk te voorkomen, gaan we door met de uitvoering van de herstel- en instandhoudingsmaatregelen uit de PAS-gebiedsanalyses om hiermee de biodiversiteit in deze waardevolle gebieden te versterken. Waar mogelijk worden de maatregelen uitgebreid en versneld. Ook wordt ingezet op een pakket landelijke bronmaatregelen om de stikstofdepositie te laten dalen.

Provinciaal wordt ingezet op een gebiedsgerichte aanpak met bijbehorend instrumentarium zoals beschreven in de Leidraad gebiedsgerichte aanpak provincie Utrecht. Samen met de lokale partners en beheerorganisaties wordt rondom de stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden gewerkt aan ruimte voor natuurherstel, stikstofdaling en een duurzaam toekomstperspectief voor de omgeving.

5.3 EVENWICHT IN SOORTPOPULATIES: GEZONDE POPULATIES ZONDER MAATSCHAPPELIJKE SCHADE

We willen voorkomen dat de maatschappij een onevenredige schade ondervindt van beschermde diersoorten. Te denken valt aan grote groepen ganzen die foerageren in graslanden. Op bepaalde locaties en in bepaalde tijdsperiodes zijn daarom beheeractiviteiten toegestaan. Hierbij is een centrale rol weggelegd voor de Faunabeheereenheid (FBE), die de beheeractiviteiten organiseert en uitwerkt.

5.3.1 SCHADE VOORKOMEN

Grondgebruikers kunnen schade aan gewassen voorkomen door preventieve maatregelen te treffen en de veroorzakende diersoorten te verjagen. Als dit onvoldoende effect heeft, is het mogelijk over te gaan tot verjaging met ondersteunend afschot door een jacht(akte)houder, mits er een ontheffing is afgegeven of een dier op de vrijstellingslijst staat.

Ontstaat er ondanks het ver- en bejagen toch schade van enige omvang, dan kunnen agrariërs een beroep doen op een schadetegemoetkoming van BIJ12 Faunazaken. De Faunabeheereenheid Utrecht monitort het toepassen van preventieve maatregelen, het gepleegde afschot op basis van ontheffingen, vrijstellingen en provinciale opdrachten en de geregistreerde schadevergoedingen bij BIJ12 Faunazaken. De resultaten hiervan zijn terug te vinden in bijlage 10.

Jaarlijks registreert de Faunabeheereenheid bijna 60.000 uren waarin actief wilde dieren zijn verjaagd of verjagingsobjecten, waaronder linten, poppen, vlaggetjes etc., zijn geplaatst.

Ganzen

In het Beleidskader Wet natuurbescherming provincie Utrecht, dat door Provinciale Staten is vastgesteld op 12 december 2016², is aangegeven dat er, voorafgaand aan de uitkomsten van de evaluatie van de Utrechtse uitwerking van het ganzenakkoord, vanaf 2016 alvast kleinschalig gestart is met proeven gericht op dier-vriendelijke alternatieve beheermethoden. Genoemd werden verjaging van ganzen met lasertechnieken (korte-termijn oplossingen) en kleinere proeven gericht op de (her)inrichting van terreinen e.d. (langere termijn oplossingen).

² https://www.provincie-utrecht.nl/sites/default/files/2020-03/beleidsnota_wet_natuurbescherming%20%281%29.pdf

Een werkgroep bestaande uit vertegenwoordigers van de Dierenbescherming, de Faunabeheereenheid, de provincie en sinds december 2020 ook BIJ12, overlegt regelmatig over kansrijke alternatieve beheersvormen. Daarbij worden nieuwe project-ideeën ontwikkeld, bediscussieerd en indien kansrijk verder uitgewerkt en uitgevoerd.

De volgende projecten zijn als kansrijk beoordeeld en deels uitgevoerd.

1. Broedsucces verminderen door inzet varkens

Om de aanwas van ganzen te verminderen worden jaarlijks door vele vrijwilligers en het Ganzenbeheerteam, ganzenlegsels behandeld. In deze praktijkproef is onderzocht of ganzenlegsels ook onklaar gemaakt kunnen worden door de inzet van varkens. In Houten is, in samenwerking met de gemeente, op een locatie waar jaarlijks veel ganzen broeden een praktijkproef uitgevoerd. Hier zijn in 2019 en 2020 varkens met succes ingezet; in het proefgebied zijn alle ganzeneieren door de varkens opgegeten. In deze experimenten is gewerkt met gehoede varkens die wekelijks éénmaal in het gebied werden rondgeleid. Hoewel arbeidsintensief lijkt deze methode een kansrijk alternatief.

2. Herinrichting van broedlocaties langs snelwegen

De inrichting van sommige gebieden langs snelwegen ging in het verleden gepaard met de aanleg van waterpartijen. Daardoor ontstaat een aantrekkelijk broedgebied voor ganzen en dit draagt bij aan de toename van de aantallen. Aanpassing van beheer of inrichting zou bij kunnen dragen aan het verminderen van de aantrekkelijkheid. In deze praktijkproef is onderzocht of beheer van moerasvegetatie en verwijderen van struweel, op een locatie langs de snelweg A2, het aantal broedende ganzen kan beperken. Dat bleek op deze locatie niet het geval, waarschijnlijk vanwege de rust die er in dit voor mensen volledig ontoegankelijk gebied heerst. Op deze locatie zal legselbehandeling voortgezet moeten worden. Dit project heeft kennis opgeleverd maar is op deze locatie geen maatregel die het broeden van ganzen vermindert.

3. Geconcentreerd legselbeheer

Hoewel legselbeheer op veel plaatsen wordt toegepast, zijn er ook twijfels over de effectiviteit van deze maatregel. Uit de beschikbare literatuur lijkt het geconcentreerd aanpakken het meest effectief. In de Galecopperzoom in de gemeente Nieuwegein is in 2020 intensief gezocht naar nesten en zijn de legsels onklaar gemaakt. Hoewel de aanwas van ganzen in dit gebied niet volledig gereduceerd werd, zijn de oorzaken in beeld en zal de inzet zijn om deze voor het broedseizoen van 2021 te verhelpen. Verwacht wordt dat wanneer een klein gebied goed onderzocht wordt en intensief beheerd, de aanwas aanzienlijk beperkt kan worden. Dit is dus een kansrijk alternatief voor goed te overziene gebieden. In 2021 zal de praktijkproef herhaald worden.

4. Ganzen in de stad

Het in het stedelijk gebied broeden van ganzen resulteert in een toename van het aantal ganzen. De ganzenfamilies die tijdens het opgroeien van de kuikens in de stedelijke omgeving verblijven vertrekken na de rui naar het landelijk gebied waar ze schade veroorzaken aan gewassen. Veelal zijn gemeentes hiermee niet bekend en ook niet met mogelijkheden om dit te voorkomen. In de gemeente Amersfoort heeft in 2020 legselbeheer plaatsgevonden en in de gemeente Utrecht is op bekende broedplekken in 2020 geïnventariseerd om welke aantallen het gaat. Dit alternatief is kansrijk als gemeenten de problematiek omarmen en bereid zijn bij nieuwe (bouw) projecten dit onderwerp mee te nemen.

5. Grasmengsels & maaibeleid

Voedzaam grasland dat uitermate geschikt is voor melkvee is ook aantrekkelijk voor ganzen. Er zijn aanwijzingen dat er, voor ganzen onaantrekkelijke, grastypen zijn die wel geschikt zijn voor runderen. Dit zou de vraatschade door ganzen kunnen beperken. Ook zijn er aanwijzingen dat aangepast begrazingsbeheer dit effect zou kunnen hebben. Demonstratie van het 'pure graze' systeem, waarbij de begrazing door runderen beperkt wordt en de lengte van de vegetatie deze ongeschikt zou maken voor begrazing door ganzen, heeft niet geleid tot toepassing in Utrecht. De methodiek kan in ganzenrijke delen van Utrecht niet ingezet worden vanwege bodemeigenschappen. Ook de inzet van veredeld rietzwenkgras heeft niet geleid tot toepassing in Utrecht vanwege de geringe verwachting van succes. Dit project zal bij beschikbaar komen van eventueel mogelijk werkzame grastypen of -mengsels uitgevoerd worden als experiment in een kunstmatige setting (proefboerderij of onderzoeksinstituut).

6. Ontwikkeling automatische (vogel)verjaagdrone

Ganzen raken gewend aan statische werende of verjagend middelen. De middelen dienen dan ook afwisselend te worden ingezet. Onverwacht optredende middelen als drones kunnen deze gewenning voorkomen. In dit project wordt onderzocht of een automatisch opererende drone ontwikkeld kan worden. In 2021 zal een marktverkenning plaatsvinden.

7. Ganzen verjagen met laser

De mogelijkheid om ganzen te verjagen door ze te beschijnen met laserstralen leek veelbelovend. In een beperkte praktijkproef heeft de Faunabeheereenheid twee laserapparaten beschikbaar gesteld aan grondgebruikers. Hoewel de eerste ervaringen positief waren is de proef gestaakt vanwege het risico op oogletsel bij mens en dier. Dit project krijgt dan ook geen direct vervolg. Voortschrijdende kennis en -inzichten qua voorwaarden verbonden aan inzet laser kan erin resulteren dat verjagen met laser opnieuw wordt opgepakt als mogelijk kansrijk alternatief.

8. Ganzen verjagen met verjaagteam

In delen van de provincie vormen laat wegtrekkende brandganzen een groeiend probleem voor de weidevogelbeheerder. Ook agrariërs ervaren een toename van brandganzen schade gedurende de winterperiode. Het voornemen was om in een geselecteerd verjaaggebied (bestaand uit een weidevogelgebied en een aangrenzend agrarisch gebied) een praktijkproef te laten uitvoeren waarbij een verjaagteam ganzen intensief (frequent) opzettelijk verontrust. Hierbij zouden verschillende verjaagmethoden worden gebruikt, met uitzondering van ondersteuning van verjaging door middel van afschot. Zo'n praktijkproef moet antwoord geven op de vragen wat de effecten van intensief verjagen zijn, zowel op weidevogelgraslanden als op intensief agrarisch gebruikte percelen. Wat zijn de verschillen in effectiviteit van deze verjaagacties tussen weidevogelgraslanden en intensief gebruikte graslanden? En, welke inspanning is nodig om de aantallen in het proefgebied blijvend te beperken? In het gebied dat als proefgebied voor ogen stond was er gebrek aan draagvlak. Als een nieuw proefgebied zich voordoet wordt dit project weer opgepakt.

9. Innovatieve verjaagmethoden

Er komen weinig vernieuwende alternatieve methodes naar voren die onderzocht kunnen worden. Mogelijk dat andere sectoren van de maatschappij innovatie kunnen leveren. Ontwikkelingen aan technische universiteiten die mogelijk in verband gebracht kunnen worden met alternatieven voor verjaging zijn veelal niet bekend. Door middel van een deskstudie is onderzocht wat er via internet (internationaal) al beschikbaar is over dit onderwerp. Tevens is uitgezocht welke bureaus een onderzoek naar beschikbare of te ontwikkelen innovaties zou kunnen uitvoeren. Beide inventarisaties hebben goede resultaten opgeleverd. Een opdracht voor fase 2 wordt voorbereid, het uitgebreide overzicht van vernieuwende technieken zal daarvoor aan de opdrachtnemer worden aangeleverd.

Conflict ganzen en weidevogels

Weidevogels en ganzen maken vaak gebruik van dezelfde agrarische (weide)percelen. Een intensief ganzenbeheer in weidevogelgebieden kan echter een versturende werking hebben op vestigende of al broedende weidevogels. De Faunabeheereenheid Utrecht heeft samen met de provincie verschillende mogelijkheden afgewogen om conflicten tussen weidevogels en beheer en schadebestrijding van met name ganzen te beperken. Hierbij concludeerde zij dat het direct informeren van de ontheffinggebruikers op korte termijn de meest doelmatige weg is. Concreet heeft de Faunabeheereenheid Utrecht dit onder meer opgepakt door een speciaal themanummer van haar nieuwsbrief aan deze problematiek te wijden en heeft zij op gebiedsniveau diverse overleggen over deze thematiek in het kader van 'awareness' georganiseerd.

Planmatige aanpak legselreductie

Legselreductie wordt in het algemeen gezien als een effectieve en diervriendelijke methode voor populatiereductie van watervogels. Nestreductie kan in belangrijke mate op lokaal niveau groei van een nieuwe broedlocatie remmen. Behandeling van legfels is weliswaar niet effectief voor het reduceren van de totale populatie, maar kan wel de toename van het aantal vogels beperken. Vandaar dat de Faunabeheereenheid Utrecht toeziet op een planmatige en gecoördineerde aanpak van de legselreductie. Hiertoe heeft de Faunabeheereenheid in de afgelopen jaren een legselreductiecoördinator die de behandelde nesten via GPS-locatie vastlegt.

Damhert

Het Utrechts Landschap en beheerders uit de omgeving beperken de stand van damherten op de Plantage Willem III / Remmerdense Heide en omgeving. Damherten zijn buiten dit gebied wel gezien. Een nulstand voor damherten buiten dit gebied is niet gerealiseerd, maar dit heeft niet geleid tot problemen. In de bossen ten zuiden van Maarn, het Noorderpark, in de Blauwe Kamer en bij Haarzuilens werden enkele exemplaren gezien. In 2018 werden in de provincie Utrecht 112 damherten waargenomen, in 2019 waren dit er 90.

In 2018 en 2019 hebben er in de provincie Utrecht respectievelijk 6 en 1 aanrijdingen met damherten plaatsgevonden. Deze aanrijdingen hebben zich deels in de omgeving van de Plantage Willem III / Remmerdense Heide voorgedaan. Een ander deel vond plaats op andere plaatsen in de Gelderse Vallei en in de Lopikerwaard, dit had betrekking op ontsnapte gehouden dieren. Door het Faunafonds is geen damherten-schade in Utrecht getaxeerd.

In 2018 zijn er op de Plantage Willem III / Remmerdense Heide 27 damherten aan de populatie onttrokken. In 2019 werden er in dit gebied 13 aan de populatie onttrokken. Daarnaast werden er in 2018 buiten Plantage Willem III / Remmerdense Heide 4 damherten aan de populatie onttrokken (in de Gelderse Vallei en in het Langbroekergebied) en in 2019 2 (in het Noorderpark).

Wild zwijn

In 2018 en 2019 zijn er verschillende waarnemingen gedaan van telkens één wild zwijn in de Palmerswaard. Het is aannemelijk dat dit waarnemingen zijn van hetzelfde wilde zwijn dat sinds 2010 af en toe wordt waargenomen. In 2018 en 2019 is geen wilde zwijnenschade getaxeerd door BLJ12 Faunazaken in de provincie Utrecht. In die periode hebben er zich geen aanrijdingen met wilde zwijnen in de provincie Utrecht voorgedaan. Ook zijn er geen wilde zwijnen aan de populatie onttrokken.

In bijlage 9 wordt gedetailleerder ingegaan op de stand van zaken edelhert, damhert en wild zwijn in de provincie Utrecht 2018 – 2019.

Vrijstelling voor handelingen schadebestrijding die verder gaan dan opzettelijke verstering

In sommige gevallen is het voor de effectiviteit van de verjaging nodig dat, als middel ter ondersteuning van verjaagacties, ook dieren kunnen worden gedood. Dit is toegestaan voor de landelijk vrijgestelde soorten Canadese gans, houtduif, konijn, zwarte kraai, kauw en vos. In Utrecht zijn daarnaast de grauwe gans, kolgans en brandgans aangewezen als soorten waarbij, onder specifieke voorwaarden, ondersteunend afschot mogelijk is. Daarnaast geldt in Utrecht ook een vrijstelling om veldmuizen te doden en hun verblijfplaatsen te vernielen in het geval van (een dreiging van) belangrijke schade bij muizenplagen.

5.3.2 EXOTEN BESTRIJDEN

Er zijn soorten die niet van nature in ons land voorkomen maar die er door menselijk handelen terechtgekomen zijn. Vanwege bijvoorbeeld het ontbreken van natuurlijke vijanden hebben deze soorten zich soms exponentieel ontwikkeld en vormen ze inmiddels een bedreiging voor soorten die hier wel van nature voorkomen. In de Wet natuurbescherming staat dat het Rijk deze invasieve exoten aanwijst en dat de provincies ze zullen gaan bestrijden. In januari 2019 hebben Gedeputeerde Staten het Programma Invasieve Exoten vastgesteld. Direct daarna werd begonnen met de uitvoering. In 2019 werd de subsidiemogelijkheid voor bestrijding en beheersing van invasieve exoten voor het eerst opengesteld (binnen de uitvoeringsverordening subsidie biodiversiteit). In 2020 is het plafond voor de bestrijding van o.a. Aziatische duizendknopen overschreden.

Aziatische duizendknopen

Bij de Aziatische duizendknopen (inclusief de Japanse) lag het accent op het voorkómen van verdere verspreiding en op bestrijding waar de biodiversiteit wordt bedreigd. Eind 2019 kwam het landelijke protocol voorkómen verspreiding Aziatische duizendknopen gereed (de provincie was mede-opdrachtgever). Daarnaast is een 'duizendknoopverordening' opgesteld die thans is opgenomen in de interim omgevingsverordening. Hiermee wordt verspreiding van Aziatische duizendknopen verboden, wat de implementatie van het landelijk protocol zal bevorderen. In het natuurgebied de Zanderij bij Maarn ging een project van start om de combinatie van verschillende bestrijdingsmethoden voor de Aziatische duizendknopen te demonstreren. Daarnaast werd er LIFE-subsidie verkregen voor de beheersing van Aziatische duizendknopen.

Reuzenberenklauw

Eind 2019 werd met andere provincies gestart met de opdrachtverlening voor een protocol reuzenberenklauw. Dit protocol is inmiddels gepubliceerd en kan door terreineigenaren gebruikt worden om reuzenberenklauw efficiënt te bestrijden.

Smalle theeplant

De smalle theeplant werd aangetroffen in Vleuten. Deze groeiplaats is met succes verwijderd.

Aziatische hoornaar

De eerste Aziatische hoornaar in Utrecht is in Veenendaal aangetroffen. Het nest is met succes opgespoord en verwijderd.

Rivierkreeften

In de Molenpolder werd het pilotonderzoek naar het afvangen van rivierkreeften en de effecten daarvan op het ecosysteem afgerond (in samenwerking met Waternet). Vanaf 2021 wordt gestart met de opschaling van dit onderzoek naar een gebied dat tweederde van de oppervlakte van de Molenpolder omvat. Ook is er een maatschappelijke kosten- en batenanalyse uitgevoerd naar de rivierkreeftbestrijding. De resultaten van deze analyse tonen aan dat het bestrijden van rivierkreeften, op termijn, financieel gunstiger is dan niet bestrijden.

6 BIJLAGEN

6.1 BIJLAGE 1. OVERZICHT MONITORING FAUNAPASSAGES 2017 – 2019

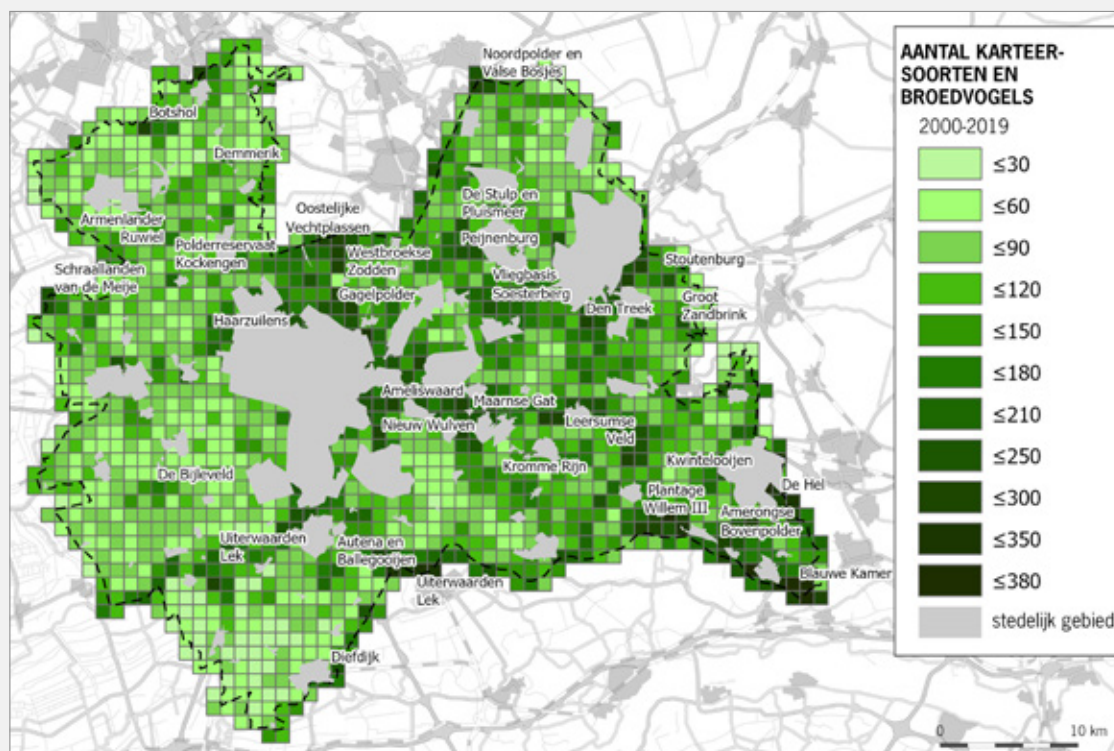
Gebied en periode	Monitoring	Conclusies	Overig	Rapport
A27 Noorderpark 2016-2017	Das, vos, haas, ree	Het gebied is volledig bezet met bewoonde dassenterritoria	Kleine faunatunnels N417 worden met grote regelmaat gebruikt door de das en andere soorten. Verkeersremmende maatregelen door middel van een verkeersplateau functioneren goed	Eindrapport dassen onderweg 2016 Bureau Mulder
N225 – N237 2019	Das	Das maakt regelmatig gebruik van de faunapassages, net als vos en kleine marterachtigen		Monitoring faunapassages provincie Utrecht Amersfoortseweg en Utrechtseweg 2020
N225 2019	Das, vos, marterachtigen, bosmuis	Meer dan 1000 passages van de das in 7 maanden		
N237 2019	Das, vos, marterachtigen, bosmuis, haas	Meer dan 700 passages van de das in 7 maanden		
N412 Universiteitsweg 2019	Ree, das, vos, bunzing, marters, eekhoorn	Meer dan 1700 waarnemingen van de das		Onderzoek in opdracht van Rijkswaterstaat
N212 Wilnis 2019 - 2020	Otter	Eerste waarnemingen van otter in dit gebied		Particulier sporenonderzoek
N237 Ecoduct Boel Staal 2019 -2020	Vos, ree	Intensief gebruik door ree	Onderzoek is in 2020 geïntensiveerd, daarbij ook waarnemingen van das en diverse marterachtigen	Aveco de Bondt, vervolgonderzoek is uitgevoerd door Primium

6.2 BIJLAGE 2. KAARTEN BIODIVERSITEIT UTRECHT

De kaarten zijn gemaakt op basis van de gegevens in de NDFP tot en met 2019. In het landelijk gebied zijn dit voor het grootste deel waarnemingen die door de provincie zijn gedaan in het kader van onze tienjaarlijkse monitoringscyclus. Sinds 2006 worden de natuurgebieden niet meer door ons geïnventariseerd maar door de natuurbeheerders (de SNL-monitoring), waardoor er in een deel van de natuurgebieden minder waarnemingen zijn gedaan. Een toenemend aantal waarnemingen wordt door vrijwilligers gedaan, die echter in bepaalde gebieden niet en in andere juist vaak komen. Hierdoor is in de natuurgebieden het beeld van de verandering van natuurkwaliteit minder betrouwbaar dan in het landelijk gebied.

In de kaarten is het aantal soorten per vierkante kilometer weergegeven. Dit betekent dat een verandering van 1000 exemplaren van 1 soort naar 1 exemplaar van die soort in een vierkante kilometer niet zichtbaar is op de kaarten. De verandering van de biodiversiteit komt pas tot uiting als een soort in een kilometerhok geheel verdwijnt dan wel voor het eerst verschijnt.

Zeer algemene soorten worden door ons niet geïnventariseerd, en we inventariseren een klein aantal soortgroepen. Onze “kartersoorten” omvatten de minder algemene, karakteristieke, bedreigde of beschermde soorten vaatplanten, dagvlinders, libellen, sprinkhanen, amfibieën en reptielen. Toevallige waarnemingen van zoogdieren en vissen worden wel ingevoerd, maar niet systematisch verzameld. Vogels worden door ons niet geïnventariseerd. In kaart 1 zijn wel de broedvogels uit de NDFP meegenomen.

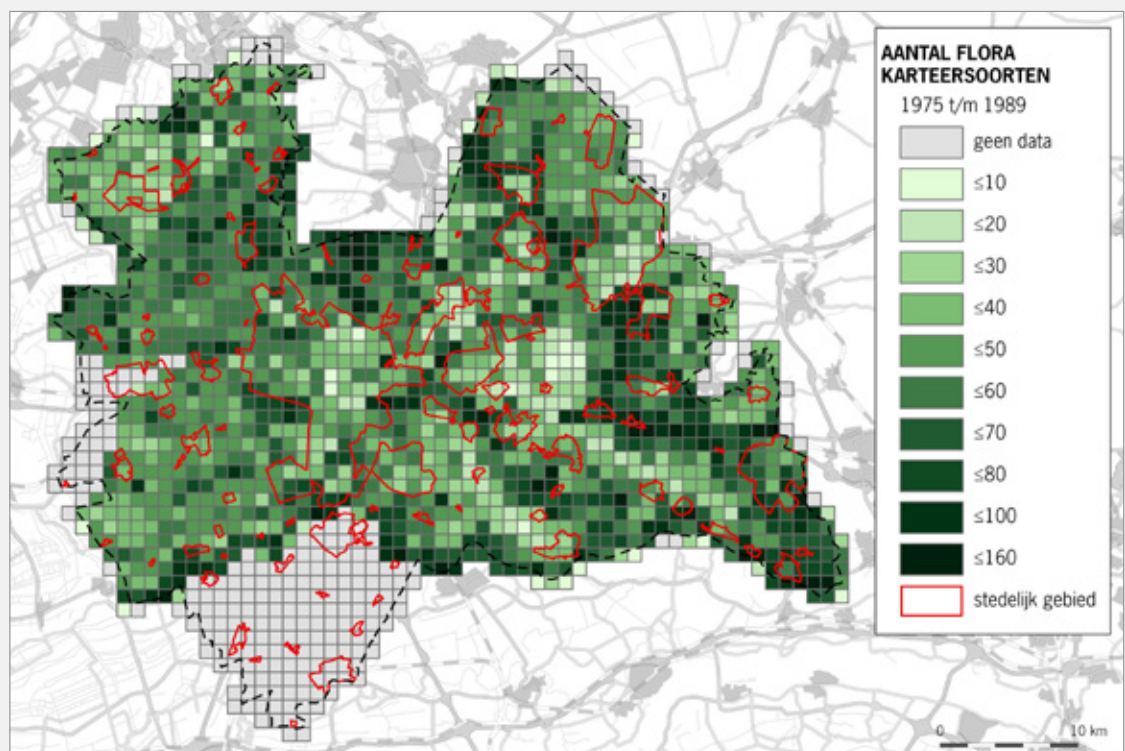
Bijlage 2, kaart 1. Kartersoorten (flora en fauna) en broedvogels per km² in de periode 2000 tot en met 2019.

Kaart 1 toont het aantal waargenomen karteersoorten en broedvogels in de periode 2000-2019 per kilometer-hok. Omdat de algemenere soorten niet zijn meegenomen, geeft deze kaart een goede indicatie van de ruimtelijke spreiding van de biodiversiteit, maar het totale aantal soorten per vierkante kilometer is dus veel hoger.

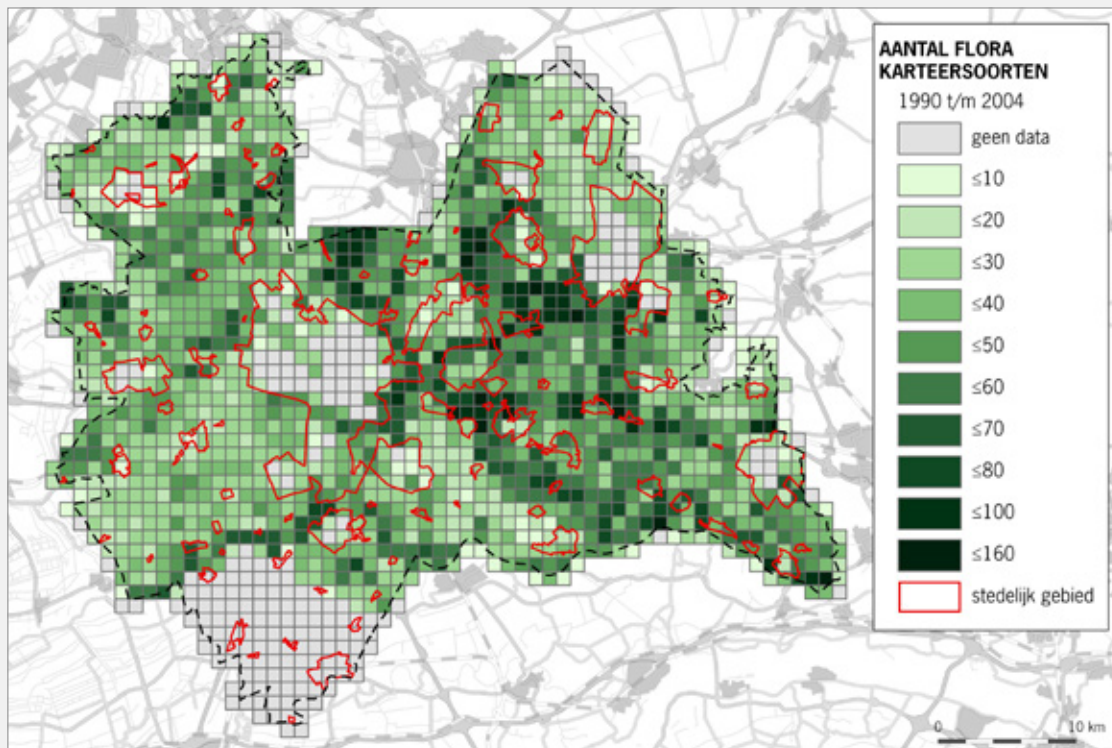
De verschillende natuurgebieden zijn duidelijk herkenbaar aan de donkere kleur en sommige zijn met hun naam aangegeven op de kaart. De Vijfheerenlanden lijken een lagere biodiversiteit te hebben, maar dit kan het gevolg zijn van het feit dat dit gebied, in tegenstelling tot de overige Utrechtse gebieden, pas in 2020 door ons is geïnventariseerd.

De kaarten 2 tot en met 4 tonen het aantal plantenkarteersoorten in de perioden 1975-1989, 1990-2004 en 2005-2019. In elk van deze perioden heeft tenminste een inventarisatieronde plaatsgevonden. De Vijfheerenlanden zijn door ons pas in 2020 voor het eerst geïnventariseerd en zijn daarom niet op deze kaarten opgenomen.

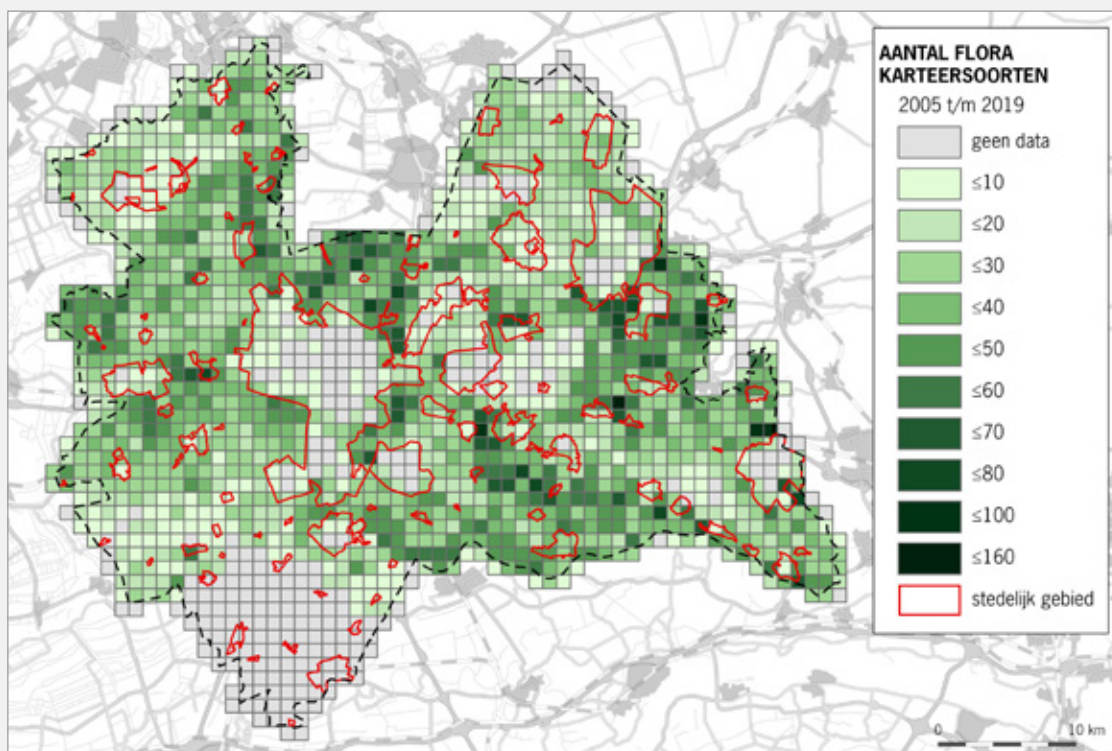
De periode 1975-1989 vertoont een tamelijke evenwichtige verdeling van de karteersoorten over de provincie. De Heuvelrug, een deel van het Kromme Rijngebied, de polder Groot Mijdrecht en stedelijke gebieden hebben een wat lagere diversiteit. In 1990-2004 zien we in veel agrarisch gebied een afname van het aantal soorten. Deze ontwikkeling zet door in 2005-2019. Dan verbleken ook een aantal natuurgebieden. Dit komt doordat de natuurgebieden vanaf 2006 niet meer door de provincie systematisch zijn geïnventariseerd.

Bijlage 2, kaart 2. Aantal florakarteersoorten in de periode 1975 tot en met 1989.

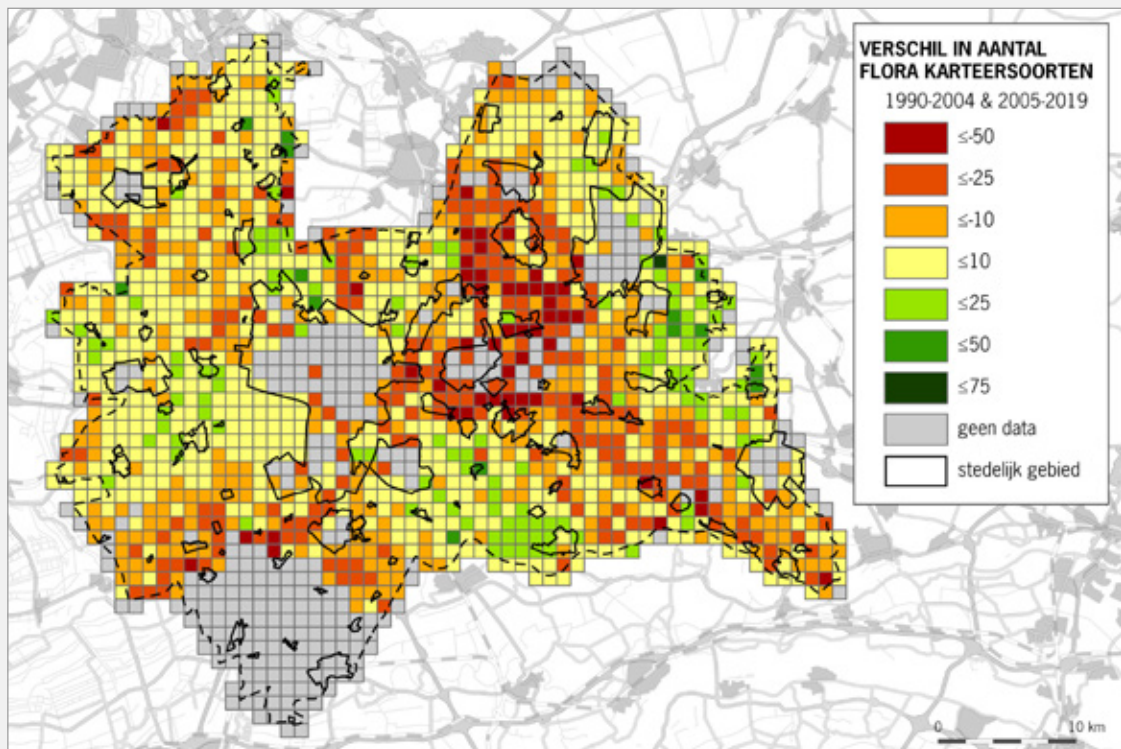

Bijlage 2, kaart 3. Aantal florakarteersorten in de periode 1990 tot en met 2004.

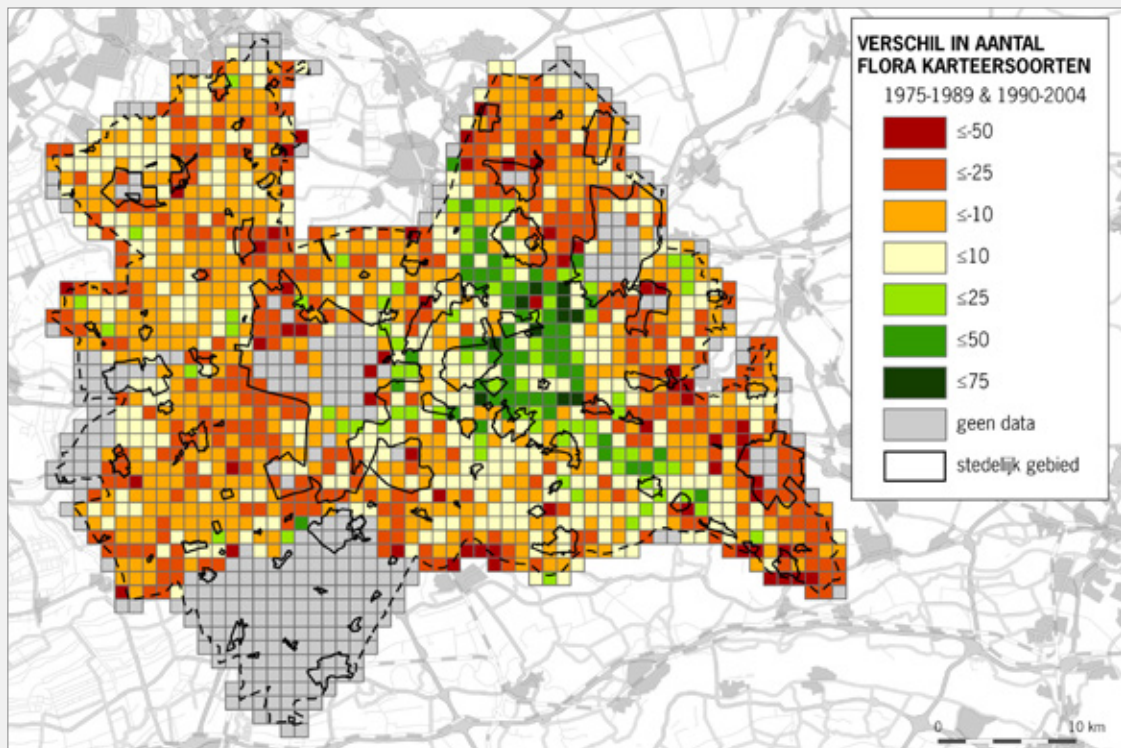

Bijlage 2, kaart 4. Aantal florakarteersorten in de periode 2005 tot en met 2019.

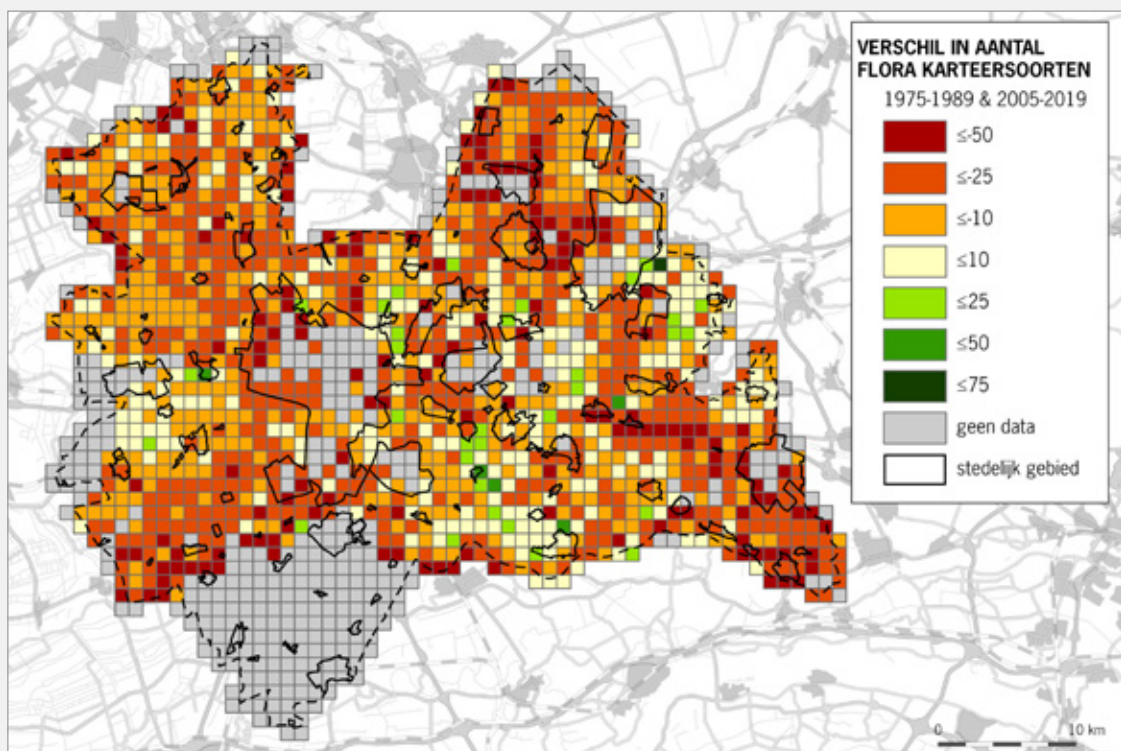
In de kaarten 5 tot en met 7 zijn de verschillen tussen de perioden uitgewerkt en is de verandering in het aantal waargenomen flora-karteersoorten zichtbaar. Als de periode 1990-2004 wordt vergeleken met de periode 2004-2019 (zie figuur 5) blijkt dat de afname van het verschil in aantal karteersoorten stabiliseert, er zijn ook gebieden met een toename, bijvoorbeeld langs de Kromme Rijn en in de Gelderse Vallei. Er lijkt een afname plaats te vinden bij natuurgebieden. Dit komt doordat de natuurgebieden vanaf 2006 niet meer door de provincie systematisch zijn geïnventariseerd. Indien deze twee perioden worden vergeleken met de periode 1975-1989 (figuur 6 en 7) is er in beide perioden sprake van een duidelijke afname, met name in het agrarisch gebied.

Bijlage 2, kaart 5. Verschil in aantal florkarteersoorten tussen periode 2 en periode 3 (1990-2004 en 2005-2019).

Bijlage 2, kaart 6. Verschil in aantal florakarteersoorten tussen periode 1 en periode 2 (1975-1989 en 1990-2004).

Bijlage 2, kaart 7. Verschil in aantal florakarteersoorten tussen periode 1 en periode 3 (1975-1989 en 2005-2019).

6.3 BIJLAGE 3. SUBSIDIE NATUURBEHEER

Subsidie natuurbeheer (2019): gecontracteerde natuurbeheerbeertypen en landschapselementen in natuurgebieden.

Landschapsbeheertypen	Eenheid	2019
L01.01 Poelen/klein historisch water	stuks	264
L01.02 Houtwal en houtsingel	ha	176
L01.03 Elzensingel	meter	12.840
L01.04 Bossingel en bosje	ha	25
L01.05 Knip-of scheerheg	meter	7.305
L01.06 Struweelhaag	meter	1.100
L01.07 Laan	ha	368
L01.08 Knotboom	stuks	7.531
L01.09 Hoogstamboomgaard	ha	27
L01.16 Bossingel	ha	7
L02.01 Fortterrein	ha	121

Natuurbeheertypen (ha)	2019
N01.03 Rivier- en moeraslandschap	0,1
N02.01 Rivier	101
N04.01 Kranswierwater	190
N04.02 Zoete plas	349
N05.01 Moeras	673
N05.02 Gemaaid rietland	35
N06.01 Veenmosrietland en moerasheide	70
N06.02 Trilveen	30
N06.04 Vochtige heide	127
N06.05 Zwakgebufferd ven	24
N06.06 Zuur ven en hoogveen ven	4
N07.01 Droge heide	656
N07.02 Zandverstuiving	128
N10.01 Nat schraalland	273
N10.02 Vochtig schraalland	501
N11.01 Droog schraalland	313
N12.01 Bloemdijk	3
N12.02 Kruiden-en faunarijkgasland	2.425
N12.03 Glanshaverhooiland	153
N12.04 Zilt- en overstromingsgasland	172
N12.05 Kruiden-en faunarijke akker	259

Natuurbeheertypen (ha)	2019
N12.06 Ruigteveld	12
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	905
N14.01 Rivier-en beekbegeleidend bos	208
N14.02 Hoog- en laagveenbos	259
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	463
N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos	4.806
N16.01 Droog bos met productie	948
N16.02 Vochtig bos met productie	27
N16.03 Droog bos met productie	5.353
N16.04 Vochtig bos met productie	380
N17.01 Vochtig hakhout en middenbos	161
N17.02 Droog hakhout	49
N17.03 Park-en stinzenbos	352
N17.04 Eendenkooi	24
N17.05 Wilgengriend	143
N17.06 Vochtig- en hellinghakhout	220
Totaal Natuurtypen	20.796

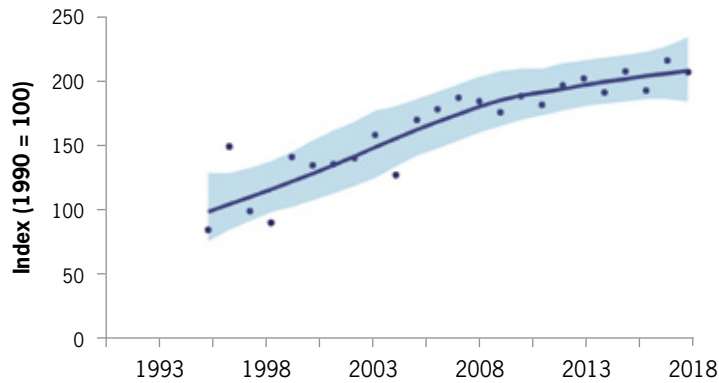
6.4 BIJLAGE 4. LIVING PLANET INDEX

Voor het maken van de LPI's maakt het CBS gebruik van data over de populatiegrootte (aantallen) of het aantal kilometerhokken waarin ze voorkomen (verspreiding). Deze worden verkregen vanuit het landelijk Netwerk Ecologische Monitoring (populatiegrootte) en vanuit de Nationale Databank Flora en Fauna (verspreiding). Verspreid over Nederland liggen meetpunten van het NEM, die doorgaans worden gemonitord door vrijwilligers. Ook in Utrecht ligt een groot aantal meetpunten die jaarlijks worden bezocht. Doordat dit vele jaren achtereen op dezelfde wijze wordt gedaan, ontstaat er een beeld van de toe- of afname van soorten op die locatie. Om alle gegevens goed met elkaar te kunnen vergelijken is er gebruik gemaakt van een indexering waarbij de waarde van 1990 op 100 is gesteld.

Voor de provincie Utrecht zijn er LPI's beschikbaar voor de volgende soortgroepen: broedvogels, reptielen, amfibieën, vlinders en libellen, zoetwatervissen en zoogdieren. Daarnaast zijn er voor Utrecht LPI's beschikbaar voor twee leefgebieden: zoetwatermoeras en bos en voor boerenlandvogels en stadsvogels. Deze LPI's zijn gebaseerd op de karakteristieke soorten voor dat het betreffende leefgebied c.q. voor die groep.

Om een betrouwbare uitspraak te kunnen doen over een trend, dient een soort op vrij veel meetpunten aanwezig te zijn. Hierdoor geeft de provinciale LPI-index vooral een beeld van het voorkomen van de wat algemenere soorten. Van de zeldzame, bedreigde soorten, die over het algemeen het meest achteruitgaan en waaronder veel aandachtsoorten vallen, is het in de meeste gevallen niet mogelijk om een statistisch verantwoorde uitspraak te doen over een trend. Om dit zichtbaar te maken is onder elke grafiek aangegeven welke soorten niet in de provinciale LPI zijn meegenomen (maar wel in de landelijke).

Zoogdieren Utrecht

Bron: NEM (Soortenorganisaties, CBS)

Meegenomen soorten

Utrechtse trends:		
Vooruit:	Stabiel:	Achteruit:
huisspitsmuis, bever, baardvleermuis , franjestaart , watervleermuis	dwergspitsmuis, rosse woelmuis, veldmuis, aardmuis, dwergmuis, bosmuis, grootoorvleermuis	haas

Niet meegenomen soorten

Landelijke trends:		
Vooruit:	Stabiel:	Achteruit:
meervleermuis , otter , das, vale vleermuis	noordse woelmuis , vos, tweekleurige bosspitsmuis, waterspitsmuis , gewone bosspitsmuis, ree	egel, konijn , bunzing , hermelijn , wezel

Geen trend beschikbaar:
brandts vleermuis , gewone dwergvleermuis, kleine hoefijzerneus , laatvlieger , noordse vleermuis , rosse vleermuis , ruige dwergvleermuis , tweekleurige vleermuis , steenmarter, boomarter

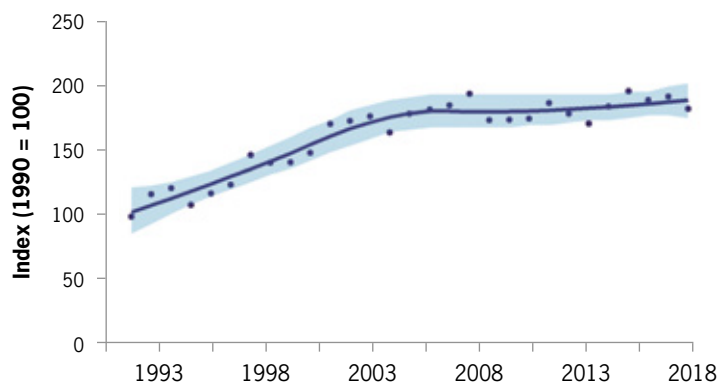
Vet:
Utrechtse
aandachtsoort

Vet en cursief:
Icoonsoort

Rood:
Rode Lijst-soort

De LPI-zoogdieren Utrecht is gebaseerd op 13 (zeer) algemene soorten. Deze soorten nemen gemiddeld duidelijk toe. Veel Rode Lijst- en aandachtsoorten zijn te zeldzaam voor een statistisch betrouwbare uitspraak en deze zijn daarom niet in de berekening meegenomen.

Broedvogels Utrecht

Bron: NEM (Soorten-organisaties, CBS)

Meegenomen soorten

Utrechtse trends:

Vooruit:

boompieper, putter, winterkoning, kneu, heggenmus, goudvink, **blauwborst**, appelvink, roodborst-tapuit, bergeend, merel, krakeend, zanglijster, kuifeend, **grote lijster**, buizerd, rietzanger, fazant, bosrietzanger, houtduif, kleine karekiet, turkse tortel, **spotvogel**, groene specht, braamsluiper, grote bonte specht, grasmus, boerenzwaluw, tuinfluiter, huiszwaluw, zwartkop, **purperreiger**, tijftjaf, **lepelaar**, fitis, kleine mantelmeeuw, goudhaan, **zwarte stern**, vuurgoudhaan, aalscholver, staartmees, oeverzwaluw, pimpelmees, cetti's zanger, boomklever, **ooievaar**, boomkruiper, raaf, knobbelzwaan, brandgans, grauwe gans, **kroneend**, vink, **kluut**, groenling, kleine plevier, kerkuil, **nachtzwaluw**, **ijsvogel**

Stabiel:

witte kwikstaart, roodborst, gekraagde roodstaart, sprinkhaanzanger, **snor**, **grauwe vliegenvanger**, bonte vliegenvanger, glanskop, koolmees, gaai, ekster, **wintertaling**, wilde eend, rietgors, sperwer, waterhoen, meerkoet, holenduif, bosuil, **zwarte specht**, kleine bonte specht, fuut, **visdief**, **grote karekiet**, **bruine kiekendief**, **roerdomp**

Achteruit:

graspieper, **matkop**, kuifmees, kauw, zwarte kraai, spreeuw, **huismus**, **ringmus**, **zomertaling**, **slobeend**, **torenvalk**, **boomvalk**, **patrijs**, kwartel, waterral, scholekster, **kievit**, **grutto**, **tureluur**, **zomertortel**, **koekoek**, **ransuil**, **veldleeuwerik**, blauwe reiger, roek, kokmeeuw, **steenuil**, **kuifleeuwerik**

Onzeker

kleinst waterhoen

Niet meegenomen soorten

Landelijke trends:

Vooruit:

grauwe klauwier, **grote zilverreiger**, boomleeuwerik, **lepelaar**, middelste bonte specht, **slechtvalk**, **steltkluut**, smient, **kleine zilverreiger**, kolgans

Stabiel:

zwarte stern, dodaars, **bontbekplevier**, geelgors, kruisbek, sijs, tafeleend, zwarte roodstaart **gele kwikstaart**, grote gele kwikstaart, **woudaap**

Achteruit:

gierzwaluw, **grauwe gors**, **kemphaan**, **kluut**, **kwartelkoning**, fluitter, paapje, **porseleinhoen**, **tapuit**, **watersnip**, wielewaal, zwarte mees.

Geen trend beschikbaar:

zwartkopmeeuw, **kleinst waterhoen**, nonnetje, **pijlstaart**, **wespendief**

Vet:

Utrechtse
aandachtsoort

Vet en cursief:

Icoonsoort

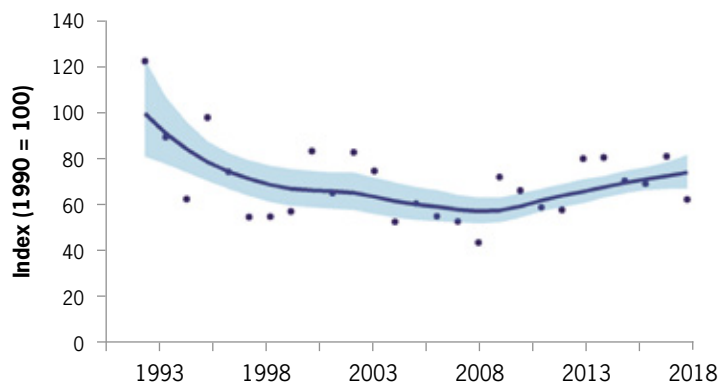
Rood:

Rode Lijst-soort

De LPI-broedvogels Utrecht is gebaseerd op 114 soorten en is stabiel. Er gaan 59 soorten vooruit, van 1 soort is het onzeker, 28 soorten gaan achteruit en 26 zijn stabiel. Alle weidevogels gaan achteruit of zijn niet in de trendlijn meegenomen omdat de aantallen te laag zijn voor een statistisch betrouwbare trend. Dat laatste geldt ook voor veel aandachtsoorten. De veldleeuwerik neemt niet alleen provinciaal maar ook landelijk in aantal af, waardoor het relatieve belang van de restpopulatie op Park Vliegbasis Soesterberg is toegenomen.

Dagvlinders Utrecht

Bron: NEM (Soortenorganisaties, CBS)

Meegenomen soorten

Utrechtse trends:

Vooruit:

koninginnenpage, oranjetipje, kleine vuurvlinder, icarusblauwtje, boomblauwtje, groot dikkopje, koevinkje, bruin zandoogje, groentje, **bruin blauwtje**, **zilveren maan**, bont zandoogje

Stabiel:

eikenpage, hooibeestje, groot koolwitje, klein koolwitje, klein geaderd witje, atalanta, kleine vos, gehakelde aurelia

Achteruit:

heivlinder, geelsprietdikkopje, citroenvlinder, zwartsprietdikkopje, distelvlinder, dagpauwoog, landkaartje, argusvlinder

Niet meegenomen soorten

Landelijke trends:

Vooruit:

kleine ijsvogelvlinder, **veenhooibeestje**

Stabiel:

heivlinder, **sleedoornpage**, **grote parelmoervlinder**

Achteruit:

heideblauwtje, kleine parelmoervlinder, **kommavlinder**, **aardbeivlinder**, **bruine eikenpage**, **duinparelmoervlinder**, **gentiaanblauwtje**

Geen trend beschikbaar:

grote vos, **keizersmantel**, **moerasparelmoervlinder**, **rode vuurvlinder**, **rouwmantel**, **tweekleurig hooibeestje**, **vals heideblauwtje**, **veldparelmoervlinder**

Vet:

Utrechtse
aandachtsoort

Vet en cursief:

Icoonsoort

Rood:

Rode Lijst-soort

De LPI-dagvlinders van Utrecht is gebaseerd op 28 soorten. Sinds een jaar of tien nemen een aantal (algemenere) soorten weer toe, zoals het bont zandoogje, het koevinkje, het oranjetipje en het bruin blauwtje. Hierdoor buigt de negatieve trendlijn om. De landelijke trend van deze soorten laten nog een matige afname zien, de Utrechtse trend is stabiel.

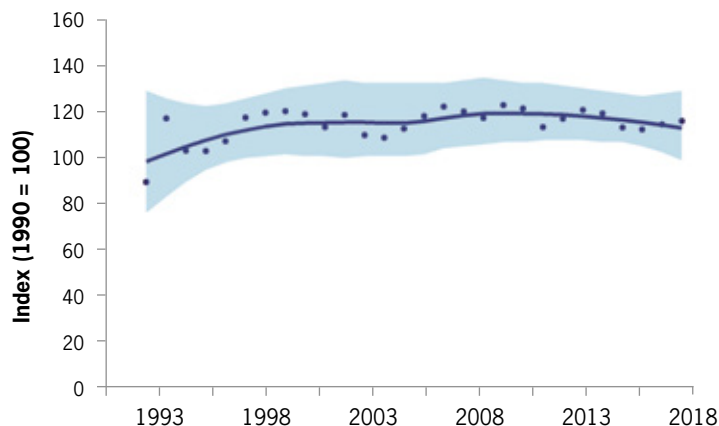
Voor de bedreigde kommavlinder is Utrecht van belang omdat op vliegbasis Soesterberg de grootste populatie van Midden-Nederland leeft.

Zorgelijk is de ontwikkeling van de argusvlinder, die in Nederland in 10 jaar tijd een achteruitgang van 90% kent. Ook in Utrecht gaat deze soort achteruit. Oorzaak is waarschijnlijk de achteruitgang van de kwaliteit van graslandhabitat. Door een overmaat aan stikstofdepositie verandert het microklimaat door verzuuring. Ook algemenere soorten die weinig eisen stellen aan hun habitat gaan achteruit, zoals dagpauwoog of zijn stabiel, zoals de kleine vos.

Bijna alle Rode Lijst- en aandachtsoorten zijn niet in de trendlijn meegerekend omdat ze te zeldzaam zijn of zelfs niet meer in Utrecht voorkomen. De enige soort uit deze groep waarmee het goed lijkt te gaan is de kleine parelmoervlinder, die steeds vaker en in grotere aantallen wordt waargenomen op natuurakkers op en langs de Utrechtse Heuvelrug.

Libellen Utrecht

Bron: NEM (Soorten-organisaties, CBS)

Meegenomen soorten

Utrechtse trends:

Vooruit:	Stabiel:	Achteruit:
weidebeekjuffer, bruine winterjuffer, vuurjuffer, azuurwaterjuffer, grote roodoogjuffer, kleine roodoogjuffer, glassnijder, vroege glazenmaker, grote keizerlibel, smaragdlibel, bruine korenbout, viervlek	watersnuffel, blauwe glazenmaker, bruine glazenmaker, paardenbijter, metaalglanslibel, platbuik, bloedrode heidelibel, bruinrode heidelibel, noordse witsnuitlibel	zwervende pantserjuffer, gewone pantserjuffer, houtpantserjuffer, lantaarntje, variabele waterjuffer, gewone oeverlibel, zwarte heidelibel, steenrode heidelibel

Niet meegenomen soorten

Landelijke trends:

Vooruit:	Stabiel:	Achteruit:
tengere pantserjuffer, blauwe breedscheenjuffer, tengere grasjuffer, kanaaljuffer, koraaljuffer, beekrombout , zuidelijke keizerlibel, vuurlibel, zwervende heidelibel, bandheidelibel, gevlekte witsnuitlibel , noordse winterjuffer , zuidelijke glazenmaker	groene glazenmaker (laatste 10 jaar afname) , venwitsnuitlibel	tangpantserjuffer, plasrombout, venglazenmaker

Geen trend beschikbaar:

kempense heidelibel, **rivierrombout**, **sierlijke witsnuitlibel**

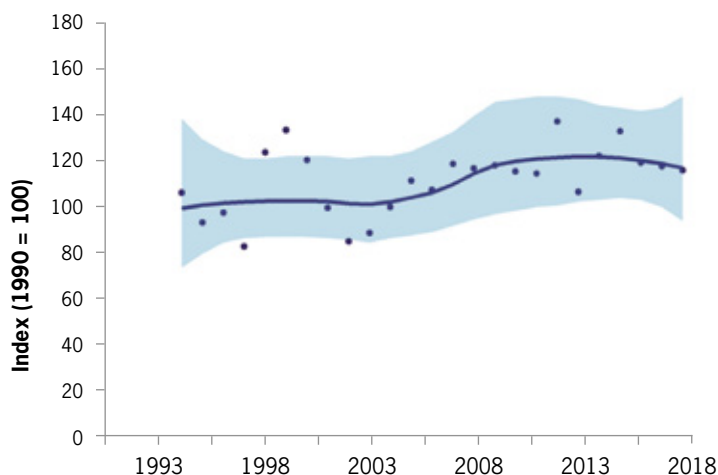
Vet:
Utrechtse
aandachtsoort

Vet en cursief:
Icoonsoort

Rood:
Rode Lijst-soort

De LPHibellen is gebaseerd op 28 soorten en is stabiel. In de berekening van deze trendlijn is echter geen enkele Rode Lijst-soort opgenomen, omdat die veelal te zeldzaam zijn voor een statistisch betrouwbare trend. Van enkele soorten uit de groep die niet is meegenomen is wel bekend dat ze toenemen, zoals de blauwe breedscheenjuffer langs stromend water. De afgelopen jaren verschijnen er ook nieuwe soorten in Utrecht, zoals de zuidelijke keizerlibel, de bandheidlibel (Stoutenburg) en de sierlijke witsnuitlibel (Leersumse plassen). De witsnuitlibellen en venglazenmaker hebben echter last van de recente droge zomers. De groene glazenmaker is een bedreigde soort van de Habitatrichtlijn en gebonden aan vegetaties met krabbenscheer. De groene glazenmaker komt in Utrecht zowel in natuurgebieden als in het agrarische gebied voor. Ondanks vele inspanningen, o.a. andere manieren van sloten schonen, gaat het slecht met de krabbenscheer, dus ook met de groene glazenmaker.

Reptielen Utrecht

Bron: NEM (Soortenorganisaties, CBS)

Vet: Utrechtse aandachtsoort

Rood: Rode Lijst-soort

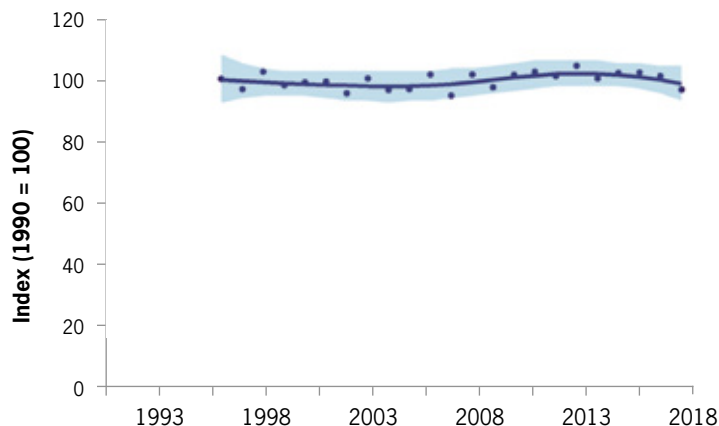
Meegenomen soorten

Utrechtse trends:	
Vooruit:	Stabiel:
hazelworm, zandhagedis	levendbarende hagedis, ringslang

De LPI-reptielen is gebaseerd op 4 soorten, en is stabiel. Dit zijn alle soorten die in Utrecht voorkomen, behalve de adder die (illegaal) is uitgezet op de zuidelijke Utrechtse Heuvelrug en daar stand houdt. Zowel zandhagedis als levendbarende hagedis zijn gevoelig voor vergrassing en verzuivering van hun habitat, met name veroorzaakt door de stikstofdepositie. Zandhagedis is een echte heidesoort, de Leusderheide en Heidestein zijn topgebieden voor deze soort. Levendbarende hagedis kwam oorspronkelijk wijdverspreider voor in allerlei andere voedselarme terreinen zoals akkerranden, wegbermen, braakliggende terreinen. Deze terreinen zijn zeldzaam geworden.

Beide soorten hebben geprofiteerd van de heideherstelmaatregelen (Notitie Heideherstel 2014, Bos Heide Notitie 2018). Mogelijk profiteert zandhagedis als warmteminnende soort meer van de klimaatopwarming. De levendbarende hagedis juist niet, omdat die vochtminnender is.

Amfibieën Utrecht

Bron: NEM (Soortenorganisaties, CBS)

Meegenomen soorten

Utrechtse trends:	
Stabiel:	Achteruit:
kamsalamander, kleine watersalamander, rugstreep-pad , heikikker , bruine kikker, poelkikker, meerkikker, groene kikker complex	gewone pad

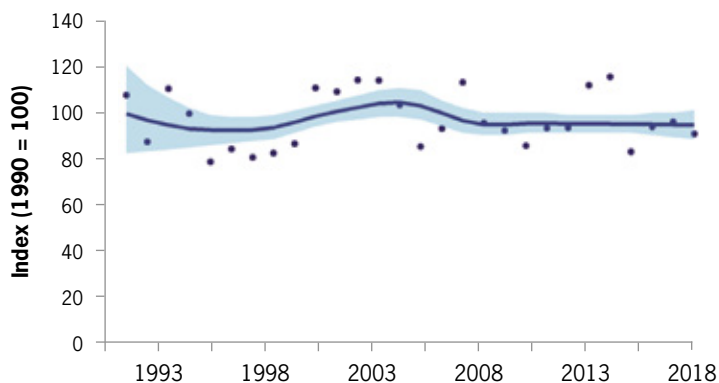
Vet:
Utrechtse
aandachtsoort

Rood:
Rode Lijst-soort

De LPI voor amfibieën Utrecht is gebaseerd op 9 soorten en is stabiel. Dit zijn alle soorten die in Utrecht voorkomen. Opvallend is de achteruitgang van de gewone pad. De oorzaak hiervan is vooralsnog onduidelijk. Landelijk komen de trends voor kamsalamander en rugstreepad overeen, ook daar zijn ze stabiel. De andere soorten vertonen landelijk een toenemende trend. De rugstreepad blijft een gevoelige soort die helaas op sommige plaatsen in de provincie nog achteruit gaat, zoals in het agrarisch gebied van Eemland. Een grote populatie die aanwezig was op de plaats waar in Laagraven een groot gronddepot aanwezig was, komt op die plaats nog steeds voor dankzij de inrichtingsmaatregelen bij de realisatie van de noordelijke recreatieplas. Hier is het terrein plaatselijk geaccidenteerd aangelegd, waardoor er geschikte voortplantingspoelen aanwezig zijn.

Provinciaal onderzoek uit 2017 toonde in 26 nieuw aangelegde poelen op de flanken van de Heuvelrug voortplanting van kamsalamander aan. Daarmee is dit een succesvolle soortgerichte maatregel voor deze soort, waarvan onder andere ook de poelkikker profiteert. Voor kamsalamander is naast voortplantingsbiotoop ook voldoende gevarieerd landbiotoop essentieel.

Zoetwatervissen Utrecht

Bron: NEM (Soortenorganisaties, CBS)

Meegenomen soorten

Utrechtse trends:		
Vooruit:	Stabiel:	Achteruit:
bittervoorn , driedoornige stekelbaars, roofblei	kolblei, giebel, pos, tiendoornige stekelbaars, brasem, berrmpje, kroeskarper, snoek, riviergrondel, vetje, winde, baars, ruisvoorn, zeelt, kleine modderkruiper	aal, blankvoorn, karper, snoekbaars

Niet meegenomen soorten

Landelijke trends:		
Vooruit:	Stabiel:	Achteruit:
alver, Europese meerval	rivierdonderpad (afname laatste 10 jaar) barbeel serpeling	bot, spiering

Vet:
Utrechtse aandachtsoort

Vet en cursief:
Icoonsoort

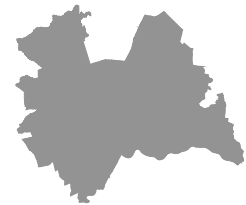
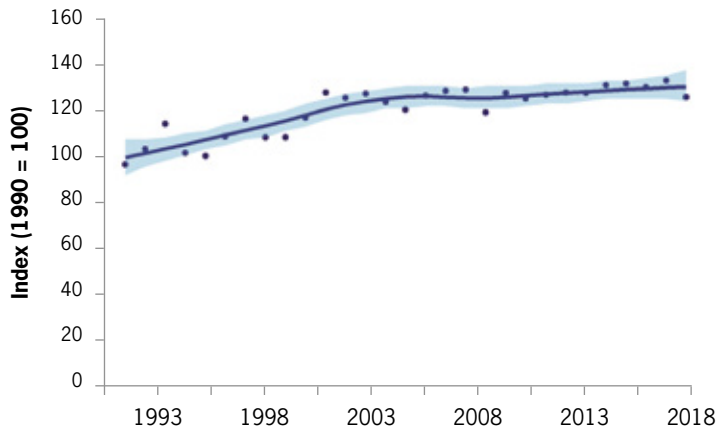
Rood:
Rode Lijst-soort

Geen trend beschikbaar:

grote modderkruiper, kwabaal, fint, houting, rivierprik zalm, zeeprik, kopvoorn, forel

De LPI vissen (gebaseerd op 22 soorten) voor Utrecht is stabiel. De Rode Lijst-soorten zijn hierin echter niet meegerekend, omdat er te weinig waarnemingen van zijn voor een statistisch betrouwbare uitspraak.

LPI Utrecht

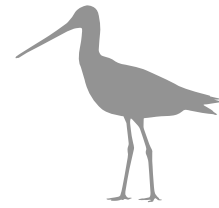
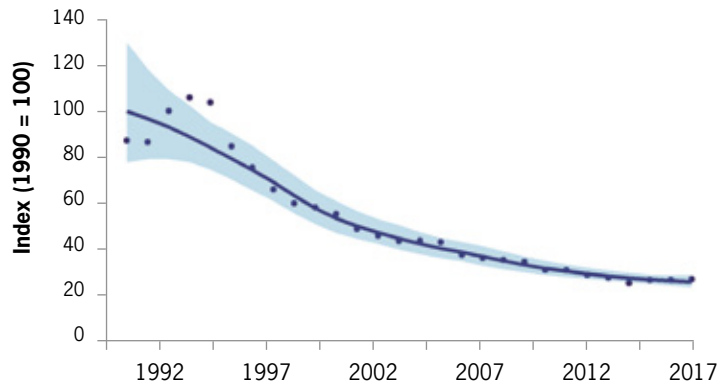
Bron: NEM (Soortenorganisaties, CBS)

De LPI van Utrecht, van alle soorten waarvoor ten minste een matig plausibele trend kan worden berekend (217 soorten) laat een matige toename zien: 93 soorten nemen toe, 50 soorten nemen af, 74 soorten zijn stabiel en van een soort is de trend onzeker. Het gaat hierbij om de relatief algemene soorten. Van de zeldzame soorten is het meestal niet mogelijk om een statistisch verantwoorde uitspraak te doen over een trend op provinciaal niveau. Ook zijn soortgroepen waarover minder of geen gegevens zijn, zoals sprinkhanen, haften, mollusken, bijen, kevers, paddenstoelen, mossen, korstmossen en vaatplanten, maar die wel zeer relevant zijn voor de biodiversiteit en de natuurkwaliteit, niet vertegenwoordigd in deze indicator. Daarom is deze trendlijn niet representatief voor de gehele biodiversiteit van Utrecht. Wat de trendlijn aangeeft is dat de algemenere soorten van de goed onderzochte soortgroepen vooruit gaan.

De vaatplanten en korstmossen zijn behandeld in respectievelijk paragraaf 2.1.1 en 2.1.2.

PROV boerenland Utrecht

Bron: NEM (Soortenorganisaties, CBS)

Meegenomen soorten

Utrechtse trends:	
Stabiel:	Achteruit:
tureluur	graspieper, gele kwikstaart, torenvalk, kwartel, wulp, veldleeuwerik, roek, steenuil, zomertaling, slobepend, scholekster, kievit, grutto, patrijs

Vet:

Utrechtse aandachtsoort

Vet en cursief:

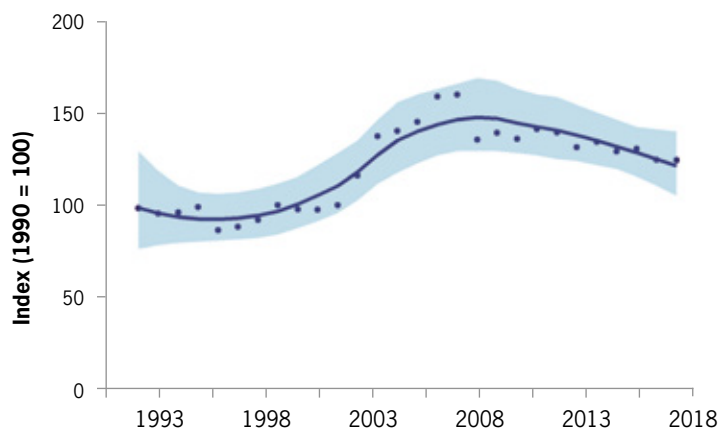
Icoonsoort

Rood:

Rode Lijst-soort

Het CBS heeft een aparte trendlijn berekend voor de boerenlandvogels (weide- en akkervogels). Deze laat zien dat er uit de stabiele trend van de totale broedvogels niet geconcludeerd mag worden dat het goed gaat met alle broedvogels. Vooral tussen 1990 en 2009 daalt de trend van de boerenlandvogels sterk. Veel soorten van gras- en bouwland, zoals de grutto, kievit, patrijs en veldleeuwerik, hebben een negatieve trend, zoals ook landelijk en in de Europese Unie te zien is. De huidige landbouwpraktijk is voor boerenlandvogels te intensief. De afname van de grutto betreft landelijk ongeveer 60% in de afgelopen 25 jaar; dat is net als in Utrecht ongeveer 4-5% per jaar. Utrecht draagt een bijzondere verantwoordelijkheid voor boerenlandvogels, zoals de grutto. De provincie heeft voor de weidevogels het actieplan weidevogels (2018) opgesteld en is gestart met de uitvoering hiervan. In Utrecht zijn in 2019 de weidevogels geteld en bleek bijna een stabilisatie van de aantallen weidevogels, de grutto nam zelf iets toe. Of we er in zijn geslaagd deze stabilisatie/toename voort te zetten moet blijken uit de telling van de weidevogels die in 2021 wordt uitgevoerd.

Stadsvogels Utrecht

Bron: NEM (Soortenorganisaties, CBS)

Meegenomen soorten

Utrechtse trends:	
Vooruit:	Stabiel:
heggenmus, merel, pimpelmees, koolmees, ekster, kauw, houtduif, Turkse tortel, huiszwaluw	zanglijster, groenling, <i>gierzwaluw</i>

Vet:
Utrechtse
aandachtsoort

Vet en cursief:
Icoonsoort

Landelijk zijn de broedvogels in het stedelijk gebied sinds 1990 met meer dan de helft achteruitgegaan. Hierbij speelt het ongeschikt worden van leefgebied door afname van nestgelegenheid en voedsel waarschijnlijk een rol. Oorzaken hiervan zijn onder andere afname van groene gebiedjes in de stedelijke omgeving en na-isolatie van spouwmuren.

De landelijke trend komt niet overeen met de Utrechtse trend. Over de periode 1990 tot 2018 is er sprake van een matige toename van stadsvogels in Utrecht. Vanaf 2008 lijkt de trend weer negatief. De huismus en spreeuw, soorten die broeden in bebouwing, zijn niet meegenomen in de provinciale trend. Voor deze soorten waren er in het stedelijk gebied in Utrecht te weinig meetpunten. Deze soorten zijn wel meegenomen in de landelijke LPI en zij zijn grotendeels verantwoordelijk voor de landelijk afnemende trend. Wellicht is door het ontbreken van deze soorten de trend in Utrecht te positief voorgesteld.

6.5 BIJLAGE 5. NATUURKWALITEIT IN DE NATUURTERREINEN

De beoordeling van de natuurkwaliteit in de natuurterreinen is gebaseerd op het landelijk daarvoor in het kader van het SNL ontwikkelde systeem. Daarin is voor elk natuurbeheertype een aantal meetsoorten gekozen dat indicatief is voor de kwaliteit. Deze soorten worden gemonitord door de natuurbeheerders of de provincie, waarna op basis van aanwezigheid de kwaliteit van het betreffende beheertype wordt beoordeeld.

Omdat de door BIJ12 ontwikkelde rekentool nog geen betrouwbare resultaten oplevert hebben wij een eenvoudiger en meer betrouwbare methode gebruikt. Onze kwalificatie gebruikt het gemiddelde aantal SNL-vaatplanten per vierkante kilometer. Andere soortgroepen en abiotische aspecten zijn niet meegenomen omdat die slechter onderzocht zijn of omdat de informatie niet goed hanteerbaar is. Een goede kwaliteit vraagt aanwezigheid van 20 tot 30% van de mogelijke meetsoorten (Bal et al., 2001). Daarop zijn de kleuren in tabel 5 in paragraaf 2.2.1 gebaseerd. In onderstaande beschrijvingen is enige informatie over de fauna toegevoegd waar dit relevant is.

Heide

De botanische kwaliteit van de droge heide is matig en stabiel. Soorten van licht gebufferde bodems zijn verdwenen of zeer zeldzaam geworden. Het vele plagewerk dat de laatste decennia is uitgevoerd, heeft de vergrassing (als gevolg van stikstofdepositie) succesvol bestreden, maar ook het laatste restje buffering in uit de bodem verwijderd. De omvorming van bos naar heide in de laatste 15 jaar heeft voor verschillende plantensoorten tot verbetering geleid. Klein warkruid, stekelbrem en dwergviltkruid zijn duidelijk toegenomen, evenals het korstmoss roze heikorst. Ook de fauna heeft geprofiteerd. Blauwvleugelsprinkhaan, veldkrekel, grauwe klauwier en nachtzwaluw komen op meer plaatsen voor. Dit gold ook voor de heivlinder en het heideblauwtje, maar de droge zomers van de laatste jaren hebben deze vlinders geen goed gedaan. Als gevolg van de stikstofdepositie staat de kwaliteit van de heide onder sterke druk.

De kwaliteit van de vochtige heide is daarentegen goed en verbeterd. Toch is ook de vochtige heide verzuurd: soorten als heidekartelblad en welriekende nachtorchis komen niet meer voor. Zuurtolerante maar kenmerkende soorten weten zich goed te handhaven en breiden zich uit dankzij herstelmaatregelen. Dat geldt bijvoorbeeld voor bruine en witte snavelbies, kleine zonnedauw en moeraswolfsklauw. Vooral op landgoed Den Treek is de bebossing van vochtige heideterreinen in de jaren zestig weer ongedaan gemaakt, met uitbreiding van bijvoorbeeld beenbreek en zeldzame veenmossen als resultaat. Voor de fauna blijft de Utrechtse vochtige heide echter te klein en te versnipperd. Het gentiaanblauwtje is recent uitgestorven en wordt niet terug verwacht. Er zijn niet veel locaties meer in Utrecht waar de abiotische omstandigheden geschikt zijn (te maken) voor ontwikkeling van vochtige heide.

SNL-meetsoorten beheertype **Droge heide** met aantal gebieden waar de soort in dit beheertype voorkomt (er zijn 95 gebieden met dit beheertype met tenminste 1 meetsoort sinds 1975):

dwergviltkruid	49	grondster	13
stekelbrem	43	klokjesgentiaan	13
hondsviooltje	37	kruipwilg	6
klein warkruid	37	liggende vleugeltjesbloem	4
kruipbrem	37	grote wolfsklauw	3
zandblauwtje	33	riempjes	3
buntgras	31	stijve ogentroost s.l.	3
borstelgras	19	blauwe knoop	1
jeneverbes	19	gewone eikvaren	1
zilverhaver	18	verfbrem	1
gaspeldoorn	13	fraai hertshooi	0

SNL-meetsoorten beheertype **Vochtige heide** met aantal gebieden waar de soort in dit beheertype voorkomt (er zijn 16 gebieden met dit beheertype met tenminste 1 meetsoort sinds 1975):

kleine zonnedauw	13	kleine veenbes	3
moeraswolfsklauw	13	blauwe knoop	2
veelstengelige waterbies	10	hondsviooltje	2
bruine snavelbies	9	kruipbrem	2
ronde zonnedauw	9	liggende vleugeltjesbloem	2
witte snavelbies	8	Spaanse ruiter	2
klokjesgentiaan	7	wilde gagel	2
kruipwilg	6	heidekartelblad	1
stekelbrem	6	stijve ogentroost s.l.	1
beenbreek	3	wateraardbei	0

Droog schraalland en Glanshaverhooiland

De botanische kwaliteit van het zeer soortenrijke droog schraalland is slecht, maar er lijkt verbetering in te zitten. Van het wat voedselrijkere en vochtigere glanshaverhooiland is de kwaliteit matig en daarin lijkt geen verandering plaats te vinden.

In 5 van de 26 gebieden met droog schraalland komt meer dan 25% van de potentieel aanwezige meetsoorten voor. Droog schraalland omvat enerzijds heischrale graslanden op de zandgronden en anderzijds stroomdalgraslanden op rivierduinen langs Rijn en Lek. Beide zijn van oorsprong zeer soortenrijk, maar ook gevoelig voor verzuring, waardoor er veel soorten verdwenen zijn. Respectievelijk lokale kwelstromen en overstroming met basenrijk maar voedselarm water zijn noodzakelijk, maar vinden bijna niet meer plaats. De toename is te danken aan nieuwe natuur op en langs de Utrechtse Heuvelrug, zoals de Plantage Willem III en de Paltz.

Het Duits viltkruid is daardoor bijvoorbeeld sterk toegenomen. Een aantal nieuwkomers is te danken aan ingezaaid bloemenmengsel in het Maarnse gat. Langs de rivieren heeft het accent gelegen op nevengeulen en andere ontgrondingen ten behoeve van verruiming van het stroombed. Herstel van rivierduingraslanden verdient meer aandacht, niet alleen voor de planten maar ook voor bijvoorbeeld wilde bijen. Bruin blauwtje en hooibeestje zijn wat algemenere faunasoorten van droog schraalland. Zij worden in een toenemend aantal gebieden gezien. Dat geldt niet voor de meer kritische en/of weinig mobiele soorten zoals de kommavlinder, laat staan dat er soorten teruggekeerd zijn, zoals de grote parelmoervlinder en de bruine vuurvlinder. Het herstel van de glanshaverhooilanden, die voornamelijk voorkomen in het rivierengebied, moet het hebben van een goed en constant beheer. Dit toch al langdurige proces wordt helaas vertraagd door de stikstofneerslag. Aan de afname van basenminnende soorten zoals karwij is te zien dat ook hier verzuring een rol speelt. In 9 van de 21 gebieden is het aantal meetsoorten groter dan 25%. Met beheerders zijn we in gesprek voor een extra beheerimpuls voor deze graslanden.

SNL-meetsoorten beheertype **Droog schraalland** met aantal gebieden waar de soort in dit beheertype voorkomt (er zijn 26 gebieden met dit beheertype met tenminste 1 meetsoort sinds 1975):

zandblauwtje	11	betonie	1
dwergviltkruid	10	blauwe bremraap	1
zilverhaver	10	bochtige klaver	1
zacht vetkruid	8	cipreswolfsmelk	1
Duits viltkruid	7	dichte bermzegge	1
kruipbrem	7	gelobde maanvaren	1
bevertjes	5	grote centaurie	1
kleine steentijm	5	grote keverorchis	1
steenanjer	5	kaal breukkruid	1
hondsviooltje	4	kleine ruit	1
grote tijm	3	kleine tijm	1
rapunzelklokje	3	knolsteenbreek	1
veldsalie	3	rode bremraap	1
bijenorchis	2	tripmadam	1
borstelkrans	2	verfbrem	1
klavervreter	2	voorjaarsganzerik	1
kleine / moespimpernel	2	walstrobremraap	1
rivierduinzegge	2		

SNL-meetsoorten beheertype **Glanshaverhooiland** met aantal gebieden waar de soort in dit beheertype voorkomt (er zijn 21 gebieden met dit beheertype met tenminste 1 meetsoort sinds 1975):

goudhaver	16	ruige weegbree	4
groot streepzaad	15	wilde marjolein	4
geel walstro	10	beemdooievaarsbek	3
knolboterbloem	10	moeslook	3
kleine ratelaar	9	veldsalie	3
gewone vogelmelk	6	beemdkroon	2
bevertjes	5	aardaker	1
grote bevernel	5	grote leeuwenklauw	1
grasklokje	4	karwij	1
karwijvarkenskervel	4	kluwenklokje	1

Voedselrijk grasland

Kruiden- en faunarijck grasland is, met ruim 4.500 hectare, na droog bos met productie en dennen-, eiken- en beukenbos het meest voorkomende beheertype in Utrecht. Het is natuurgrasland dat (nog) niet de bijzondere soorten van de andere graslandtypen heeft, maar wel tamelijk soortenrijk kan zijn. Het is ook het type dat direct op de kaart komt na functieverandering van landbouw naar natuur. Mede daardoor, en omdat de wat beter ontwikkelde vochtige graslanden al snel tot vochtig hooiland worden gerekend, is de botanische kwaliteit van kruiden- en faunarijck grasland slecht: gemiddeld 2,5 meetsoorten (van 15 mogelijke soorten) per gebied. In 53 van de 254 gebieden met kruiden- en faunarijck grasland is het aantal meetsoorten groter dan 25 %. Een deel van deze graslanden wordt nog ingericht voor hogere doeltypen. Graslanden die niet worden ingericht, moeten worden verschaald via maaien en afvoeren. Dat wordt helaas niet altijd gedaan. Er is dan ook geen duidelijke verandering in kwaliteit waar te nemen. Een aantal graslandvlinders profiteert echter eerder dan de plantenmeetsoorten: bruin blauwtje, bruin zandogje, groot dikkopje en zwartsprietdikkopje worden in een toenemend aantal kruiden- en faunarijck graslanden gezien.

SNL meetsoorten beheertype **Kruiden- en faunarijck grasland** met aantal gebieden waar de soort in dit beheertype voorkomt (er zijn 254 gebieden met dit beheertype met tenminste 1 meetsoort sinds 1975):

grote ratelaar	79	moerasstruisgras	20
kamgras	78	waterkruiskruid	16
knoopkruid	77	karwijvarkenskervel	9
gewone brunel	76	bochtige klaver	3
gewone margriet	57	klavervreter	1
zwarte zegge	35	knolvossenstaart	1
klein vogelpootje	22	witte munt	1
muizenoor	22		

Voedselrijk moeras

De botanische kwaliteit van het voedselrijk moeras is matig tot slecht. In slechts 1 van de 8 gebieden met gemaaid rietland is het aantal meetsoorten hoger dan 25%. Voor veenmoeras is dat 5 van de 30 en in het dynamisch moeras komt geen enkele van de 66 gebieden boven de 25% van de meetsoorten die we in Utrecht zouden kunnen verwachten. Als we kijken naar de twee vorige perioden van 15 jaar dan lijkt de kwaliteit af te nemen, ondanks dat het areaal voedselrijk moeras geleidelijk toeneemt door natuurontwikkeling. Soorten als dotterbloem en krabbenscheer nemen duidelijk af. Oorzaken zijn de slechte waterkwaliteit en, geëutrofeerde waterbodems, vaste of tegennatuurlijke waterpeilen, verdroging en mogelijk ook Amerikaanse rivierkreeften.

Voedselrijke moerassen zijn ook belangrijk voor de fauna, vooral de vogels. En daar gaat het een stuk beter mee. Van de zes meetsoorten gaan op landelijke schaal de baardman, blauwborst, purperreiger en rietzanger vooruit en bruine kiekendief en woudaap achteruit. Van de soorten die niet als meetsoort gelden, nemen ganzen, waterral, lepelaar, roerdomp, kwak, grote zilverreiger en kleinst waterhoen in aantal toe terwijl buidelmee en grote karekiet juist afnemen.

SNL-meetsoorten beheertype **Gemaaid rietland** met aantal gebieden waar de soort in dit beheertype voorkomt (er zijn 8 gebieden met dit beheertype met tenminste 1 meetsoort sinds 1975):

gevleugeld hertshooi	5	grote boterbloem	1
moerasmelkdistel	3	kamvaren	1
moerasvaren	2	waterdrieblad	1
poelruit	2	waterscheerling	1
galigaan	1		

SNL-meetsoorten beheertype **Veenmoeras** met aantal gebieden waar de soort in dit beheertype voorkomt (er zijn 30 gebieden met dit beheertype met tenminste 1 meetsoort sinds 1975):

moerasvaren	17	draadzegge	3
waterscheerling	9	galigaan	3
gevleugeld hertshooi	7	klein blaasjeskruid	3
moeraskartelblad	7	kleinste egelskop	3
poelruit	7	moerasmelkdistel	3
krabbenscheer	5	kleine valeriaan	2
slangenwortel	5	ruwe bies	1
waterdrieblad	5	vleeskleurige orchis	1
moeraslathyrus	4	zomerklokje	1

SNL-meetsoorten beheertype **Dynamisch moeras** met aantal gebieden waar de soort in dit beheertype voorkomt (er zijn 66 gebieden met dit beheertype met tenminste 1 meetsoort sinds 1975):

poelruit	23	rijstgras	2
gevleugeld hertshooi	20	doorgroeid fonteinkruid	1
ruwe bies	6	galigaan	1
krabbenscheer	4	heemst	1
moeraskartelblad	4	kleinste egelskop	1
moerasmelkdistel	4	lidsteng	1
moerasvaren	4	moeraslathyrus	1
waterscheerling	3	waterdrieblad	1

Voedselarm moeras

De voedselarme moerassen hebben voldoende meetsoorten om te spreken van een goede kwaliteit. Dit geldt zowel voor trilveen als voor veenmosrietland en moerasheide. De trend lijkt positief. In 6 van de 9 gebieden met trilveen komt het aantal meetsoorten boven de 25% van het mogelijke aantal. Trilveen is bijzonder soortenrijk en van (inter)nationale betekenis en daarom belangrijk in het natuurbeleid. Het is erg gevoelig voor eutrofiëring, verzuring en verdroging. Deze processen treden bovendien ook op door natuurlijke successie. Daarom zijn er de afgelopen 30 jaar in het Vechtplassengebied veel nieuwe petgaten gegraven, waarin het trilveen zich weer van voren af aan zou moeten ontwikkelen. De verlanding komt echter moeizaam op gang. Naar de oorzaken daarvan wordt veel onderzoek gedaan. Mogelijke factoren zijn verminderde kwelintensiteit, ganzenvraat en vraat door Amerikaanse rivierkreeften. De positieve trend van trilveen is dan ook voornamelijk niet te danken aan de nieuwe petgaten, maar aan ontwikkelingen in minder diep afgegraven percelen. Zowel in het Vechtplassengebied als in de Hellen bij Veenendaal zien we trilveenvegetaties tot ontwikkeling komen op zeer natte, maar vaste bodem, met soorten als draadzegge, moeraskartelblad en groenknolorchis.

Recent zijn er omvangrijke herstelmaatregelen uitgevoerd in het Vechtplassengebied. Agrarische enclaves zijn verworven zodat een natuurgericht waterpeil kan worden ingesteld. Veel percelen zijn afgeplagd zodat een voedselarme bodem is gecreëerd met kwelwater in de wortelzone. Elzenbossen op voormalige trilvenen zijn gerooid. De zal zeker tot positieve resultaten gaan leiden, maar de ervaring leert dat we onder de huidige

omstandigheden vaak meerdere decennia geduld moeten hebben - afgezien van waardevolle pioniervegetatie - voor deze inspanningen zich uitbetalen in een grotere oppervlakte voedselarm moeras van goede kwaliteit.

Veenmosrietland en moerasheide komt in 13 gebieden voor en in 9 daarvan is het aantal meetsoorten hoger dan 25% van het mogelijke aantal. In bestaand veenmosrietland zien we een lichte toename van zuur indicerende soorten als ronde zonnedaauw en sterzegge, maar in Botshol lijkt ook de welriekende nachtorchis toe te nemen, mogelijk als gevolg van zomer- in plaats van wintermaai-beheer.

SNL-meetsoorten beheertype **Trilveen** met aantal gebieden waar de soort in dit beheertype voorkomt (er zijn 9 gebieden met dit beheertype met tenminste 1 meetsoort sinds 1975):

ronde zegge	7	vleeskleurige orchis	4
draadzegge	6	kleine valeriaan	2
klein blaasjeskruid	6	Spaanse ruiter	2
moeraskartelblad	6	blonde zegge	1
waterdrieblad	6	groenknolorchis	1
slank wollegras	4	moeraswespenorchis	1

SNL-meetsoorten beheertype **Veenmosrietland en moerasheide** met aantal gebieden waar de soort in dit beheertype voorkomt (er zijn 13 gebieden met dit beheertype met tenminste 1 meetsoort sinds 1975):

ronde zonnedaauw	9	wilde gagel	3
geveugeld hertshooi	8	blauwe knoop	2
moeraskartelblad	8	slank wollegras	2
kamvaren	7	welriekende nachtorchis	2
waterdrieblad	7	kleine valeriaan	1
sterzegge	5	klokjesgentiaan	1
koningsvaren	4	ruwe bies	1
gewone dophei	3	vleeskleurige orchis	1

Vochtig schraalgrasland

Het areaal nat schraalland en vochtig hooiland is sinds 1990 door natuurontwikkeling toegenomen van 262 tot 904 ha. Dit vertaalt zich duidelijk in een positieve trend voor dit type (het gemiddelde aantal meetsoorten per gebied neemt toe), maar de kwaliteit is desondanks nog slecht.

In 8 van de 39 gebieden met nat schraalland ligt het aantal meetsoorten boven de 25% van het mogelijke aantal. Sommige soorten van nat schraalland komen goed terug na afplaggen, zoals moeraskartelblad en blauwe knoop. Er zijn zelfs soorten teruggekeerd die al vele decennia niet meer in Utrecht waren waargenomen, zoals de draadgentiaan, heidekartelblad, melkviooltje en wijdbloeiende rus. Maar lang niet alle soorten hebben zich hersteld en in de oude schraallandrelicten verdwijnen soms nog soorten, zoals de grote muggenorchis in het Meeuwenkampje. Vooral de kalkrijke blauwgraslanden rondom de Utrechtse Heuvelrug zijn in kwaliteit afgenomen doordat de kwel sterk is afgenomen. Zo is de grondwaterstand op de Heuvelrug lager dan voorheen en worden landbouwgebieden beter gedraineerd. Verdrogingsbestrijding heeft zich beperkt tot

lokale maatregelen (in het natuurterrein zelf), wat onvoldoende is voor volledig herstel. In de veengebieden liggen de schraallandrelicten inmiddels hoger dan de ontwaterde agrarische gebieden er omheen, met verdroging en verzuring tot gevolg. Hier is periodieke inundatie nodig, maar daarvoor is het oppervlaktewater vaak te voedselrijk.

De beoordeling van vochtig hooiland is problematisch omdat in de meeste gevallen geen sprake is van vochtig hooiland. De reden hiervoor is dat de provincie in een aantal gevallen (als er afgeplagd is ten behoeve van dit natuurbeheertype) het type om administratieve redenen op de kaart heeft gezet, zodat de beheerder (dit doen wij bij alle beheerders waar dit van toepassing is, TBO's en particulieren) financieel in staat wordt gesteld het duurdere beheer voor vochtig hooiland uit te voeren en zo de gewenste kwaliteitsverbetering te realiseren. Uiteraard is de bedoeling dat deze gebieden op termijn wel voldoen aan de criteria, maar daardoor is er nu een slechte score voor kwaliteit: in slechts 8 van de 65 gebieden ligt het aantal meetsoorten boven de 25% van het mogelijke aantal. De trend is ook hier positief als gevolg van nieuwe ontwikkeling op afgeplagde landbouwgronden. Ontwikkeling door beheer is een langdurige zaak en de kosten zijn relatief hoog. Door maaien en afvoeren wordt de bodem slechts langzaam voedselarmer, mede door de stikstofdepositie uit de lucht en mineralisatie van veengrond door te lage grondwaterstanden. We zien de minst kritische soorten het eerst reageren, zo is er een toename van gevleugeld hertshooi en bosbies, de kritische soorten reageren in het algemeen veel langzamer, zoals bleke zegge en melkvioltje.

Van de fauna van vochtig schraalland valt op dat de moerassprinkhaan sterk is toegenomen en de zomp-sprinkhaan in mindere mate. Van de ooit rijke dagvlinderfauna van vochtige schraallanden is weinig over. De meeste (meet)soorten waren al voor de zeventiger jaren van de vorige eeuw verdwenen, zoals de rode vuurvlinder, de zilveren maan en het gentiaanblauwtje. Wel is het zo dat de minder kritische maar toch kenmerkende soorten weten te profiteren van nieuwe natuurgebieden. Voorbeelden zijn groot dikkopje en icarusblauwtje.

SNL-meetsoorten beheertype **Nat schraalland** met aantal gebieden waar de soort in dit beheertype voorkomt (er zijn 39 gebieden met dit beheertype met tenminste 1 meetsoort sinds 1975):

moeraskartelblad	25	vetblad	3
blauwe knoop	20	welriekende nachtorchis	3
sterzegge	15	draadgentiaan	2
kleine valeriaan	11	groenknolorchis	2
schildereprijs	11	knotszegge	2
waterdrieblad	9	melkvioltje	2
klokjesgentiaan	8	parnassia	2
draadzegge	7	wijdbloeiende rus	2
moeraswespenorchis	7	bonte paardenstaart	1
Spaanse ruiter	7	dichte / grote muggenorchis	1
blonde zegge	6	gele zegge	1
ronde zegge	5	heidekartelblad	1
vleeskleurige orchis	5	moesdistel	1
vlozegge	4	tweehuisige zegge	0
bevertjes	3		

SNL-meetsoorten beheertype **Vochtig hooiland** met aantal gebieden waar de soort in dit beheertype voorkomt (er zijn 65 gebieden met dit beheertype met tenminste 1 meetsoort sinds 1975):

gevleugeld hertshooi	40	kleine valeriaan	2
moeraskartelblad	21	beemdooievaarsbek	1
trosvrik	21	bevertjes	1
bosbies	12	grote pimpernel	1
waterkruiskruid	9	klimopwaterranonkel	1
vleeskleurige orchis	8	melkvioltje	1
addertong	2	moesdistel	1
bleke zegge	2	welriekende nachtorchis	1

Akker

De akkerflora, vooral op graanakkers, is tot het begin van deze eeuw fors achteruit gegaan. Aan het begin van deze eeuw heeft de provincie actief ingezet op het herstel van de natuurwaarden van akkers. De trend is duidelijk positief, maar omdat dit nog erg plaatselijk is, is de kwaliteit van het beheertype op provinciale schaal nog slecht.

De korensla, het akkeronkruid dat vroeger veel in Utrecht voorkwam, heeft zich flink uitgebreid, maar veel andere soorten komen nog steeds maar heel lokaal voor. In 4 van de 41 akkergebieden ligt het aantal meetsoorten boven de 25% van het mogelijke aantal en 17 meetsoorten komen zelfs maar in één gebied voor.

Van de specifieke flora van akkers op kleigrond zijn veel soorten nieuw verschenen in nieuwe natuurterreinen bij Zeist en Haarzuilens. Daaronder diverse soorten leeuwenbekjes. Het uitwisselen van geogst gewas tussen gebieden draagt hier sterk aan bij. Daarnaast heeft de provincie de uitwisseling van kennis over het beheer van natuurakkers gestimuleerd, waardoor de laatste jaren een grote slag gemaakt is.

De natuurakkers zijn afzonderlijk te klein voor de vestiging van akkervogels zoals veldleeuwerik, zomertortel en ortolaan. Alleen de geelgors lijkt te profiteren van landschappen met natuurakkers. Daarnaast heeft de kleine parelmoervlinder zich weer gevestigd in Utrecht. Dit is een soort die leeft bij akkers.

SNL-meetsoorten beheertype **Kruiden- en faunarijke akker** met aantal gebieden waar de soort in dit beheertype voorkomt (er zijn 41 gebieden met dit beheertype met tenminste 1 meetsoort sinds 1975):

korenbloem	30	franse silene	2
slofhak	14	liggend hertshooi	2
bolderik	11	aardaker	1
korensla	11	akkerboterbloem	1
akkerleeuwenbek	8	akkerdoornzaad	1
valse kamille	8	akkerviltkruid	1
Duits viltkruid	6	blauw walstro	1
bleekgele hennepnetel	5	brede wolfsmelk	1
glad biggenkruid	5	dwergviltkruid	1
dreps	4	eironde leeuwenbek	1
gele ganzenbloem	4	franse boekweit	1
grote leeuwenklauw	4	geoorde veldsla	1
klein taseskruid	4	handjesereprijs	1
kleine leeuwenbek	4	ruw pazelzaad	1
ruige klapproos	4	stinkende kamille	1
akkerandorn	3	vlaswarkruid	1
hondspeterselie	3	wilde ridderspoor	1
naakte lathyrus	3	wilde weit	1
spiesleeuwenbek	3	zilverhaver	1
driekleurig viooltje	2	gewone veldsla	0

Droog bos

De botanische kwaliteit van dennen-, eiken en beukenbos is slecht en er lijkt geen verbetering zichtbaar. Dennen-, eiken en beukenbos komt in 178 gebieden voor en in 23 daarvan is het aantal meetsoorten hoger dan 25% van het mogelijke aantal. Net als bij de heide is de bodem verzuurd. Veel meetsoorten zijn soorten van iets gebufferde bodems, onder andere dalkruid, hengel, gewone salomonszegel, lelietje-van-dalen en valse salie. Deze hebben te leiden van de verzuring. Dalkruid en salomonszegel zijn bovendien oud-bos indicatoren, maar van toename als gevolg van het ouder worden van het bos is geen sprake. Ook zuurminnende soorten, zoals wolfsklauwen, hebben het moeilijk. Dat is een gevolg van de verzuiging als gevolg van stikstofdepositie. Tenger, weinig concurrentiekrachtige soorten worden overwoekerd door bramen en stekelvarens, maar ook door stikstofminnende mossen, die optimaal van de depositie van stikstof weten te profiteren. Alleen de zeldzame dennenorchis is in enkele bossen nieuw verschenen.

De verzuring en ammoniakvervuiling heeft ook tot verarming van de korstmosflora in bossen geleid (zie paragraaf 3.4), zowel op de grond als op de bomen. Mossen van liggend dood hout profiteren echter van het natuurvriendelijke bosbeheer waarbij veel meer dik dood hout in het bos blijft liggen. Een voorbeeld hiervan is het krulbladmos dat in 2005 voor het eerst in Utrecht werd waargenomen en zich inmiddels over de gehele Heuvelrug verspreid heeft op dik, liggend, ontschorst hout.

Het gewijzigde bosbeheer, in combinatie met het ouder worden van het bos, is ook voor vogelsoorten gunstig. Van de 15 meetsoorten vertonen er landelijk gezien 9 een positieve trend, 3 zijn er stabiel, 2 onzeker en 1 neemt af. Met name hollenbroeders nemen toe, zoals de middelste bonte specht. Op provinciale schaal zijn er nog onvoldoende gegevens om een betrouwbare uitspraak te doen, maar verheugend is dat zo'n bijzondere soort als de draaihals weer in Utrecht broedt.

SNL-meetsoorten beheertype **Dennen-, eiken- en beukenbos** met aantal gebieden waar de soort in dit beheertype voorkomt (er zijn 178 gebieden met dit beheertype met tenminste 1 meetsoort sinds 1975):

gewone salomonszegel	55	geschubde mannetjesvaren	11
lelietje-van-dalen	51	dennenorchis	3
hengel	36	grote veldbies	2
dubbelloof	33	witte veldbies	2
dalkruid	24	mispel	1
koningsvaren	23	schaduwkruiskruid	1
valse salie	20	zevenster	1
bosanemoon	17	stippelvaren	0
witte klaverzuring	17		

Vochtig bos

De vochtige bossen laten een wisselend beeld zien wat de botanische kwaliteit betreft. Die loopt uiteen van redelijk goed voor het rivier- en beekbegeleidend bos, via matig voor hoog- en laagveenbos, tot slecht bij het haagbeuken- en essenbos en het vochtig hakhout. Er zijn geen trends waarneembaar.

Het aantal gebieden waar meer dan 25% van de meetsoorten voorkomt is voor:

- Rivier- en beekbegeleidend bos: 3 van de 13 gebieden
- Hoog- en laagveenbos: 8 van de 32 gebieden
- Haagbeuken- en essenbos: 1 van de 25 gebieden
- Vochtig en hellinghakhout: 2 van de 25 gebieden

Veel vochtige bossen zijn verruigd en verdroogd. Soorten als bosaardbei, dotterbloem en boszegge leggen het af tegen bramen en brandnetels. Wat ook een reden is voor de mindere score is dat er sinds 1990 veel nieuw vochtig bos is aangelegd: 438 hectare (totale oppervlakte nu 1987 hectare). Aangezien bosplanten zich zeer langzaam verspreiden, kunnen in deze bossen nog weinig meetsoorten worden verwacht.

In het essenhakhout wordt de verruiging versterkt door het afsterven van de essen door de essentaksterfte, waardoor er meer licht op de bodem komt (zie paragraaf 2.4.1). Ook wilgengriend kan als een vochtig bostype worden beschouwd. In alle Utrechtse wilgengrienden bij elkaar zijn slechts 4 meetsoorten aanwezig (van de 15 landelijke soorten). Dit heeft te maken met het feit dat de Utrechtse grienden binnendijks en dus relatief droog liggen.

De goede kwaliteit van het rivier- en beekbegeleidend bos komt door enkele soortenrijke bosstroken in de oostelijke uiterwaarden. De vochtige bossen bij Vianen (binnendijs) zijn vergelijkbaar van kwaliteit met het haagbeuken- en essenbos. Het hoog- en laagveenbos in het Vechtplassengebied en Botshol wordt steeds dichter en donkerder, waardoor de soorten verdwijnen die overgebleven zijn van de veenmosrietlanden en trilvenen waaruit ze relatief kort geleden zijn ontstaan.

De vogelbevolking trekt zich weinig aan van wat er op de grond gebeurt. Van de 26 meetsoorten van vochtige bossen vertonen er op landelijk niveau 15 een positieve en 4 een negatieve trend (2007 – 2018). Zeven soorten zijn stabiel. Op provinciaal niveau zijn van acht soorten betrouwbare trends beschikbaar. Opvallend is dat die trend bijna altijd slechter is dan de landelijke trend. De reden hiervoor is onduidelijk.

soort	landelijke trend	provinciale trend
boomkruiper	+	=
grote bonte specht	+	+
boomklever	+	=
groene specht	+	=
Cetti's zanger	++	onzeker
kneu	+	=
sprinkhaanzanger	+	onzeker
putter	++	+

Bijlage 5, tabel 1: Trends van vogels in vochtige bossen.

Opvallend is dat er ondanks een toename in het areaal vochtig bos (met name rondom Utrecht) geen positieve trend zichtbaar is in de plantensoorten, anders dan bij bijvoorbeeld nat schraalland. Dit heeft te maken met het slechte dispersievermogen van deze soorten en de zeer langzame ontwikkeling van het bosmilieu.

SNL-meetsoorten beheertype **Rivier- en beekbegeleidend bos** met aantal gebieden waar de soort in dit beheertype voorkomt (er zijn 13 gebieden met dit beheertype met tenminste 1 meetsoort sinds 1975):

gewone vogelmelk	3	besanjelier	1
kruisbladwalstro	3	rivierkruiskruid	1
maarts viooltje	2	slangenlook	1
moeraskruiskruid	2		

SNL-meetsoorten beheertype **Hoog- en laagveenbos** met aantal gebieden waar de soort in dit beheertype voorkomt (er zijn 32 gebieden met dit beheertype met tenminste 1 meetsoort sinds 1975):

wateraardbei	15	draadzegge	4
poelruit	13	kamvaren	3
koningsvaren	8	sterzegge	3
waterdrieblad	7	moeraswolfsmelk	2
galigaan	6	slank wollegras	1
waterviolier	6	stijve zegge	1
wilde gagel	6	kleine veenbes	0
moeraslathyrus	5	paardenhaarzegge	0

SNL-meetsoorten beheertype **Haagbeuken- en essenbos** met aantal gebieden waar de soort in dit beheertype voorkomt (er zijn 25 gebieden met dit beheertype met tenminste 1 meetsoort sinds 1975):

boszegge	5	gele anemoon	1
daslook	5	gulden boterbloem	1
gewone bermzegge	5	kleine kaardenbol	1
grote keverorchis	4	knolribzaad	1
bleeksporig bosviooltje	2	muskuskruid	1
kruisbladwalstro	2	slanke sleutelbloem	1
wegedoorn	2	tweestijlige meidoorn	1

SNL-meetsoorten beheertype **Vochtig en hellinghakhout** met aantal gebieden waar de soort in dit beheertype voorkomt (er zijn 25 gebieden met dit beheertype met tenminste 1 meetsoort sinds 1975):

bosanemoon	5	haagbeuk	1
boszegge	4	moeraslathyrus	1
grote keverorchis	4	waterdrieblad	1
bosaardbei	3	welriekende agrimonie	1
bleke zegge	1	moerasviooltje	0
gulden boterbloem	1	moeraswolfsmelk	0

SNL-meetsoorten beheertype **Wilgengriend** met aantal gebieden waar de soort in dit beheertype voorkomt (er zijn 26 gebieden met dit beheertype met tenminste 1 meetsoort sinds 1975):

scherpe zegge	5	moeraskruiskruid	1
poelruit	3	waterdrieblad	1

Vennen

Gezien het kleine aantal vennen in Utrecht zijn er geen statistisch betrouwbare getallen over trends en kwaliteit. Voor de zwakgebufferde vennen is er echter weinig botanisch herstel bekend, ondanks uitgevoerde herstelmaatregelen in het verleden. Sommige soorten als waterpostelein en veelstengelige waterbies nemen toe, maar de echt karakteristieke soorten zoals oeverkruid en waterlobelia zijn niet teruggekeerd en moerashersthooi en drijvende waterweegbree weten op slechts één plaats stand te houden. Voor de zure vennen geldt hetzelfde. De kenmerkende hoogveensoorten komen niet tot ontwikkeling, de vegetatieontwikkeling op de oevers blijft beperkt tot kleine zonnedaauw en algemene veenmossen.

De libellenfauna van vennen vertoont landelijk sinds 2007 een dalende lijn (<https://www.clo.nl/indicatoren/nl138714-libellen>). Dit is ook in Utrecht waar te nemen. De NDFF bevat bijvoorbeeld 174 records van de venglazenmaker, waarvan 4 na 2007 (2 locaties). De maanwaterjuffer telt 70 records, waarvan nog maar 1 na 2007 (Leersumse plassen). Het is niet duidelijk waardoor de recente achteruitgang is veroorzaakt.

6.6 BIJLAGE 6. VOORTOUPNEMERS NATURA 2000

Naam gebied	Voortouwnemer	Vogel- (V) en/of Habitatrichtlijn (HR)	Voormalig PAS
Rijntakken	Provincie Gelderland	VHR	ja
Binnenveld	Provincie Utrecht	HR	ja
Lingegebied en Diefdijk-Zuid	Provincie Gelderland	HR	ja
Eemmeer & Gooimeer Zuidoever	Rijkswaterstaat	VR	nee
Kolland & Overlangbroek	Provincie Utrecht	HR	ja
Uiterwaarden Lek	Provincie Utrecht	VHR	ja
Botshol	Provincie Utrecht	VHR	ja
Oostelijke Vechtplassen	Provincie Noord-Holland (provincie Utrecht is verantwoordelijk voor de inrichting en monitoring van het Utrechtse deel)	VHR	ja
Nieuwkoopse Plassen & De Haeck	Provincie Zuid-Holland	VHR	ja
Zouweboezem	Provincie Utrecht	VHR	ja

Bijlage 6, tabel 1. Natura 2000-gebieden met voortouwnemers.

6.7 BIJLAGE 7. SUBSIDIE AGRARISCH NATUURBEHEER

Agrarisch collectief	Oppervlakte 2016	Oppervlakte 2019	Jaarbedrag 2016 (euro)	Jaarbedrag 2019 (euro)
ANV Lopikerwaard	1.040	1.573	394.547	723.546
Open Grasland	1.012	1.524	279.585	514.025
Natte Dooradering	0	0	0	0
Droge Dooradering	6	11	114.962	150.959
Water	22	38	35.516	58.561
Hollandse Venen	83	83	29.551	29.551
Open Grasland	81	81	26.231	26.232
Natte Dooradering	2	2	3.319	3.319
Droge Dooradering	0	0	0	0
Water	0	0	0	0
Alblasserwaard-Vijfheerenlanden	67	191	59.906	137.407
Open Grasland	57	175	24.932	72.898
Natte Dooradering	0	0	0	0
Droge Dooradering	9	12	34.973	60.908
Water	0	4	0	3.600
Utrecht Oost	241	717	755.191	1.644.272
Open Grasland	0	0	0	0
Natte Dooradering	6	7	9.437	11.387
Droge Dooradering	210	540	703.422	1.341.009
Water	24	170	42.331	291.876
Rijn, Vecht en Venen	2.553	3.107	1.324.559	1.709.916
Open Grasland	2.300	2.793	934.061	1.101.447
Natte Dooradering	85	86	150.289	150.289
Droge Dooradering	9	19	29.233	163.086
Water	157	209	210.976	295.092
Rijn & Gouwe Wiericke	147	190	79.438	129.246
Open Grasland	130	153	57.213	77.139
Natte Dooradering	0	0	0	0
Droge Dooradering	0	1	0	1.500
Water	17	35	22.225	50.606
Eemland	1.478	2.078	683.981	979.992
Open Grasland	1.478	2.057	678.654	935.724
Natte Dooradering	0	0	0	0
Droge Dooradering	0	0	5.326	17.973
Water	0	20	0	26.295

Bijlage 7, tabel 1. Oppervlakte (hectares) en verstrekte subsidies voor beheerjaar 2016 en beheerjaar 2019 per leefgebied en categorie water per collectief, exclusief grondgebied Zederik en Leerdam (op basis van afgegeven beschikkingen eind 2015 en eind 2018).

6.8 BIJLAGE 8. COMPENSATIEVERPLICHTINGEN

Compensatieplichtige	Compensatieplichtig project	Totale oppervlakte te realiseren compensatie	Waarvan oppervlakte NNN-overige natuur (1)	Waarvan oppervlakte NNN-bos (1)	Waarvan oppervlakte Wnb-bos (1)
Externe partijen					
Rijkswaterstaat	Verbreding A27	3,67	1,79	1,88	0
Rijkswaterstaat	Verbreding A12	2,00	2,00	0	0
Rijksvastgoedbedrijf	DNB, Huis ter Heide	2,10	0	0	2,10
Particulier	Woning in strijd met KV (2)	0,35	0,35	0	0
Subtotaal extern		8,12	4,14	1,88	2,10
Intern provincie					
Domein Mobiliteit	Faunapassage N227	0	0	0	1,00
Domein Mobiliteit	Fietspad N224	0,06	0,06	0	
Subtotaal intern		1,06	0,06	0	1,00
Totaal		9,18	4,20	1,88	3,10

Bijlage 8, tabel 1. Overzicht van gesloten overeenkomsten (hectares) tussen provincie en compensatieplichtigen (locatie Autenasekade).

(1) NNN-overige natuur betreft een compensatieverplichting die is ontstaan door aantasting van het NNN, niet zijnde bos. De realisatie kan bestaan uit een ander natuurype dan die verloren is gegaan. NNN-bos betreft een compensatieverplichting die is ontstaan door aantasting van bos in het NNN. Er dient in dit geval ook in bos gecompenseerd te worden. Wnb-bos betreft een boscompensatieverplichting op basis van de Wet natuurbescherming (Wnb), voortvloeiend uit het kappen van bos buiten het NNN.

(2) KV = kwalitatieve verplichting natuur. De vestiging van een KV is als voorwaarde verbonden aan een subsidie functieverandering (van landbouwgrond naar natuur). Doel van de KV is de instandhouding en het beheer van gerealiseerde natuur te borgen.

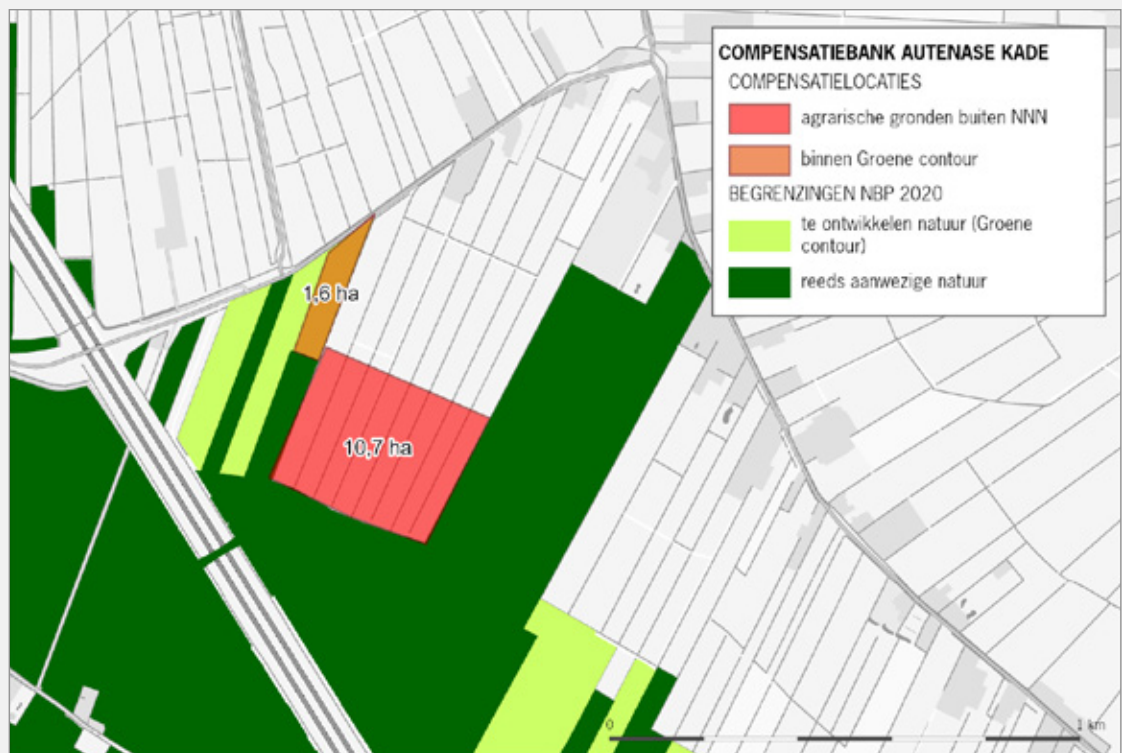
Op de locatie Valkenheide is realisatie van een deel van de compensatieverplichting van de spooronderdoorgang N226 bij Maarsbergen voorzien (tenminste 5 ha). Daarnaast is op de locatie ook voorzien de realisatie van een deel van de kwaliteitsimpuls voor natuur, die in samenhang met de realisatie van het ecoduct over de N226 nabij Valkenheide zal plaatsvinden en waarover met omliggende landgoederen (Maarsbergen en Kombos) afspraken zijn gemaakt (tenminste 6 ha). Over zowel de realisatie van de compensatie voor de spooronderdoorgang N226 als de kwaliteitsimpuls voor natuur dienen nog definitieve afspraken te worden gemaakt.

Onderstaande kaarten tonen beide locaties. Verklaring kleuren:

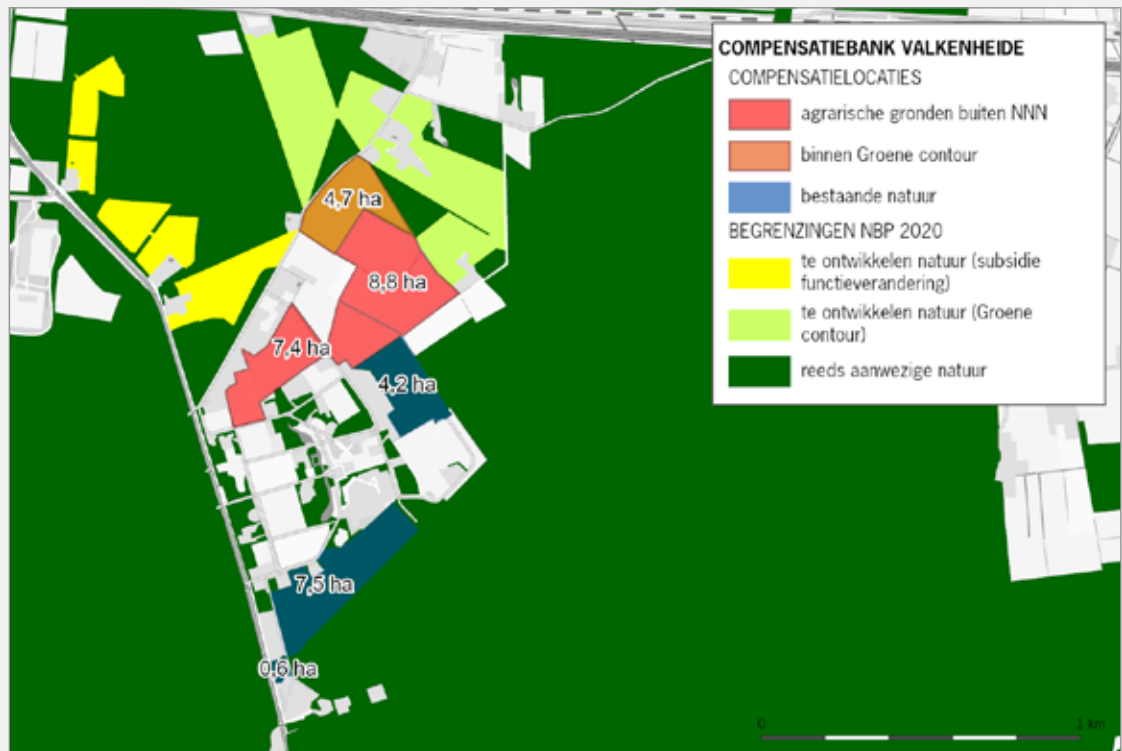
Oranje, blauw en rood betreffen de gronden die onderdeel uitmaken van de compensatielocatie.

Oranje zijn gronden gelegen in de Groene Contour. De blauwe gronden zijn bestaande natuur. De rode gronden bij de locatie Autenasekade zijn agrarische gronden buiten het NNN. De rode gronden bij de locatie Valkenheide zijn agrarische gronden binnen het NNN (NNN-agrarisch).

De relatie met de omliggende natuur in het NNN is aangegeven met de kleuren donkergroen (bestaande natuur), geel (te ontwikkelen natuur/functieverandering) en lichtgroen (Groene Contour).

Bijlage 8, kaart 1. Locatie compensatiebank Autenase kade.

Bijlage 8, kaart 2. Locatie compensatiebank Valkenheide.

7 BIJLAGE 9. STAND VAN ZAKEN EDELHERT, DAMHERT EN WILD ZWIJN IN DE PROVINCIE UTRECHT 2018 – 2019

7.1.1 SAMENVATTING

Bij de vaststelling van de Beleidsnota edelhert, damhert en wild zwijn op 30 januari 2012 is toegezegd om iedere twee jaar een overzicht van de stand van zaken aan Provinciale Staten voor te leggen. Dit vormt de vierde rapportage, die de jaren 2018 en 2019 bestrijkt. Op basis van deze rapportage kan geconcludeerd worden dat de afgegeven ontheffingen, gebaseerd op het provinciale beleid, het mogelijk hebben gemaakt om de stand van damhert en wild zwijn te beheren.

Het Utrechts Landschap en beheerders uit de omgeving beperken de stand van damherten op de Plantage Willem III / Remmerdense Heide en de omgeving. Buiten dit gebied is ons beleid dat er geen damherten voorkomen. Dit is niet gerealiseerd. Voor wilde zwijnen is het beleid een nulstand in de hele provincie, ook dit is niet gerealiseerd. Omdat het gebied Elster Buitenwaard samen met Plantage Willem III / Remmerdense Heide één beheereenheid vormt wordt er niet gestreefd naar een nulstand in de Elster Buitenwaard.

Omdat edelherten in de evaluatieperiode niet zijn gesignaleerd is er nog geen ervaring opgedaan met de omgang en de beheersbaarheid van kleine aantallen edelherten in de provincie Utrecht.

De volgende rapportage over edelhert, damhert en wild zwijn zal eveneens onderdeel gaan uitmaken van de Rapportage Natuur en zal dan betrekking hebben op de jaren 2020-2023.

7.1.2 INLEIDING

Provinciale Staten hebben in januari 2012 ingestemd met beleid voor edelhert, damhert en wild zwijn in de provincie Utrecht. Essentie van dit beleid is dat er voor wild zwijn en damhert een nulstand wordt nagestreefd. Alleen in het gebied Plantage Willem III / Remmerdense Heide wordt ruimte geboden voor een beheersbare groep damherten. Voor het edelhert zullen op plaatsen waar daarvoor voldoende mogelijkheden zijn kleine groepen kunnen voorkomen. Deze groepen zullen beheerd worden om de dichtheid laag te houden. Er zal monitoring en evaluatie plaatsvinden die de basis vormen voor flankerend beleid om risico's en negatieve effecten van edelherten te beperken. Tijdens de behandeling van de beleidsnota is toegezegd om iedere twee jaren een overzicht van de stand van zaken aan Provinciale Staten voor te leggen. Tot nu toe is dat drie keer gebeurd in de vorm van een korte rapportage. In de derde rapportage, die de jaren 2016 en 2017 bestreek, is aangekondigd dat volgende rapportages onderdeel worden van de driejaarlijks Rapportage Natuur. Dit hoofdstuk geeft de stand van zaken weer met betrekking tot edelhert, damhert en wild zwijn in de provincie Utrecht gedurende de jaren 2018 en 2019.

7.1.3 WERKWIJZE

Informatie over verspreiding en aantallen van beschermde diersoorten die een dreiging voor schade kunnen vormen, wordt onder auspiciën van de Faunabeheereenheid jaarlijks verzameld. Dat gebeurt tijdens de jaarlijkse voorjaarsstelling. Voor damherten gebeurt dat al sinds 2005. Registratie van aantallen en verspreiding van wild zwijn en edelhert maken sinds 2014 onderdeel uit van deze telling.

Daarnaast vindt er monitoring door de provincie plaats. Tijdens deze monitoring wordt de aanwezigheid van bedreigde en indicatieve planten- en diersoorten geïnventariseerd in de provincie Utrecht. De onderzoekers die het veldwerk uitvoeren zijn sinds 2012 geïnstrueerd om ook aanwezigheid van edelhert, damhert en wild zwijn te registreren. Deze informatie wordt direct ingevoerd in de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF). In de NDFF worden gevalideerde waarnemingen van planten- en diersoorten beheerd. Daarin zitten naast systematische verzamelde gegevens ook losse waarnemingen van edelhert, damhert en wild zwijn. In het Faunaregistratiesysteem waarin het gebruik van provinciale ontheffingen wordt geregistreerd bestaat de mogelijkheid om waarnemingen van soorten in te voeren, ook als er geen beheer heeft plaatsgevonden. Bovenstaande bronnen zijn alle benut om een overzicht te verkrijgen van de aanwezigheid en talrijkheid van edelhert, damhert en wild zwijn in de provincie Utrecht. Ze geven bij elkaar voldoende inzicht in de aanwezigheid en verspreiding van deze hoefdieren.

Voor schadegegevens is gebruik gemaakt van het overzicht van schadegevallen in de provincie Utrecht dat aangeleverd is door BIJ12 Faunazaken.

In het Faunaregistratiesysteem wordt afschot geregistreerd van soorten waarvoor ontheffingen beschikbaar zijn. De Stichting Valwild Utrecht draagt zorg voor aangereden en gevonden in het wild levende dieren in de provincie Utrecht door middel van deskundige vrijwilligers die, op adequate wijze, zorgen voor het zo nodig uit hun lijden helpen van aangetroffen dieren. De stichting houdt hiervan een registratie bij. Hoewel het hier voornamelijk om reeën gaat wordt de stichting ook benaderd als het om edelhert, damhert of wild zwijn gaat. Data uit het Faunaregistratiesysteem, aangeleverd door de Faunabeheereenheid, en het gegevensbestand van de Stichting Valwild Utrecht zijn gebruikt om inzicht te krijgen in de aantallen dieren die aan de populatie zijn onttrokken. Dieren die op een natuurlijke manier gestorven zijn zullen echter bij deze registraties onvolledig in beeld zijn. Ze blijven in het veld vaak onopgemerkt en zullen door de activiteiten van aaseters uiteindelijk niet meer zichtbaar zijn.

7.1.4 ONTHEFFINGEN

In de evaluatieperiode waren de volgende ontheffingen beschikbaar:

- ontheffing voor het opsporen en doden van damherten, ter voorkoming en bestrijding van belangrijke schade aan gewassen en in het belang van de verkeersveiligheid. Deze ontheffing geldt voor het werkgebied van de Faunabeheereenheid Utrecht met uitzondering van het gebied Plantage Willem III / Remmerdense Heide in beheer bij Stichting Het Utrechts Landschap. De ontheffing geldt tot 1 september 2019, en is voor maximaal 12 maanden verlengd;

7.1.5 RESULTATEN

Bij de drie hoefdiersoorten wordt telkens een korte omschrijving gegeven van aanwezigheid, schadebeeld en beheer voorafgaand aan de geëvalueerde periode en vervolgens tijdens de geëvalueerde periode (1 januari 2018 tot 1 januari 2020).

Edelhert

In de periode 2007 tot en met 2010 waren er edelherten aanwezig in het Utrechtse deel van de Gelderse Vallei. Waarnemingen werden gedaan in de omgeving van Woudenberg, Scherpenzeel en Renswoude. Het maximale aantal dat werd waargenomen bedroeg drie. De laatste waarneming is van 7 juli 2010. Er is geen edelhertenschade, samenhangend met deze dieren in de provincie Utrecht, door het Faunafonds getaxeerd.

In de periode 2018 tot en met 2019 zijn geen edelherten in de provincie Utrecht waargenomen (bron NDFP). In de geëvalueerde periode is geen edelhertenschade door BIJ12 Faunazaken in de provincie Utrecht getaxeerd. De Stichting Valwild Utrecht meldt uit de jaren 2018 en 2019 geen aanrijdingen met edelherten in de provincie Utrecht.

Conclusie edelhert

Edelherten komen nog niet voor in de provincie Utrecht.

Damhert

In 2000 werden er op de Plantage Willem III enkele damherten waargenomen. Na een trage aanwas nemen de aantallen sinds 2011 sneller toe. Er is in 2010 beperkte damhertenschade aan maïs door het Faunafonds getaxeerd. Nadien is er door het Faunafonds geen damhertenschade in Utrecht meer getaxeerd.

In de periode 2018-2019 zijn er groepen damherten waargenomen in de Plantage Willem III / Remmerdense Heide, de Elster Buitenwaard en in de Blauwe Kamer (Kaart 23 Waarnemingen van damherten in de provincie Utrecht in 2018 en 2019 (bron: NDFP)). In de bossen ten zuiden van Maarn, het Noorderpark en bij Haarzuilens werden enkele exemplaren gezien. De stip in de Blauwe Kamer heeft betrekking op een groep van 15 binnen een raster gehouden damherten (bron NDFP).

In totaal werden in de provincie Utrecht in 2018 112 en in 2019 90 damherten waargenomen. In het gebied Plantage Willem III / Remmerdense Heide en de direct omgeving waren dat in 2018 96 en in 2019 80 dieren. In de geëvalueerde periode is geen damhertenschade door BIJ12-Faunazaken in de provincie Utrecht getaxeerd.

Bijlage 9, kaart 1. Waarnemingen van damherten in de provincie Utrecht in 2018 en 2019 (bron: NDFF)

In 2018 en 2019 hebben er in de provincie Utrecht respectievelijk 6 en 1 aanrijdingen met damherten plaatsgevonden (bron: Stichting Valwild Utrecht). Deze aanrijdingen hebben zich deels in de omgeving van de Plantage Willem III / Remmerdense Heide voorgedaan. Een ander deel vond plaats op andere plaatsen in de Gelderse Vallei en in de Lopikerwaard en had betrekking op ontsnapte gehouden dieren.

In 2018 zijn er op de Plantage Willem III / Remmerdense Heide 27 damherten aan de populatie onttrokken. In 2019 werden er in dit gebied 13 aan de populatie onttrokken. Daarnaast werden er buiten Plantage Willem III / Remmerdense Heide in 2018 4 damherten aan de populatie onttrokken (in de Gelderse Vallei en in het Langbroekergebied) en in 2019 2 (in het Noorderpark).

Conclusie damhert

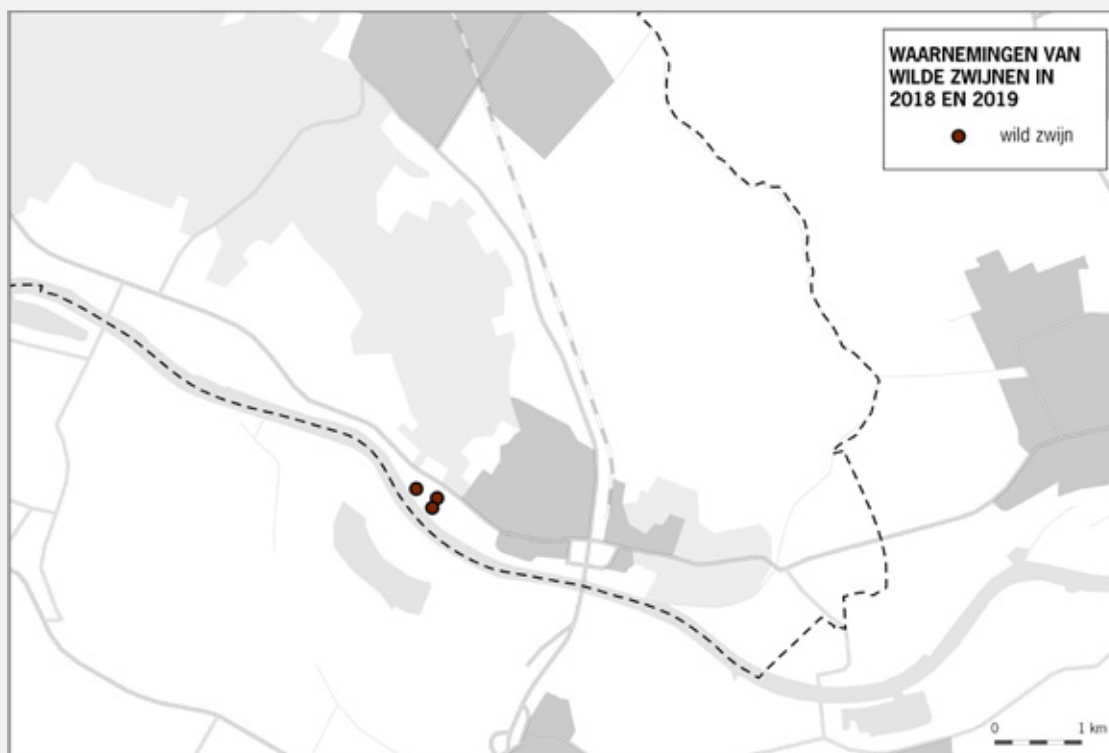
Het is in de geëvalueerde periode gelukt om door middel van gericht beheer de aantallen damherten op en rond de Plantage Willem III te reduceren. Het aantal was in 2018 hoger maar is door actief beheer weer gereduceerd tot 80 damherten. Op andere plaatsen in de provincie worden incidenteel damherten gezien; het vermoeden is dat het ontsnapte dieren betreft. In de meeste gevallen vindt hier actief beheer plaats om de nulstand te waarborgen.

Wild zwijn

In de herfst van 2010 verschenen de eerste twee wilde zwijnen bij Rhenen. De schade veroorzaakt door wilde zwijnen in grasland werd door het Faunafonds toen getaxeerd (694 euro). Mogelijk dat er nog één van deze twee zwijnen wordt waargenomen in de Palmerswaard. In 2014 is éénmalig een schade van 277 euro getaxeerd, mogelijk veroorzaakt door dit zwijn.

In de jaren 2012 en 2013 zijn twee keer groepen wilde zwijnen in de omgeving van Rhenen verschenen. Of deze dieren dit gebied op een natuurlijke manier bereikt hebben is niet zeker. Deze dieren zijn beheerd om schade te voorkomen. In het Gelderse deel van de Gelderse Vallei worden ten noorden van Ede regelmatig wilde zwijnen waargenomen. Zwervende dieren worden incidenteel waargenomen in het Gelderse deel van het Binnenveld.

In de jaren 2018 en 2019 zijn er verschillende waarnemingen van telkens één wild zwijn in de Palmerswaard (Kaart 24 Waarnemingen van wilde zwijnen in de provincie Utrecht gedurende de jaren 2018 en 2019 (bron NDFP)). Het is aannemelijk dat dit waarnemingen zijn van hetzelfde wilde zwijn dat sinds 2010 af en toe wordt waargenomen.

Bijlage 9, kaart 2. Waarnemingen van wilde zwijnen in de provincie Utrecht gedurende de jaren 2018 en 2019 (bron NDFP)

In 2018 en 2019 is geen wilde zwijnschade door BIJ12 Faunazaken in de provincie Utrecht getaxeerd. In die periode hebben er zich geen aanrijdingen met wilde zwijnen in de provincie Utrecht voorgedaan (bron: Stichting Valwild Utrecht). Ook zijn er geen wilde zwijnen aan de populatie onttrokken.

Conclusie ten aanzien van wild zwijn

In de geëvalueerde periode is er een wild zwijn in de provincie Utrecht waargenomen waarmee de nulstand niet bereikt is.

7.1.6 GEVOLGEN VOOR BEHEER

Op basis van deze rapportage kan geconcludeerd worden dat de afgegeven ontheffingen, gebaseerd op het provinciale beleid, het mogelijk hebben gemaakt om de stand van damhert beperkt te houden. Het beheer door het Utrechts Landschap en beheerders uit de omgeving draagt zorg voor het instandhouden van een groep damherten op het terrein van de Plantage Willem III / Remmerdense Heide en omgeving, zonder dat hierdoor in de jaren 2018 en 2019 problemen in de omgeving zijn ontstaan. Het realiseren van een nulstand voor damherten in de provincie Utrecht is buiten de Plantage Willem III / Remmerdense Heide weliswaar niet gerealiseerd, maar door het onttrekken van de dieren die buiten de Plantage Willem III / Remmerdense Heide liepen zijn problemen voorkomen. Sinds het realiseren van de verbinding tussen Plantage Willem III / Remmerdense Heide en de Elster Buitenwaard kunnen ook damherten deze uiterwaarden bereiken. Uit de waarnemingen blijkt dat ze dit ook doen.

Beheer van wilde zwijnen heeft in de jaren 2018 en 2019 niet plaatsgevonden.

Omdat edelherten in de evaluatieperiode niet zijn gesignaleerd is er nog geen ervaring opgedaan met de omgang en de beheersbaarheid van kleine aantallen edelherten in de provincie Utrecht.

Plantage Willem III / Remmerdense Heide vormt, sinds de verbinding met de Elster Buitenwaard gerealiseerd is, samen met deze uiterwaard één beheereenheid. Het beheer van de groep damherten dient dan ook in de gehele beheereenheid plaats te kunnen vinden. Het Utrechts Landschap heeft aangegeven in deze beheereenheid een groep van ongeveer 80 damherten te willen beheren en dus geen nulstand in de Elster Buitenwaard na te streven. Door lerend beheren, en na inrichting van de Elster Buitenwaard, zal een maximale streefstand voor het gehele gebied vastgesteld worden. Zolang dit geen problemen veroorzaakt met het realiseren van de nulstand buiten dit leefgebied is een dergelijke aanpak voor de hand liggend. Dit beheer zal onderdeel uitmaken van het nieuwe Faunabeheerplan. Het nulstandbeheer heeft dan betrekking op het volledige grondgebied van de provincie Utrecht, met uitzondering van het gebied Plantage Willem III / Remmerdense Heide / Elster Buitenwaard.

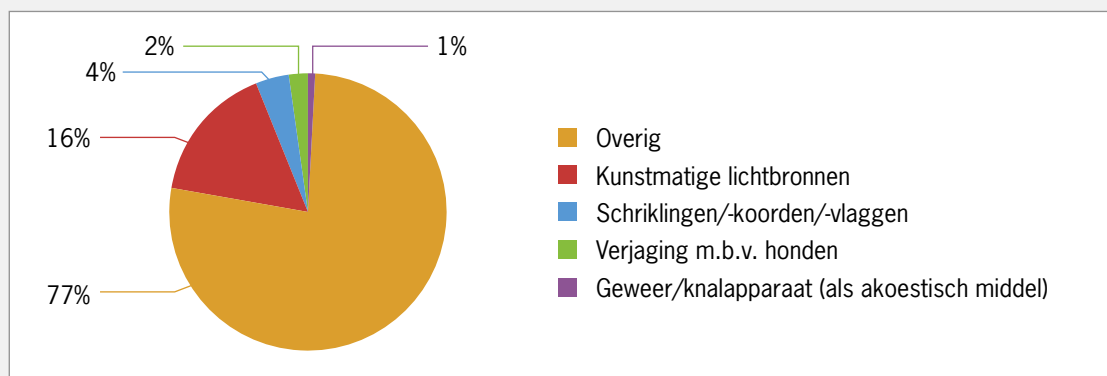
7.1.7 VERVOLG

De volgende rapportage over de stand van zaken met betrekking tot edelhert, damhert en wild zwijn zal onderdeel uitmaken van de Rapportage Natuur 2024 en zal dan betrekking hebben op een periode van vier jaren: 2020, 2021, 2022 en 2023.

7.2 BIJLAGE 10: JAREN 2017-2018 EN 2019 UIT JAARVERSLAGEN FBE UTRECHT

Preventieve maatregelen

In totaal is in 2019 ruim 1.600 keer een preventieve maatregel waarbij actief wilde dieren zijn verjaagd of verjagingsobjecten zijn geplaatst, ingevoerd in het Fauna Registratie Systeem. Hierbij wordt onder andere gebruik gemaakt van linten, poppen, vlaggen, kunstmatige lichtbronnen, akoestische middelen, honden en voertuigen. Onder de categorie 'kunstmatige lichtbronnen' valt onder andere het gebruik van flitslampen en laserlicht. De categorie 'overig' bestaat voornamelijk uit verjaging door menselijke aanwezigheid. Onderstaande figuur geeft de verhoudingen van de toegepaste preventieve maatregelen weer. Het registreren van preventieve maatregelen is echter niet verplicht (behoudens bij formele tegemoetkomingsaanvragen landbouwschade BIJ12), waardoor de data geregistreerd in het Fauna Registratie Systeem de minimale inspanning van agrariërs en uitvoerders weergeeft en het mogelijk is dat de werkelijke verhoudingen tussen de gebruikte middelen anders liggen. Uit een onderzoek van Centrum voor Landbouw en Milieu blijkt dat agrariërs gemiddeld 36 uur (melkveehouderij) tot 50 uur (akkerbouw, fruitteelt) besteden aan verjaging.

Figuur Verhoudingen van de geregistreerde preventieve maatregelen

Afschot

In FRS (Fauna Registratie Systeem) worden de afschotdata op basis van ontheffingen en provinciale vrijstelling geregistreerd, deze bestrijken een periode van een kalenderjaar (1 januari t/m 31 december 2019). Afschotdata van het beheer op basis van jacht, landelijke vrijstelling en provinciale opdracht wordt apart geregistreerd en aangeleverd door de jagersvereniging/ wildbeheereenheden. In het verleden gebeurde dit op boekjaar-niveau, lopend van 1 april t/m 31 maart. Op dit moment is er sprake van een transitiejaar, aangezien per 1 februari 2020 de landelijke vrijstelling en provinciale opdracht ook in FRS geregistreerd gaan worden en de registratieperiode van de wildsoorten wordt verlegd naar 1 februari t/m 31 januari. Bijgevolg zijn de afschotgegevens op basis van de jacht, landelijke vrijstelling en provinciale opdracht in onderliggend jaarverslag voor de periode 1 april 2019 t/m 31 januari 2020. Indien er voor een diersoort naast landelijke vrijstelling of jacht ook een ontheffing staat vermeld dan is deze aanvullend op de vrijstelling of bejaagbare periode.

Schade

In het wild levende dieren kunnen schade veroorzaken aan land-, tuin- en bosbouw. Een grondgebruiker kan (dreigende) schade beperken of voorkomen door preventieve maatregelen te treffen. Indien deze maatregelen niet het beoogde effect hebben kan de grondgebruiker overgaan op verjaging met ondersteunend afschot. Mocht er ondanks deze (preventieve) maatregelen toch bedrijfsmatige schade optreden aan land-, tuin- of bosbouw, dan kan de grondgebruiker een verzoekschrift tegemoetkoming faunaschade indienen bij BIJ12 Faunazaken.

8 AFKORTINGEN EN BEGRIPPEN

ANLb	Agrarisch natuur- en landschapsbeheer
AVP	Agenda Vitaal Platteland
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
EHS	Ecologische Hoofdstructuur
FBE	Faunabeheereenheid
FRS	Fauna Registratie Systeem
IVN	Instituut voor natuureducatie en duurzaamheid
KV	Kwalitatieve Verplichting
LEU	Landschap Erfgoed Utrecht
LPI	Living Planet Index
MJPO	Meerjarenprogramma Ontsnippering
NEM	Netwerk Ecologische Monitoring
NMU	Natuur en Milieufederatie Utrecht
NNN	NatuurNetwerk Nederland
NPUH	Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug
PAS	Programma Aanpak Stikstof
POP3	3 ^e Plattelandsontwikkelingsprogramma
PRV	Provinciale Ruimtelijke Verordening
RodS	Recreatie om de Stad
RUD	Regionale Uitvoeringsdienst
RVO	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
SBB	Staatsbosbeheer
SKNL	Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap
SNL	Subsidiestelsel Natuur- en Landschapsbeheer
USB	Subsidieregeling Biodiversiteit
VNL	Verordening Natuur en Landschap
FRS	Fauna Registratie Systeem

Kopgroep Akkoord van Utrecht

De Kopgroep Akkoord van Utrecht zijn natuur- en landbouworganisaties die gezamenlijk met de provincie meedenken om het natuurbeleid in Utrecht uit te voeren. In de kopgroep zijn vertegenwoordigd: Staatsbosbeheer, Het Utrechts Landschap, Utrechts Particulier Grondbezit, NMU, Natuurmonumenten en LTO Noord.

